

Ei oo kahta samanlaista siskoo

Yksilöllisyys Suomessa asuvien musliminaisten pukeutumisessa

Seija Maijala

Käsityötieteen pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2001
Helsingin yliopisto
Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos

HELSINGIN YLIOPISTO _ HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto _ Fakultet/Sektion Kasvatustieteellinen tiedekunta		Laitos _ Institution Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos	
Tekijä _ Författare Maijala Seija Sinikka			
Työn nimi _ Arbetets titel Ei oo kahta samanlaista siskoo. Yksilöllisyys Suomessa asuvien musliminaisten pukeutumisessa.			
Oppiaine _ Läroämne Käsityötiede			
Työn laji _ Arbetets art Syventävien opintojen tutkielma		Aika _ Datum Syyskuu 2001	
		Sivumäärä _ Sidoantal 89+ 3 liitesivua	
<p>Tiivistelmä _ Referat</p> <p>Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymyksiin, mistä yksilöllisyys muodostuu ja miten se ilmenee musliminaisten pukeutumisessa. Vastauksia tutkimuskysymyksiin haettiin teorian ja aineiston vuoropuheluun perustuvalla fenomenologisesti orientoituneella sisällönanalyysillä. Analysoitava aineisto on hankittu haastattelemalla yhdeksää Suomessa asuvaa musliminaista.</p> <p>Tutkimuksessa yksilöllisyyttä pukeutumisessa on tarkasteltu prosessina. Prosessiin vaikuttavina tekijöinä on tarkasteltu yksilön olemusta, personallisuutta, minuutta, identiteettejä, uskontoa, kulttuuria ja sosiaalisia suhteita. Prosessissa keskeistä aineiston perusteella oli positiivisen minuuden kokemuksen tavoittelu, joka tarkoitti naisille intuitiivista oman itsensä tunnistamista ja tyytyväisyyttä peilin heijastamaan kuvaan. Yksilöllisen pukeutumisen voikin sanoa olevan seurausta positiivisen minuuden kokemuksen tavoittelusta, koska jokaiselle naiselle erilainen pukeutuminen antoi tunteen sopivuudesta itselle. Esimerkiksi uskonnolliselle musliminaisille pään peittäminen merkitsee oman minuuden toteutumista, koska hän kokee tuon pukeutumisen olevan uskon mukainen pukeutumistapa. Toiselle musliminaiselle pään peittäminen voi merkitä positiivisen minuuden kokemuksen menettämistä.</p> <p>Yksilöllisyys pukeutumisessa ilmeni monin tavoin. Osa naisista peittää julkisuudessa koko päänsä ja vartalonsa, osa ei peitä päätään ja jotkut pukeutuvat jopa tiukkoihin tai paljastaviin vaatteisiin. Suomessa on myös kasvonsa peittäviä musliminaisia, joita ei kuitenkaan ole mukana tässä tutkimuksessa. Yksilöllisyyttä ilmeni kuitenkin myös samalla tavalla pukeutuvien musliminaisten ryhmässä. Yksilöllisyys pukeutumisessa ilmeni erilaisina vaatekappaleina, hiustyyleinä, valintoina, yksityiskohtina ja väreinä. Yksilöllisyydessä ei kuitenkaan ole kyse vain havaittavasta pukeutumisen erilaisuudesta, vaan siitä, miten kukin musliminainen kuuluu tähän maailmaan ja toteuttaa omaa minuuttaan pukeutumisella. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa yksilöllisenä pukeutumisena voidaan pitää sitäkin, mikä monen suomalaisen mielestä ei näytä yksilölliseltä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Yksilöllisyys, minuus, pukeutuminen, islam, naiset, prosessi, kokemus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Käsityönopeettajan koulutuksen kirjasto			
Muita tietoja			

UNIVERSITY OF HELSINKI

Faculty Faculty of Education		Department Department of Home Economics and Craft Science Section of Craft Science and Textile Teacher Education	
Author Maijala <u>Seija</u> Sinikka			
Title There Are No Two Identical Sisters. Individuality in Muslim Womens Dress in Finland.			
Subject Craft Science			
Level Master's Thesis	Month and year September 2001	Number of pages 89 + 3	
<p>Abstract</p> <p>The objective of the study was to understand individuality in muslim womens dress. The research problems were, how indivuality forms and appears in their dress. To answer these questions interviews were made with nine muslim women who live in Finland. The interviews were analysed with the phenomenologically oriented content analysis method. The research report proceeds in a dialogue between theory and the analysis.</p> <p>In this study individuality in dress was studied as a process. Factors affecting to this process were considered: the individual, the set of identities, personality, self, religion, culture and social relationships. An essential part of the process was searching for a positive experience of self. The experience meant intuitive self-identification and satisfaction with the mirror reflection for the women. Individuality was the result of searching for the positive experience of self-identification, because for each woman different kinds of dress gave a feeling of suitability for the self. For example, for some muslim women head covering is a way to express the self. They experience this as the right way for the good muslim woman. For others head covering can mean the loss of positive self experience.</p> <p>Individuality in dress appeared in various ways. Some women cover their whole body including their head in public. Some women do not cover their head and some dress even in tight and revealing clothes. There are also muslim women who cover their faces, they are not included in this study. Individuality appears also within groups that dress similarly. Individuality appeared with different kind of clothes, hairstyles, make-up, choices, details and colour. However, individuality is not only the noticeable differences in dress, but how each muslim woman belongs to this reality and expresses her self within dress. This means that in this study individuality in dress is seen in away that many Finns would not consider as individuality.</p>			
Keywords Individuality, muslim woman, dress, process, self, experience			
Where deposited Reference library of the section of Craft Science and Textile Teacher Education			

1 KAIKKI YHTÄ MASSAA?	1
1.1 Tutkimuksen aihepiiri	2
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	4
1.3 Tutkimuksen viitekehys	4
2 YKSILÖLLISEN PUKEUTUMISEN PUITTEET	5
2.1 Yksilön ainutlaatuisuus	6
2.1.1 Minuuden rakentuminen	7
2.1.2 Identiteetti minuuden ulottuvuutena	8
2.1.3 Persoonallisuus minuuden toisena ulottuvuutena	9
2.2 Pukeutuminen	10
2.3 Yksilöllisyys pukeutumisessa	12
2.4 Kulttuuri	14
2.5 Islam ja muslimit	15
2.5.1 Kuka on muslimi?	16
2.5.2 Muslimit Suomessa	18
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
3.1 Aineiston hankinta teemahaastatteluilla	19
3.2 Haastateltavat	21
3.3 Fenomenologisesti orientoitunut sisällönanalyysi	23
3.4 Aineiston analysointi	25
4 KULTTUURIEN RISTEYSASEMALLA	26
4.1 Islamilaisen kulttuurin vaikutus pukeutumiseen	27
4.1.1 Jumalan ja ihmisen välinen suhde	27
4.1.2 Miehet, naiset ja seksuaalisuus	30
4.1.3 Yhteisön pukeutumiseen liittämät merkitykset	35
4.2 Kansallisten ja alueellisten kulttuurien vaikutus pukeutumiseen	38
4.3 Elämää suomalaisessa yhteiskunnassa	41
5. TOISTEN VAIKUTUS PUKEUTUMISEEN	43
5.1 Vanhemmat	44

5. 2 Aviomies	46
5. 3 Ystävät	47
5.4 Pukeutumisen areenat	49
6 YKSILÖÖN LIITTYVIEN TEKIJÖIDEN VAIKUTUS PUKEUTUMISEEN	50
6.1 Ruumiillisuus	50
6.2 Elämänhistoria.....	52
6.3 Yksilön sisäinen maailma	53
7 MINUUS ON YKSILÖLLISYYDEN SYDÄN	55
7.1 Tavoiteltu kokemus minuudesta	56
7. 2 Minuuden kokemiseen pääseminen	59
8 YKSILÖLLISYYS MATERIAALISENA TODELLISUUTENA	64
9 YKSILÖLLISYYDEN MUODOSTUMINEN JA ILMENEMINEN	75
10 YKSILÖLLISYYDEN TUTKIMISESTA PUKEUTUMISESSA	82
Lähteet	85
Liite 1 Haastattelurunko	90

Kuviot

KUVIO 1. Käsitteellinen viitekehys.....	5
KUVIO 2. Pukeutumisen kokemukselliset tavoitteet.....	63
KUVIO 3. Yksilöllisyyden muodostumisen ja välittymisen prosessi pukeutumisessa.....	78

1 KAIKKI YHTÄ MASSAA?

Ai onks ne niitä, jotka kaikki pukeutuu samalla tavalla? Tämän tyyllisiä kysymyksiä olen kohdannut usein kertoessani, että tutkin musliminaisten pukeutumista. Kysymys heijastaa monien suomalaisten käsitystä musliminaisten pukeutumisesta: siinä ei ole mitään yksilöllisyyttä. Tämä yleinen käsitys on motivoinut minua etsimään vastauksia musliminaisten pukeutumisen yksilöllisyyttä koskeviin kysymyksiin. Olen ymmärtänyt tätä tutkimusta tehdesäni, että musliminaisten pukeutumiseen liittyvä yleistäminen on seurausta siitä, että kuvitellaan musliminaisia löytyvän vain siitä joukosta, joka peittää päänsä ja pukeutuu pitkiin haameisiin. Toisaalta yleistämistä tapahtuu, koska islamia ja sen uskonnon edustajia ei tunneta. Suomalaisten oletus yksilöllisyyden puuttumisesta musliminaisten pukeutumisessa on sidoksissa myös käsityksiin yksilöllisyyden olemuksesta, koska yksilöllisyyttä pidetään enemmän ulkoisesti havaittavana erilaisuutena kuin oman minuuden ilmenemisenä.

Oma näkökulmani yksilöllisyyteen on ”uotilalainen”. Uotilan (1995) mukaan pukeutumisessa on kyse prosessista, jossa ihminen konstruoi sisäisen tuntonsa materiaaliseen muotoon. Tässä näkökulmassa ulkoisesti havaittavalla konkretialla on yhteys ihmisen sisäiseen maailmaan. Aineistoni on ohjannut minua lähestymään yksilöllisyyttä pukeutumisessa prosessina, jota ei voi irrottaa yksilön muusta todellisuudesta. Yksilöllisyyden muodostumisen keskeiseksi voimanolleeksi kohoaa prosessissa aineiston perusteella positiivisen minuuden kokemuksen tavoittelu. Tässä työssä kuvaan tuota yksilöllisen pukeutumisen prosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Kuvaan myös prosessista seurauksena syntyvää yksilöllistä pukeutumista.

Tässä työssä painopiste ei kuitenkaan ole konkreettisen pukeutumisen erilaisuudessa tai samankaltaisuudessa. Tämän tutkimuksen päätehtävänä on kuvata sitä, mistä yksilöllisyys musliminaisten pukeutumisessa muodostuu ja miten se ilmenee sekä naisten kokemuksissa että pukeutumisessa. Tutkimukseni rakentuu teorian ja aineiston vuoropuhelun varaan. Määrittelen työn alussa keskeisiä käsitteitä ja niiden suhteita toisiinsa. Tässä johdantoluvussa esittelen aiempaa musliminaisten pukeutumiseen liittyvää tutkimusta ja suhteutan sen tämän tutkimuksen aihepiiriin. Työ painottuu kuitenkin menetelmäosuuden jälkeen alkavaan aineiston analysointiin, joka tapahtuu vuoropuhelussa muiden aihetta koskevan tutkimuskirjallisuuden kanssa. Aineisto muodostuu yhdeksän Suomessa asuvan musliminaisen haastatteluista.

Tutkimuksen tavoitteena on siis ymmärtää paremmin ilmiötä yksilöllisyys pukeutumisessa. Tutkimusmenetelmäni on fenomenologisesti orientoitunut sisällönanalyysi. Sen päämääränä on selvittää, mikä musliminaisten pukeutumiseen liittyvässä yksilöllisyydessä on oleellista.

1.1 Tutkimuksen aihepiiri

Musliminaisten elämästä ja pukeutumisesta on kirjoitettu paljon. Erityisesti hunnuttautuminen on aihe, joka on askarruttanut monia tutkijoita. Hunnuttautumista on tutkittu monista näkökulmista. Sylvia El Kaddioui (1992) on tutkinut miksi osa musliminaisista pitää hijābin¹ eli kaiken muun paitsi kädet ja kasvot peittävän asun käyttöä niin tärkeänä. Tuula Sakaranaho (1998, 1999) on tutkinut turkkilaisnaisten uudelleenhunnuttautumista ja hunnuttautumiseen liittyvää retoriikkaa. Jaana Kasurinen (2001) on tutkinut sitä, miten Suomessa asuva somalia-lainen nainen valitsee hunnuttautuuko hän vai ei. Hunnuttautumista ovat tutkineet myös Acar (1995) ja Göle (1996).

Monissa tutkimuksissa sivutaan muslimien pukeutumista. Laulumaa (1997) on tutkinut suomalaisten naisten kääntymistä islamiin. Hänen työssään kuvataan sitä, millaisia vaikutuksia islamilla on ollut naisten elämään ja pukeutumiseen kääntymisen jälkeen. Marja Tiilikaisen (1999) lisensiaatin tutkielma käsittelee somalinaisten pakolaisuuden vaikutusta terveyteen. Tiilikaisen tutkimuksessa pukeutumista käsitellään yhtenä arjesta selviämisen strategiana. Evers Rosanderin (1991) väitöskirjassa kuvataan musliminaisten identiteetin muodostamista kahden eri kulttuurin välissä. Evers Rosanderin tutkimus nostaa esille naisten pukeutumisen identiteetin ja koko yhteiskunnan kannalta tärkeän merkityksen.

Lähimpänä omaa tutkimusasetelmaani pidän kuitenkin Palosen (1999) tutkimuksen kaltaisia lähestymistapoja. Palonen selvitti, miten hänen haastattelemansa naiset kokivat oman elämänsä muslimina. Tässä tutkimuksessa samoin kuin Kasurisenkin tutkimuksessa kuvataan naisten konkreettisen pukeutumisen eroja. Palosen (1999) tutkimus auttaa ymmärtämään, mistä naisten pukeutumisessa on kyse ja millaisia eroja siinä voi olla. Tosin heikkoutena voi pitää, että Palosen tutkimuksesta saa sen käsityksen, että kaikki musliminaiset peittävät päänsä kodin ulkopuolella. Dwyerin (1999) nuorten musliminaisten pukeutumista ja erilaisuuden neu-

---

¹ Hijāb, joka peittää kaiken käsiä ja kasvoja lukuun ottamatta, usein merkitsee myös käyttäytymistä, joka ei herätä seksuaalista kiinnostusta (El Kaddioui 1992)

vottelemista koskevassa tutkimuksessa tarkastellaan pukeutumisen merkitystä identiteetin muodostumisen kannalta.

Musliminaisista on tämän lisäksi kirjoitettu lukuisia tieteellisiä artikkeleita ja kirjoja. Yllättävää oli, että väitöskirjatasoisia musliminaisia koskevia tutkimuksia on kovin vähän verrattuna siihen määrään, mitä musliminaisista on kirjoitettu. Oman tutkimukseni voisi sanoa poikkeavan aiemmista siinä, että pyrin kuvaamaan pukeutumista kokonaisvaltaisesti ja lähestyn asiaa prosessinäkökulmasta. Yksilöllisyyttä ei myöskään ole aiemmin tutkittu musliminaisten pukeutumisessa. Yksilöllisyyden ilmenemistä kyllä esitellään monissa kirjoissa eli kuvaillaan miten erilaista pukeutumista eri puolilta maailmaa on löydettävissä. Missään tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkastella asiaa lähemmin yksilön elämään sidottuna.

Joku voisi syyttää minua ehkä siitä, etten ole antanut pään peittämiselle tarpeeksi painoarvoa. Olen kuitenkin tietoisesti pyrkinyt kuvaamaan naisten pukeutumista muistakin kuin uskonnollista näkökulmista. Olen myös tutkimuksellani pyrkinyt tekemään tutummaksi musliminaisten pukeutumisesta harvoin esille tuotavaa puolta: nimittäin sitä mitä hunnun takana on. Tavoitteenani on ollut myös lisätä omaa ymmärtämystäni siitä, mitkä kaikki elämänhistorialliset tekijät vaikuttavat naisten pukeutumiseen tällä hetkellä. Pukeutumista koskevissa tutkimuksissa en ole Evers Rosanderia (1991) lukuun ottamatta huomannut elämänhistorian käsittelyä pukeutumisen vaikuttimena.

Omasta aihepiiristäni voi siis sanoa, että siinä on paljon tuttua. Lähestyn aihetta kuitenkin uudesta ja laajemmasta näkökulmasta. Ohjaajani oli huolissaan siitä, että vastaan tässä työssä johonkin laajempaan kysymykseen kuin asettamiini tutkimusongelmiin. Opponenttini kyseli puolestaan, missä on määritelmäni musliminaisen peruspukeutumisesta. Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että pystyäkseen vastaamaan musliminaisten yksilöllisyyttä koskevaan pukeutumiskysymykseen, minun on lähestyttävä aihetta laajasti. Mitä tulee musliminaisen peruspukeutumiseen, niin sellaista ei ole olemassakaan. Peruspukeutumisena moni voi pitää kadulla näkemämme uskonnollisesti aktiivisten musliminaisten pukeutumista, jotka peittävät päänsä ja kaulansa hunnulla ja verhoavat muun vartalonsa pitkillä hameilla ja puseroilla. Tässä työssä en ole rajoittunut kuitenkaan tutkimaan vain uskonnollisesti aktiivisia naisia, koska maailmassa on musliminaisia, joiden elämään islam kyllä vaikuttaa, mutta jotka eivät pukeutumisellaan täytä sille asettamiamme oletuksia. Jos jättää huomioimatta heidät muslimina, voi menettää paljon yksilöllisyyden ymmärtämisestä pukeutumisessa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

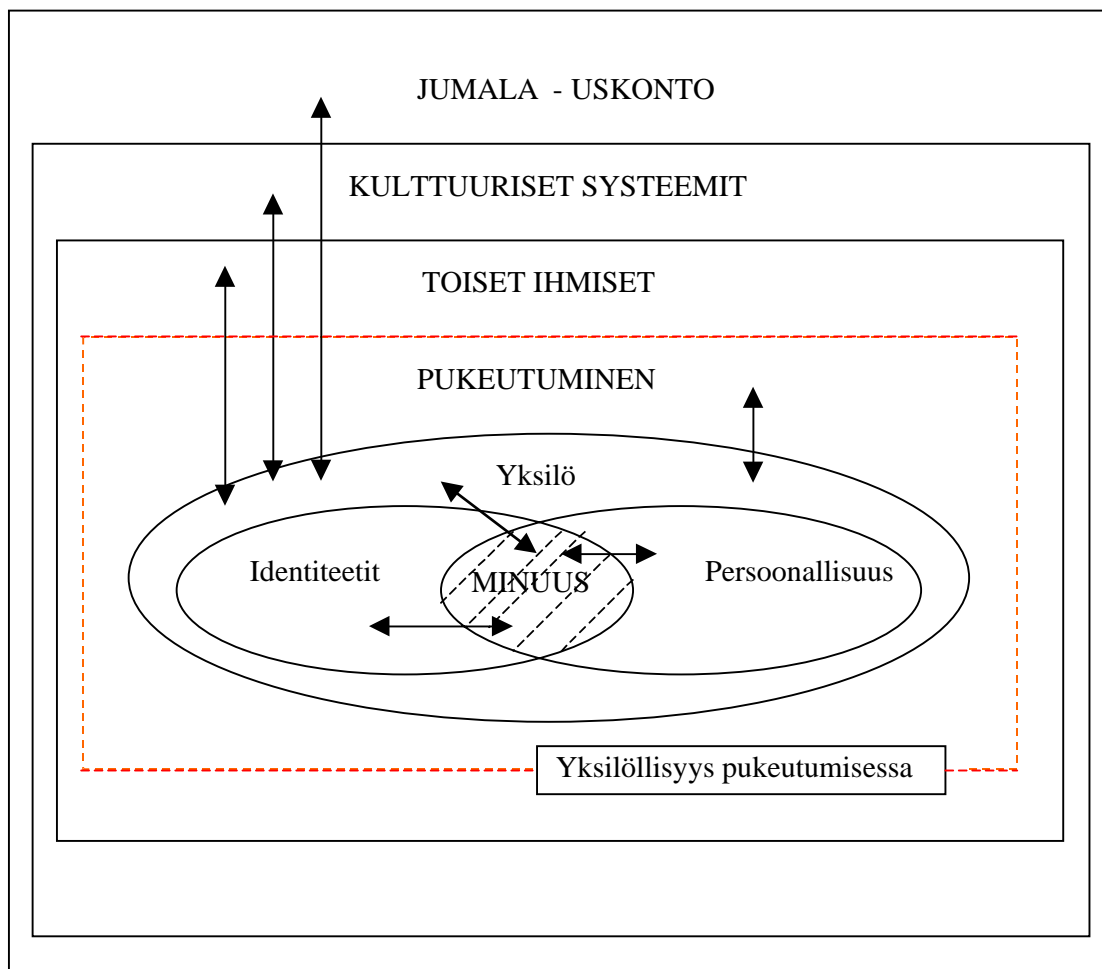
Tutkimukseni tavoitteena on vastata tutkimusaiheen asettamiin haasteisiin. Tämän tutkimuksen haasteena on ymmärtää sitä, mikä on olennaista musliminaisten pukeutumisessa erityisesti yksilöllisyyden kannalta. Tavoitteenani on selvittää, mistä asioista muodostuu yksilöllisyys musliminaisten pukeutumisessa ja miten se ilmenee sekä heidän omissa kokemuksissaan että materiaalisesti havaittavana todellisuutena. Tutkimusongelmiksi muotoiltuna tämä tarkoittaa vastauksen etsimistä seuraaviin kysymyksiin:

1. Mistä muodostuu yksilöllisyys musliminaisten pukeutumisessa?
2. Miten yksilöllisyys musliminaisten pukeutumisessa ilmenee
  - a) heidän omissa kokemuksissaan?
  - b) konkreettisissa valinnoissa?

1.3 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen viitekehys tiivistyy kuviossa 1. Viitekehyksen käsitteellisiä lähtökohtia selvitetään luvussa 2. Käsitteellisten lähtökohtien tarkastelu syvenee aineiston ja teorian välisessä laajenevassa vuoropuhelussa.

Kuviossa 1 nuolet kuvaavat pukeutumiseen dynaamisesti vaikuttavien tekijöiden eli työn keskeisten käsitteiden (luku 2) välistä vuorovaikutusta. Tämän työn luvuissa 4 – 6 olen etsinyt vastausta siihen, mistä tekijöistä yksilöllisyys muodostuu, tarkastelemalla nuolten osoittamaa dynamiikkaa. Viivoitettuun minuuden alueeseen tiivistyy yksilöllisyyden kokemuksellinen ja tajunnallinen puoli, jota käsittelen luvussa 7. Viivoitettu alue vastaa siis kysymykseen yksilöllisyyden kokemuksellisesta ilmenemisestä. Katkoviiva puolestaan ilmentää sitä yksilöllisyyttä, jonka muut voivat havaita (Luku 8). Katkoviiva havainnollistaa sitä, miten pukeutumisen yksilöllisyydessä on kyse yksilön ulkoisen ja sisäisen maailman kohtaamisesta (vrt. Wilson 1985, 3 – 4). Katkoviiva osoittaa, että pukeutumisen avulla toisille välittyy myös jotain yksilön sisäisestä todellisuudesta. Tarkastelen luvussa 9 tätä kuviota kokonaisuutena tavoitteenani kiteyttää olennaisimpia asioita yksilöllisyyden muodostumisesta ja ilmenemisestä.

KUVIO 1. Käsitteellinen viitekehys

2 YKSILÖLLISEN PUKEUTUMISEN PUITTEET

Tunnen olevani haasteellisen urakan edessä koettaessani hahmottaa sitä, mitä tarkoittaa yksilöllisyys musliminaisen pukeutumisessa. Tehtävä ei ole helppo, koska identiteetti, persoonallisuus, yksilö, minuus, kulttuuri ja pukeutuminen eivät ole yksiselitteisiä käsitteitä varsinkaan kun niitä tarkastellaan suhteessa islaminuskoon. Hahmottelen tässä kuitenkin sellaista kokonaisuutta, joka parhaiten vastaa omaa ihmiskuvaani ja tutkimuksen kysymyksenasettelua. Hahmottelusta voisi sanoa, että se on kompromissi, luonnos yhdestä mahdollisesta ratkaisusta.

2.1 Yksilön ainutlaatuisuus

Monien nykyteoreetikoiden mukaan ihminen on sosiaalinen ja kulttuurinen olento. Cloninger (1998, 493) väittää, että emme voi ymmärtää yksilöä tuntematta kulttuuria, jossa hän elää. Harrén (1983, 20) mukaan yksilö onkin kulttuurinen artefakti. Ihminen ei kuitenkaan ole mielestäni vain sosiaalinen ja kulttuurinen olento, vaan näen yksilön Rauhalan (1991, 35 – 36) tavoin holistisena eli kehollisena, tajunnallisena, situationaalisena sekä hengellisenä olentona.

Yksilön ainutlaatuisuuden selittää se, että ihmiseen vaikuttaa niin monia tekijöitä yhtä aikaa. Hänellä on yksilöllinen perimä, elämäkerta, minäkäsitys ja terveys (Snyder & Fromkin 1980, 195; Allen 1994, 15). Ihmisellä on tavoitteita, ja hän sopeutuu tilanteen asettamiin vaatimuksiin sekä tietoisesti että tiedostamattaan (Cloninger 1998, 492). Yksilöt ovat kasvaneet erilaisissa ympäristöissä ja toisistaan poikkeavissa kulttuureissa (Snyder & Fromkin 1980, 196; Rönholm 1999, 30). Myös yksilön kokemusmaailma on ainutlaatuinen, sillä ihminen on yksityisesti olemassa subjektiivisesti koetussa tietoisuudessa (Saarinen 1986, 128; Lehtovaara 1994, 17 – 18).

Ihmisen monimutkaisuuteen vaikuttaa se, että yksilö tulkitsee itseään jatkuvasti ja on siten spiraalimaisesti edeten alituudessa uudeksi tulemisen tilassa. Ihminen on aina tiettyssä historiallisessa kehitysvaiheessa. (Rauhala 1976, 142) Lehtovaara (1994, 24) toteaa tästä spiraalimaisesta prosessista, että ihminen rakentaa omaa historiaansa, jolloin mitään pysähtyneisyyttä ei ole. Siinä ehkä onkin ihmisen ainutlaatuisuus²: hän jäsentää, tutkii ja selittää maailmaa. Ihmisen suhdetta maailmaan leimaa merkitysten luominen, koska ihminen on käsitteellisessä ja tajunnallisessa suhteessa konkreettiseen ja ideaaliseen todellisuuteen. Se tekee ihmisestä eettisesti vastuullisen. Sen lisäksi yksilö kurottautuu kohti ikuisuutta uskonnollisena olentona. (Rauhala 1976, 52 – 54)

Yksilöön liittyvissä kuvauksissa näkyy ihmisenä olemisen dynaamisuus. Ihminen on sangen moniulotteinen kokonaisuus. Otan tuonnempana tarkasteluni kohteeksi minuuden rakentumisen, joka liittyy ehkä eniten ihmisen tajunnallisuuteen. Tajunnallisuutensa avulla ihminen jäsentää omaa ruumiillisuuttaan, situationalisuuttaan, sosiaalisia suhteitaan ja koko elämänsä.

---

² Oman ihmiskäsitykseni mukaan ihmisen ainutlaatuisuus perustuu siihen, että Jumala loi ihmisen sekä itseensä, luontoon että toisiin ihmisiin suhteissa olevaksi olennoksi.

Näen minuuden sinä työvälineenä, johon perustuu ihmisen yksilöllisyys läpi koko hänen elämänhistoriansa.

2.1.1 Minuuden rakentuminen

Minuuden voi ymmärtää psykologisena ja kokemuksellisenä käsitteenä. Harrén (1987, 42) mukaan minuuden syntymiseksi on oltava olemassa yksilöllinen persoona, ihmisolento, joka on julkisesti tunnistettavissa. Persoonaksi tulemiseen liittyy taas se, että ihminen on vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin: minuus syntyy sosiaalisissa käytännöissä yksilöllisen elämäkerran kautta (Harré 1983, 20 – 21, 212 – 213; Rönholm 1999, 43). Näiden ihmissuhteiden kautta persoonasta tulee myös minä, jolla on oma minuus, muista erillinen psyyke, joka pystyy toimimaan yksin, mutta tarvitsee myös toisia ihmisiä (Tolonen 1992, 67). Rönholm (1999, 28) jopa väittää Cooleyn teorioihin tukeutuen, että minuudessa on kyse sisäistyneestä kulttuurista, jonka merkittävänä siirtäjinä lapsuudessa ovat vanhemmat.

Minuuteen liittyy se, että ihminen ei voi siirtää kokemuksiaan muille edes kertomalla niistä (Tolonen 1992, 67 – 68). Minuudesta voi siten Janzsin tavoin todeta, että siinä on kyse pään sisäisestä kokonaisuudesta, jakamattomasta tietoisuudesta, jossa kokemukset järjestyvät minän kokemukseksi (Tolonen 1992, 81). Cooley (1956, 172, 188) kuvaa tätä sisäistä kokonaisuutta mielen turvapaikaksi, jossa minuus tarkoittaa enemmän tunnetta minuudesta kuin jotain ulkoista tekijää, johon minuus voi olla yhteydessä. Määritelmässä ilmenee siten minuuden ymmärtäminen Harrén (1987, 42) tavoin sisäisenä yhteytenä, johon kaikki kokemus kuuluu yksilön tunnuspiirteenä.

Lindqvistillä (1997) on samansuuntaisia ajatuksia minuudesta. Minuudessa on kyse itselle läsnä olevasta sisäisestä todellisuudesta, johon muut eivät saa suoraa havaintoyhteyttä. Samaa aikaan ihminen liittyy ulkoisella minuudellaan todellisuuteen ja elää konkreettisesti todeksi elämäänsä. Näin ollen Lindqvistin mukaan yksilö on hengittävä ja värähtelevä pinta ulkoisen ja sisäisen minänsä välillä. (Mt. 20 –23)

Rönholmin (1999, 43) mukaan yksilö nähdään minuuden muotoutumista kuvaavissa teorioissa ulkomaailmaa muokkaavana ja ulkomaailma puolestaan muokkaa häntä. Minuus on

siten historiallista ja yhteiskunnallista ja kulttuuriin sidottua että sen välittämää. Tolosen (1992, 81) mukaan minuutta ei voi kuitenkaan selittää tyhjentävästi kulttuurilla.

Minuudessa on Cooleyn (1956, 181 – 184) analyysin perusteella kyse subjektiminän ja objektiminän välisestä vuorovaikutuksesta. Subjektiminässä on kyse tietynlaisesta minuuden ytimestä, itseyden kokemisesta, samuuden tiedostamisesta eri elämäntilanteissa (Rönnholm 1999, 47). Itseyden kokemisen tunne voi ihmiselle olla tiedostamaton. Tiedostettuna se merkitsee yksilön hyvinvointia ja itsensä toteuttamisen tunnetta. (Virta 1987, 202 – 203 ; Virta 1994, 22) Objektiminässä on puolestaan kyse minäkuvasta, ihmisen kyvystä tarkastella omaa minuuttaan ikään kuin ulkopuolisen silmin (Cooley 1956, 184).

Vuorista (1990) soveltaen minuutta voi pitää kokonaisuutena, joka koostuu itseä ja itselle tärkeitä ihmisiä koskevista tietoisista ja tiedostamattomista ajatuksista, tunteista, haluista ja toiveista. Se sisältää myös sen ihannekuvan, jollaisia haluaisimme olla. Minuuteen liittyy Vuorisen mukaan pyrkimys olla identtinen itsensä kanssa sekä sisäisen vapauden säilyttäminen. (Mt. 136, 140, 145)

2.1.2 Identiteetti minuuden ulottuvuutena

Eriksonin teorioissa Rönnholmin (1999, 23) mukaan identiteetti ja minuus ovat sama asia. Identiteetti eli minuus tarkoittaa Eriksonille aikuisen ihmisen persoonallisuuden kokonaisuutta. Identiteetti voidaan ymmärtää Woodin tavoin myös minuuden ytimeksi (Rönnholm 1999, 23). Minuutta on määritelty myös siten, että siinä yhdistyvät kaikki ihmisen identiteetit (Roach-Higgins 1995, 10). Yhdyn itse viimeksi mainittuun näkemykseen, mutta ajattelen kuten Rönnholmkin (1999, 24), että meissä vuorottelevat erilaiset identiteetit, joskus sisäisiä ristiriitojakin synnyttäen.

Peltonen (1998, 20) kuvaa identiteettiä ohivilahtavana ilmiönä, tapahtumankaltaisena ilmiönä, joka voi toistua vastaavan tilanteen herättämänä tai vaihtua joksikin toiseksi samais-tumiskokemukseksi. Näiden identiteettien kautta ihminen määrittelee Weeks (1990) mukaan sitä, mikä hänellä on yhteistä toisten kanssa ja mikä erottaa hänet toisista. Weeks sanoo ihmisen ilmentävän identiteetin kautta sitä, kuka hän on, mihin hän uskoo ja mitä hän toivoo (Mt. 89 – 90). Identiteetissä ilmenee Weinreichin (1989,50) mukaan, miten yksilö on käsittänyt itsensä menneisyydessä ja miten hän pyrkii suhteuttamaan itsensä tulevaisuuteen nähden.

Hall (1996, 5) sekä Freitas, Kaiser, Chandler, Hall, Jung-Won ja Hammidi (1997) tuovat uuden ulottuvuuden identiteetin määrittelemiseen. Ihminen ei identiteetillään määrittele vain sitä mitä hän haluaa olla, vaan myös sitä, mitä hän ei halua olla. Identiteetissä on sisäinen yhtenäisyys, mutta se on ihmisen rakentama. Identiteetti on siis laajempi kuin miltä se päälle-päin näyttää. Toisin sanoen identiteetti rakentuu koko ajan tapahtuvassa erottelussa, mitä identiteettiin otetaan ja mitä sen ulkopuolelle jätetään. (Hall 1996, 5; Freitas ym. 19997) Erottelu ei tapahdu kuitenkaan kulttuurista ja sosiaalista suhteista irrallaan, vaan ihminen muodostaa identiteettinsä vuorovaikutuksessa ympäristöön. Kaikkia identiteettejä ihminen ei voi edes valita, koska osan hän saa jo syntymässä, kuten sukupuolen ja ihonvärin. (Roach-Higgins & Eicher 1995, 10)

Paljon on kiistelty identiteetin pysyvyydestä. Rönholm (1999) tutkimuksessa tulee esiin se kaksijakoisuus, että identiteetissä ja minuudessa on kyse toisaalta etsinnästä mutta toisaalta halusta pysyä samanlaisena. Hall (1996, 3 – 4) on vahvasti identiteetin muuttuvuuden kannalla, koska identiteetit muodostuvat monimutkaisesti erilaisissa diskursseissa, käytännöissä ja tilanteissa.

2.1.3 Persoonallisuus minuuden toisena ulottuvuutena

Persoonallisuutta voidaan identiteetin ja minuuden tavoin määritellä monesta näkökulmasta. Yhteistä määritelmille on, että persoonallisuus nähdään yksilön havaittavien ja kätkettyjen ominaisuuksien kokonaisuutena. (Schultz 1981, 10; Vuorinen 1990, 20) Yksilöillä voi olla keskenään samanlaisiakin ominaisuuksia, mutta ainutlaatuisen yksilöstä tekee se, että jokaisella yksilöllä on aivan omanlaisensa ominaisuuksien yhdistelmä. Persoonallisuutta pidetään suhteellisen vakaana ja ennustettavana, mutta kykeneväisenä myös muuttumaan. (Schultz 1981, 10) Persoonallisuudesta ajatellaan, että se tulee ilmi ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Siinä myös yhdistyvät yksilön omintakeisuus ja yhteisöllinen ulottuvuus. (Rönholm 1999, 27)

Vuorisen (1990) mielestä persoonallisuuden keskeisenä tekijänä ovat yksilön kokemus itsestä ja suhde itseen. Hänen mukaansa persoonallisuutta ylläpitää ihmisen pyrkimys säilyttää identiteettinsä eli säilyä itsenään. Määritelmään on sisäänrakennettuna yksilön ainutlaatuisuus, koska sen lähtökohtana on kokemus itsestä. (Mt. 20)

Yksi osa yksilön ainutlaatuisuutta on hänen persoonallisuutensa, joka on yksilöllinen, koska monet asiat vaikuttavat sen muodostumiseen läpi elämän. Cloningerin (1998) mukaan yksilöiden biologiset ominaisuudet, sosiaaliset suhteet, lapsuuden kokemukset ja muut vastaavat vaikuttavat persoonallisuuden muotoutumiseen. Yksilön persoonallisuuteen vaikuttaa myös se, että ihmiset eivät ole keskenään samanlaisia eivät reagoi asioihin samalla tavalla. Eri yksilöillä on erilaiset elämäkerrat, tavoitteet, voittojen ja pettymyksien kokemukset. Käyttäytyminen ja ajattelu, uskomukset ja mieltymykset ovat osa persoonallisuuden kokonaisuutta. (Allen 1994, 1 – 2; Cloninger 1998 487 – 489, 492) Cloningerin (1998) mukaan suhteet toisiin ihmisiin ovat ratkaisevalla tavalla muovaamassa persoonallisuutta. Ihmissuhteisiin taas vaikuttavat peritty temperamentti ja aiemmat kokemukset. (Mt. 1 – 2, 487 – 488)

Yhteenveto

Minuudesta voisi ajatella, että se on yksilölle läsnäoleva tajunta omasta itsestään ja elämästään tunteiden, ajatusten ja kokemusten kautta. Ymmärrän minuuden myös välineenä, jonka avulla yksilö rakentaa tietoista ja tiedostamatonta kokonaiskäsitystä ja kokemusta itsestään. Toiset eivät voi tavoittaa yksilön minuutta sellaisena kuin se on yksilölle itselleen ilmenee. Identiteetti minuuden toisena ulottuvuutena kertoo sekä muille että ihmiselle itselleen, mitä ja kuka hän on, haluaa tai ei halua olla. Persoonallisuus vastaa puolestaan kysymykseen, millainen yksilö on.

2.2 Pukeutuminen

Kuullessamme sanan pukeutuminen, mieleen tulevat ehkä ensimmäisinä vaatteet. Vaatteet ovat konkreettisia, kolmiulotteisia objekteja, jotka liitetään vartaloon (Roach-Higgins & Eicher 1995). Pukeutumisessa on kuitenkin kyse enemmästä kuin vaatteista. Damhorstin (1999, 2) sekä Roach-Higgins ja Eicherin (1995, 7) mukaan siihen liittyy kaikki se, mitä ihmiset tekevät ruumiilleen ylläpitääkseen ja muokatakseen ulkonäköään. Roach ja Musa määrittelevät pukeutumisen toiminnaksi, jolla haluttua ulkonäköä tavoitellaan (Kaiser 1997, 4). Edelliset maininnat ovat lähellä Merlau-Pontyn (Salo 1999, 258) ajatuksia siitä, miten pukeutuminen on elävä ja toimiva osa ruumiillisuuttamme, joka sitoo meidät maailmaan. Tämä

on pukeutumisen aistein havaittavaa tasoa, näkyvää todellisuutta, joka on värejä ja muotoja, ääniä, hajuja ja joka tuntuu iholla (Uotila 1995, 35; Damhorst 1999, 2).

Ihminen ei elä kuitenkaan yksin tässä todellisuudessa. Pukeutumisessa nähdäänkin heijastuvan sen sosiaalisen todellisuuden, jossa yksilö kulloinkin elää (Turner 1991). Pukeutumisessa ilmenevät siten mm. aika, pukeutumismormit, uskonto, taide ja sosiaaliset suhteet. Se on myös merkityksillä ladattua, koska sen avulla voidaan tulkita pukeutuneen ikää, suku-puolta, sosiaalista asemaa, kansallisuutta, roolia ja etnistä ryhmää. (Heikkinen ja Kupiainen 1996, 252 – 257; Damhorst 1999, 2) Tämä on pukeutumisen kontekstisidonnaisuutta (Kaiser 1997).

Lähellä pukeutumisen kontekstisidonnaisuutta on pukeutumisen semioottinen näkökulma. Ihmisten pukeutuminen muodostaa Heikkisen ja Kupiaisen (1996) mukaan statuseroineen oman merkityksellisen merkkikokonaisuuden. Pukeutuminen kertoo kuulumisesta johonkin, usein moniin eri ryhmiin. Samoin pukeutuminen on viesti kantajansa maailmankuvasta. Pukeutumiseen liitetään mielikuvia. Pukeutuminen voi olla merkki poliittisesta kannanotosta tai etnisestä identiteetistä tai yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämisestä. Joillakin vaatteilla on merkitys pelkästään kantajansa nauttiman arvonannon ilmaisemisessa. (Heikkinen & Kupiainen 1996, 253 – 259) Vaatteet toimivat kommunikaation välineinä luodessaan merkkejä ja merkityksiä (Kaiser 1997, 8; Uotila 1995; Heikkinen & Kupiainen; 1996; Damhorst 1999). Niiden avulla ihminen voi ilmaista arvoja ja tärkeäksi kokemiaan asioita (Uotila 1999, 21 – 22; Damhorst 1999, 3).

Heikkisen ja Kupiaisen (1996) mukaan on olemassa myös symboliesineitä, joiden merkitys on kaikkien tiedossa, mutta joista voimme löytää myös syvemmän merkitystason. Usein näiden symbolisten esineiden kohdalla on kyse laajoista kulttuurisista rakenteista, joiden pienoismalleina symboliesineet toimivat. (Mt. 263)

Uotilan (1995) mukaan vaatetuksella on oma kielensä. Pukeutumiseen yksilön avuksi tulee tietty kielioppi: ilmaisullinen merkkijärjestelmä, joka on kulttuuriyhteisön omaisuutta, jonka käyttäjiksi kukin yhteisö kasvattaa ja kulttuurisesti koului jäsenensä. Tätä kautta pukeutumista voi pitää kotimaisen kielen taitona, joka kulkeutuu äidiltä tyttärelle. (Mt. 15, 17)

Pukeutumisella on monia funktioita. Niihin kuuluvat käytännöllisyys, esteettisyys, maagisuus, eroottisuus ja sosiaalisuus (Heikkinen ja Kupiainen 1996, 257; Damhorst 1999). Pukeu-

tuminen voi olla arki-, juhla- tai seremoniakäyttöön tarkoitettua, mutta yksittäisinä esineinä esimerkiksi vaatteet voivat siirtyä tehtävästä toiseen. Pukeutuminen, kuten kulttuuripiirteet yleensäkin, muuttuu ajan myötä, joten sen funktiot ja merkitykset vaihtuvat. (Bogatyrev 1971, 41 – 45)

Uotilan (1995) näkemykset pukeutumisen sisäisestä luonteesta täydentävät edellä esitettyjä käsityksiä pukeutumisesta. Uotilaa soveltaen pukeutumisessa voi sanoa olevan kyse toiminnasta, jossa ihminen pyrkii tietoisesti vakiinnuttamaan ilmaisullisen muotonsa ja sisäisen tilansa sekä niiden muunnoksien välisen suhteen. Minua Uotilan ajatuksissa viehättää erityisesti se, että hän näkee yksilön pukeutumistoiminnan ratkaisuina, joilla tämä pyrkii tulemaan sinuksi itseytensä kanssa. Tällöin muutos pukeutumisessa on viesti sisäisestä muutoksesta. Pukeutumisessa on pukeutumiskuvallisesta näkökulmasta katsottuna kyse prosessista, jossa ihminen konstruoi sisäisen tuntonsa ulkoiseen muotoon. Pukeutumisessa ihminen pyrkii ilmaisemaan sitä todellisuutta, mielellistä, kehollista ja yhteiskunnallista tilaa, jonka hän kulloinkin kokee tärkeäksi. Pukeutumisen voi toisin sanoen sanoa olevan merkitykselliseksi koetun todellisuuden kuvaamista. (Mt. 77, 79, 93)

2.3 Yksilöllisyys pukeutumisessa

”Ruumiin kautta yksilöllisyytemme on sija tai paikka, joka on avoin kaikelle, mikä kulkee sen lävitse, on muokannut sitä tai elää siinä. Yksilönä olen sitä, mitä kannan mukani, missä löydän itseni, kun ruumis on ensimmäinen ympäristöni.” (von Bonsdorff 1999, 21) Tämä Von Bonsdorffin määritelmä vastaa omaa käsitystäni yksilöllisyydestä sitoutuneisuutena yksilön elämän todellisuuteen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna pukeutumisen yksilöllisyydessä ei siten ole kyse vain väreistä, tekstuureista, malleista tai erilaisista vaatekappaleista vaan pitkälti ihmisenä olemisen todellisuudesta, joka näkyy pukeutumisvalinnoissa. Ihminen on monin tavoin sidoksissa ympäristöönsä, kokemuksiinsa ja lähtökohtiinsa. (Eicher, Evenson & Lutz 2000, 340, 343)

Lähtökohdiltaan pukeutuminen on sidoksissa ruumiillisuuteen. Jokaisen ihmisen perimä on ainutlaatuinen, eikä yksilö voi vaihtaa ruumistaan, vaikka hän sitä paljon voikin muokata. Hänen minuutensa on sopeutunut hänen ruumiiseensa. Hänen kokemuksensa ja tietoisuutensa ovat sidoksissa ruumiillisuuteen. (Snyder & Fromkin 1980, 195; von Bonsdorff 1999, 20 –

21) Yksilön pukeutuminen rakentuu fyysisten ominaisuuksien varaan. Esimerkiksi yksi ja sama vaatekappale voi näyttää hyvin erilaiselta kahden eri ihmisen päällä.

Yksilöllisyyteen kuitenkin liittyy paljon muutakin kuin ruumiillisuus. Pukeutumista voivat ohjata persoonalliset luonteenpiirteet. Tämä voi yhdessä ympäristön kanssa vaikuttaa siihen, kuinka paljon yksilö on kiinnostunut omasta ulkomuodostaan. Pukeutumiseen kannalta merkityksellisiä ovat myös ikä, varallisuus, uskonto, ammatti. Pukeutumisessa näkyvät myös yksilön henkiseen tilaan ja tunteisiin vaikuttavat tekijät, kuten kokemukset. (Eicher, Evenson & Lutz 2000, 339, 343)

Yksilöllisyys on sidoksissa myös ympäröivään todellisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Käsi-tyks omasta yksilöllisyydestä syntyy vertailemalla itseä muihin. (Snyder & Fromkin 1980, 32 – 33). Von Bonsdorff on samoilla linjoilla Snyderin ja Fromkinin kanssa. Hänen (1999, 14) mukaansa yksilö löytää itsensä muiden avustuksella. Sosiaalisuudesta tulee silloin oleellinen osa yksilöllisyyttä. Eicherin, Evensonin ja Lutzin (2000, 343) mukaan yksilöllisyyteen vaikuttaa jokainen ryhmä, johon yksilö osallistuu. Toisilla ihmisillä on von Bonsdorffin (1999) mukaan vaikutusta yksilöön, koska hän on kiinnostunut siitä, millaisena toiset hänet näkevät. Toiset ihmiset ohjaavat yksilöä pukeutumaan sukupuoltaan, ikäänsä, ammat-tiaan ja uskonto-aan vastaavien odotusten mukaisesti eri tilanteissa. Toisten odotuksilla on merkitystä myös ruumiillisuuden kannalta. Esimerkiksi nykyajan ihanteiden mukaista on olla laiha, joten yli-painoiseksi itsensä kokevalle voi syntyä tarve päästä kiloistaan eroon tai ainakin saada kilot piilotetuiksi.

Ajan hengen mukaista on mainostaa oman elämän sankaruutta. Tätä sankaruutta ovat vapaat valinnat ja itsensä toteuttaminen. Oma näkökulmani yksilöllisyyteen on ajan hengen vastai-nen. Näen yksilöllisyyden muodostuvan juuri siitä ihmisenä olemisen monimuotoisuudesta, josta Rauhala (1976) ja von Bonsdorff (1999) puhuvat. Yksilöllisyys rakentuu siitä sitoutunei-suudesta, joka ihmisellä on suhteessa toisiin ihmisiin, jumalaan³ ja elämänhistoriaansa. Yksi-löllisyydessä on paljon sellaista, jota emme ole valinneet: asioita, joihin olemme kasvaneet tai joihin olemme syntyneet (von Bonsdorff 1999, 21). Tässä sitoutuneisuudessa yksilö kuitenkin haluaa olla oma, yksilöllinen itsensä. Sen vuoksi yksilöllisyydestä pukeutumisessakin tulee

---

³ Kirjoitan tässä työssä Jumalan isolla J-kirjaimella niissä yhteyksissä, jossa se joka jumalasta puhuu, pitää tätä jumalaa elävänä ja todellisena Jumalana. Useimmilla ihmisillä on joku jumala, johon he luottavat. Tämä jumala ei kuitenkaan välttämättä ole minulle jumala isolla J-kirjaimella. Käytän sen vuoksi tässä yhteydessä pientä j-kirjainta.

von Bonsdorffin (1999, 22) sanoin ilmaistuna ”monimutkaisten prosessien, sattumien, suunnitelmien, rimpuilun ja antautumisen aina väliaikainen ja edelleen muuttuva tulos.” Yksilöllisyydessä ei siis ole kyse vain jostain ulkoisesti havaittavasta todellisuudesta, vaan se on myös valintojen perusteluissa.

2.4 Kulttuuri

Grossbergin (2000, 30) mukaan kulttuuri käsitteenä on jännitteinen. Tämä näkyy kulttuurista tehdyissä määritelmissä. Le Vine (1984, 67) määrittelee kulttuurin olevan yhteisön yhteisesti jakamaa ymmärrystä, jonka avulla he tarkastelevat maailmaa ja toimivat siinä. Tähän ymmärrykseen sisältyvät sääntöihin liittyvät ideat sekä keskinäiseen kanssakäymiseen liittyvät symbolit. Toisten symbolien merkitykset ovat selkeämpiä, koska niillä on merkitystä elämän sujumiselle. Yksilöt voivat silti olla erilaisia, mutta heillä täytyy olla yhteisesti jaettu ymmärrys näistä symboleista, jotta he kykenevät toimimaan yhteisön jäsenenä. (Mt. 68, 72, 76 – 77) Grossbergin (2000, 39) mukaan myös kokemuksemme ovat kulttuurin tuotteita, koska ne ovat syntyneet merkityksenantoprosessien, tulkinnan ja kommunikaation kautta. Merkitykset ja käytännöt eivät kuitenkaan siirry automaattisesti, vaan niistä neuvotellaan (Strauss 1992, 1 – 2).

Le Vinen (1984, 67) mukaan yksilöt voivat olla erilaisia kulttuurista huolimatta. Rönholm (1999, 19) taas näkee, että yksilö on persoona ennen kaikkea tietyn kulttuurin tai kansallisuuden edustajana. Cloningerin (1998) ajatukset vaikuttavat samanlaisilta Rönholminkin kanssa. Kulttuuri vaikuttaa Cloningerin (Mt. 493) mukaan yksilöllisyyden muotoutumiseen, koska se vaikuttaa perherakenteeseen ja perheessä oppimiimme merkityksiin. Kulttuuri vaikuttaa yksilön elämään läpi hänen kehityksensä koulussa, työssä ja avioliitossa. Grossberg (2000) yhtyy Cloningerin ajatuksiin kulttuurin voimallisesta vaikutuksesta ihmisten elämään. Ihmiset elävät maailmassa, jonka ovat suurelta osin itse muovanneet. Kulttuuri jossa elämme, ja kulttuuriset käytännöt joista rakennamme todellisuuttamme, ovat seurausta tavastamme elää ja organisoida tätä todellisuutta. (Mt. 36)

Jos kulttuuria pidetään ihmisten toiminnan ja elämäntapojen tuotoksena, se muuttuu ihmisten välisen vuorovaikutuksen voimasta (Forsnäs 1998). Forsnäs määritelmässä kulttuurista tulee esille sen elävyys ja monimuotoisuus. Forsnäs kuvaa kulttuuria virtausten kohtauspaikkana,

jossa osan pyörteistä näemme selkeämmin, mutta osa on silmiltämme tavoittamattomissa. (Mt.1) Nykyisissä kulttuurin määritelmissä korostuukin konflikti, monimuotoisuus ja muutos (Strauss 1992, 1 – 2).

Tässä tutkimuksessa pidän kulttuuria Tiilikaisen (1999b, 31) ilmaisua lainatakseni moniäänisenä ja erilaisten virtojen kohtaamispaikkana. Aineistossani on nähtävillä se, miten naiset ovat tietynlaisella kulttuurisella risteysasemalla, jossa kohtaavat islamilaisen elämäntavan ja kulttuurin luomat merkitykset, suomalainen muoto länsimaisesta kulttuurista sekä jokaisen kansallisesta taustasta sekä elämänhistorian kautta muodostunut ymmärrys elämästä. Tarkastelen islamilaisuutta pukeutumisen kannalta luvussa *Kulttuurien risteysasemalla* tietyssä mielessä kulttuurisena systeeminä, jossa yhdistyy islam uskontona sekä islam elämäntapana. Islamin tarkastelu kulttuurinäkökulmasta on perusteltua, koska islam vaikuttaa naisten elämään ja pukeutumiseen monella tavalla läpi elämänkaaren. Haastattelemi naiset ovat erilaisia myös siinä, minkä kulttuurin he kokevat merkitykselliseksi ja miten he yhdistävät eri kulttuurien aineksia.

2.5 Islam ja muslimit

Islam syntyi 600-luvulla Arabian niemimaalla (Smith 1987,235; Öhrnberg 1998, 92). Se sai alkunsa profeetta Muhammedin saamasta sanomasta, jota muslimit pitävät Jumalan viimeisenä sanomana ihmiskunnalle (Hallenberg 1998, 14). Tämä sanoma muodostaa muslimien pyhän kirjan Koraanin. Pyhänä tekstinä pidetään myös Hadith-kokoelmia, Muhammedin ja hänen läheisimpien seuraajiensa elämään liittyvää perimätietoa. (Perho 1998, 164a; Miller & Michelman 1999, 456) Islam on monoteistinen uskonto, jossa keskeistä on kuuliaisuus Jumalalle (Hallenberg 1998, 14; Miller & Michelman 1999, 456). Islam on uskonto, jossa Jumalan antama laki shari´a on tie, jota seuraamalla uskova pelastuu (Perho 1998a, 164 Dahlgren 1999, 91). Shari´a ei kuitenkaan ole Perhon mukaan laki länsimaisessa mielessä, vaan sen tarkoitus on olla ohje, jonka avulla selviydytään kunniallisesti tästä elämästä paratiisiin viimeisellä tuomiolla. Rikos on siinä laissa synti. (Manninen 2000)

Käytännössä islam on jakautunut moneen koulukuntaan ja suuntaukseen (Perho 1998b, 123). Eri maissa, ryhmissä ja yksilöiden kohdalla islam ilmenee eri tavoin (Smith 1987, 235; Hallenberg 1998, 13, Dahlgren 1999). Omat haastateltavani kuuluvat lähinnä sunnalaisuuteen tai

sitten he eivät koe kuuluvansa mihinkään suuntaukseen. Sunnalaisuus, joka on islamin pääsuuntaus, tarkoittaa Profeetan tavan, sunnan, seuraamista (Perho 1998 b, 123).

2.5.1 Kuka on muslimi?

Yksi näkökulma, josta muslimia voi määritellä on uskonnollinen. Peruslähtökohtana identiteetin ymmärtämisessä uskonnon kautta, on uskonnon määräävyys yksilön maailmankatsomuksessa (Hallenberg 1998, 13–14). Muslimiyksilön kohdalla tämä tarkoittaa islamin keskeistä asemaa identiteetissä. Käytännössä se näkyy islamin viiteen peruspilariin tukeutumisena ainakin jollain tasolla. Islamin viisi peruspilaria ovat: uskontunnustus, rukous, paasto, almujen antaminen ja pyhiinvaellus Mekkaan (Hallenberg 1998). Muslimin elämä perustuu uskosta lähtevään kuuliaisuuteen Allahia tai Jumalaa kohtaan (Miller & Michelman 1999, 456; Lehtinen, I., henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2001). Eräs muslimiksi kääntynyt kuvaili samaa asiaa sanoilla: ”Jos kyseessä on oikea islam, täytyy olla oma suhde Jumalan ja ihmisen välillä” (Palonen 1999, 181). Käytännön tasolla yhteinen määrittelevä tekijä – islam – ei kerro sitä, millaisia ilmenemismuotoja uskonto saa eli uskonnon toteuttamisesta on monenlaisia näkemyksiä (Hallenberg 1998, 13 –14).

Muslimiyksilön ja yhteisön identiteettiin liittyy uskonnon näkökulmasta katsottuna sitoutuminen islamilaiseen yhteiskuntajärjestykseen ja normistoon (Hallenberg 1998, 13–14). Dahlgrenin (1999, 91) mukaan ”islamilaisten yhteiskuntien” tarkastelua hämää se, että islam on laki-uskonto, jossa sosiaaliset normit kattavat kaikki elämän alueet. Perhon mukaan islamilainen laki ei ole kaikkialla samanlainen. Tämä johtuu Perhon mukaan siitä, että Koraani ei aina anna selkeitä määräyksiä, joten tuomarit käyttävät perimätietoa profeetta Muhammedin tavasta ratkaista kiistoja sekä paikallisia tapoja että omia mielipiteitään apuna lakia tulkitessaan (Manninen 2000).

Joidenkin muslimien mielestä muslimiksi synnyttään. Tästä näkökulmasta ihminen on muslimi läpi elämänsä huolimatta siitä, miten uskonto ilmenee hänen elämässään. Jos on syntynyt muslimiksi, on vaikea lakata olemasta muslimi, vaikka ei aktiivisesti harjoittaisikaan islamia. (Hallenberg 1998, 14, 16) Sen vuoksi muslimit kutsuvat kääntymistä islamiin palaamisena islamiin (Palonen 1999, 192). Sitä, joka harjoittaa uskontoa vähemmän, voidaan pitää ”huonona” muslimina. Muslimeille hän silti on muslimi, yksi heistä. Islam – uskomme -kirjan

(1993) mukaan muslimi on ihminen, joka on saavuttanut onnen tilan myönteisin teoin ja määrätietoisin ponnistuksin. Hän uskoo Jumalaan, noudattaa viittä peruspilaria ja elää hyvin. Todellisen uskovan elämässä islam näkyy joka elämän alueella. (Mt. 37 – 40)

Yhtenä näkökulmana muslimi-identiteettiin on Hakalan (1997, 130, 133) mukaan sukupuolisidonnaisuus. Identiteetti sidotaan sukupuoleen ja käyttäytymiseen: mikä on sopivaa käyttäytymistä musliminaiselle ja -miehelle. Tässä lähestytään yhtä islamilaisen kulttuurin erityisesti arabimaissa korostuvaa polttopistettä: kysymystä kunniasta ja kunniallisuudesta. Eräs egyptiläinen musliminainen kiteyttää mielestäni muslimi-identiteettiin oleellisesti liittyvän lausahduksen: ”Naisen kunnia on hänen kallein omaisuutensa” (Atiya 1982, 93). Kunnia- kysymykseen liittyy määreenä taito kontrolloida katsettaan ja säilyttää yksityisyytensä (El Kad-dioui 1999, 198).

Ongelmalliseksi muslimin määrittelemisen tekee yksilötasolla koettu identiteetti. Kaikki yksilöt, joita me pidämme muslimina, eivät välttämättä pidä sitä ensisijaisena tai ainoana identifikaationa, vaan kuten Hakala (1997, 129) toteaa, se on vain yksi identifikaatioista. Eri ryhmien keskuudessa uskonto ilmenee Hallenbergin (1998, 13–14) mukaan eri tavoin. Joten voi kysyä pitäisikö yksilö määritellä yhdessä kulttuuri-identiteetin ja uskonnon kautta vai pelkästään ilmenemismuodoiltaan vaihtelevan uskonnon kautta.

Dahlgren (1999) kritisoi yleistä suhtautumista islamiin ja muslimeihin kapea-alaisuudesta. Hänen mukaansa islam on ilmenemismuodoiltaan hyvin vaihteleva. ”Sosiaaliset hierarkiat, etniset ja kulttuuriset erot, maaseudun ja kaupungin väliset erot ja alueelliset perinteet yhdessä vaikuttavat siihen, että saman maan sisällä voi vallita täysin erilaisia käytäntöjä, joita kaikkia voidaan kutsua islamilaisiksi tavoiksi.” (Mt. 90–92)

Onko siis mitään mieltä yrittää määritellä käsitettä muslimi tai musliminainen? Dahlgrenin (1999, 90) mukaan islamilainen nainen yleiskäsitteenä on yhtä pätevä kuin yleistys euroop palaisista naisista kristittyinä naisina. Huolimatta Dahlgrenin kritiikistä, uskon, että on. Tämän tutkimuksen kannalta määritelmien tavoitteena on luoda kehykset, joiden sisällä on helpompi ymmärtää pukeutumisessa ilmenevää yksilöllisyyttä. Musliminainen tarkoittaa tässä työssä naista, joka uskoo islamin viiteen peruspilariin, vaikka hän ei eläisikään niitä kaikkia toteuttaen.

Lähtökohtani on se, että musliminainen ei ole mikään staattinen käsite, koska ihmisen minuus rakentuu monista identiteeteistä ja persoonallisuudesta. Se elää ja muuttuu. Toisessa elämänvaiheessa muslimin kohdalla minuudessa ja identiteetissä uskonnollisuus voi korostua, toisessa vähentyä (Dassetto & Nonnemann 1996, 188, 195 – 203). Uskonnollisuuden vähentyessä muiden identiteettien osuus kasvaa.

2.5.2 Muslimit Suomessa

Suomessa olevien muslimien määrää on vaikea arvioida. Vuoden 1998 tilastojen perusteella islamilaisiin seurakuntiin kuului 1020 jäsentä (Tilastokeskus 1998 Henkilötilastot). Tämä kertoo rekisteröityneiden muslimien määrän. Suomessa kuitenkin arvioitiin vuonna 1997 olleen 15000 muslimia ja lukumäärä on kasvusuunnassa (Pentikäinen, Holm, Jaakkola & Ylivakkuri 1997, 223 – 224). I. Lehtisen (henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2001) muslimien lukumäärä on noin 30 000. Muslimien lukumäärän arvioimista vaikeuttaa rekisteröitymisen vähäisyys. Tämä johtuu Dasseton ja Nonnemanin (1996, 195 – 203) mukaan siitä, että suurin osa Euroopassa asuvista muslimeista ei ole järjestäytynyt, vaan uskonnonharjoitus on pitkälti yksityistä. Pentikäisen ym. (1997, 223 – 224) mukaan muslimien kohdalla on kyse kulttuurisesti ja etnisesti kirjavasta joukosta, jotka ovat tulleet maahan pakolaisina, siirtolaisina, maahanmuuttajina, perheenyhdistämisen tai avioliiton kautta. Osa muslimeista on suomalaisia käännynnäisiä.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

- Ja tiedätkö mitä muuta hän tekee? Mymmelin tytär jatkoi. Hän opiskelee kaikkia kirjaimia ja kaikkia sanoja etuperin ja takaperin ja kulkee niiden ympäri, kunnes tietää aivan varmasti osaavansa ne. Jos ne ovat oikein vaikeita ja pitkiä, häneltä saattaa mennä siihen tuntikausia!
- Esimerkiksi gargolozymdologi, ehdotti Juksu.
- Tai antifilifrenssikonsumtio, minä sanoin.
- Voi, sanoi Mymmelin tytär. Jos ne ovat noin pitkiä, hänen täytyy leiriytyä niiden viereen. (Jansson 1963, 73 – 74)

Olen valinnut äskeisen lainauksen Janssonilta kuvaamaan sitä, millaiselta tutkimuksen tekeminen tuntuu. Aina tulee jotain uutta ja yllättävää, vaiheet lomittuvat toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on ilmiön selittäminen ja sen ymmärrettäväksi tekeminen (Alasuutari 1993, 196). Ymmärrykseen pääseminen vaatii kuitenkin monia syklejä. Ihmiselämän ilmiöt ovat monimutkaisia, joten ei ole aivan itsestään selvää, millaisilla menetelmillä pääsee parhaaseen tulokseen. Jokaisen tutkijan on luotava oma menetelmänsä, täsmennettävä ja tarkennettava sitä läpi tutkimuksen. (Varto 1992, 99)

Olen valinnut oman aineistoni keräämistavaksi teemahaastattelun ja sen analysoimisen fenomenologisesti orientoituneella sisällönanalyysillä. Analyysin ja aineiston järjestämisen apuvälineenä olen käyttänyt laadullisten aineistojen käsittelyyn tarkoitettua ATLAS/ti 95 tietokoneohjelmaa. Esittelen tässä luvussa näitä valitsemiani metodisia ratkaisuja ja tutkimuksen etenemistä.

3.1 Aineiston hankinta teemahaastatteluilla

Olen kerännyt tutkimusaineistoni kahdessa osassa: marraskuun 1999 ja tammikuun 2000 välisellä ajanjaksolla proseminarityötäni varten ja syyskuusta 2000 tammikuulle 2001 hankin aineistoa lisää. Proseminariaa varten haastattelemani naiset antoivat luvan käyttää haastatteluja myös pro gradu -tutkielmaan. Aineiston keräämiseen käytin teemahaastattelua. Valitsin aineiston keruumenetelmäksi teemahaastattelun, koska ajattelin tutkimusaiheen olevan sellainen, josta ei ehkä ole totuttu puhumaan ja joka voi olla arka. Tuntui turvalliselta valita haastattelumuoto, jossa on selkeä teemarunko, mutta joka sallii haastattelun etenemisen joustavasti. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35 – 36)

Teemahaastattelurunko muodostui luetun kirjallisuuden avulla. Sieltä keskeisiksi teemoiksi nousivat uskonto, yhteisö, yksilö ja pukeutuminen. Hirsjärven ja Hurmeen (1982, 43) malli auttoi minua rakentamaan oman teemarunkoni (liite 1). Muotoilin valmiiksi kysymyksiä kaikista teemoista ja tein haastatteluissa lisäkysymyksiä tilanteen mukaan.

Alasuutarin (1993) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on vaikea sanoa, missä vaiheessa esitutkimus päättyy ja varsinainen tutkimus alkaa. Olen omassa työssäni kokenut Alasuutarin toteamuksen hyvin todenperäiseksi. Haastatteluvaiheessa tuntui vain syntyvän uusia kysymyksiä ja ideoita, miten asiaa voisi lähestyä. Sen seurauksena haastattelurunkoni ja tutkimusongelmani ovat eläneet läpi koko tutkimusprosessin. Toisaalta kvalitatiivisessa tutkimuksessa on se etu, että aina voi tehdä uusia kierroksia ja kerätä lisää aineistoa (Ehrnrooth 1990, 30).

Ongelmallisena tutkimusprosessissa olen kokenut sen, että koska pukeutuminen on itseä hyvin lähellä, niin kaikkea ei osaa kyseenalaistaa. On hiljaista tietoa, jota ei ole helppoa muuttaa kysymyksiksi, vaikka pukeutuminen on osa omaa elämää.

Sain haastateltavani suurimmaksi osin lumipallomenetelmällä. Sain välikäden kautta yhteyden yhteen musliminaiseen, joka kyseli halukkaita haastateltaviksi. Tämän henkilön välityksellä olen saanut ensimmäiset haastateltavani. He taas auttoivat uusien kontaktien luomisessa. Yhden haastateltavan tapasin musliminaisten pukeutumista koskevassa keskustelutilaisuudessa, yhden sain somalialaisten naistenyhdistyksen Geelan kautta ja yhden tapasin sattumalta erään haastattelutilanteen yhteydessä.

Olen haastatellut yhteensä yhtätoista Suomessa asuvaa musliminaista. Heistä kolme on kotoisin Välimeren ympärillä olevista valtioista ja kolme Somaliasta. Olen haastatellut myös viittä suomalaista käännynnäistä, jotka kutsuvat itseään islamiin palanneiksi. Näistä haastatteluista jätän tässä tutkimuksessa käyttämättä kahta, koska yhdessä nk. arabimusliminaisen haastattelussa oli tulkkina toinen musliminainen ja yhden suomalaisen haastattelun nauhoitus epäonnistui. Luovuin tulkin avulla tapahtuneesta haastattelusta, koska tulkki alkoi välillä selittää, mitä haastateltava tarkoitti jollakin puheenvuorollaan. Tässä tutkimuksessa käytetty haastatteluaineisto muodostuu yhdeksän naisen nauhoitetuista ja litteroiduista haastatteluissa antamista pukeutumiseen liittyvistä kuvauksista sekä puhelimitse tehdyistä täydennyksistä, joista on tarkat muistiinpanot. Lisäksi aineistossani on kasvotusten tapahtuneessa nauhan ulkopuolelle jääneistä keskusteluista tehdyt muistiinpanot. Kaikesta tästä muodostui 189 sivua tekstiä.

Haastatteluiden laajuudet vaihtelevat 13 – 33 sivuun.

Haastattelujen edetessä ymmärsin, että oma lähtökohtani oli se oletus, että islam näkyy silmin havaittavasti pukeutumisessa. Keskustellessani haastateltavien ja islamiin jollain tavalla tutustuneiden kanssa aiheesta ymmärsin, että oletukseni on virheellinen. Tästä seurasi, että haastattelin myös länsimaisesti pukeutuvia, itseään muslimina pitäviä naisia. Haastateltavat muodostuvat joukosta musliminaisia, joiden pukeutuminen vaihtelee länsimaisesti pukeutuneista itsensä hunnuttaviin. Kasvohuntua käyttäviä naisia en yrityksistäni huolimatta saanut tutkimukseen mukaan. Haastatteluun ovat valikoituneet riittävästi suomea tai englantia osaavat. Muutamista haastatteluista huomaa kyllä, että omalla kielellä he olisivat ehkä kyenneet ilmaisemaan itseään vielä paremmin.

Olen valinnut haastateltavakseni musliminaisia eri maista, koska se antaa aavistuksen pukeutumisen kirjosta. Olen valinnut musliminaisia niistä kulttuureista, joihin islamilaisuus yhdistetään ja jotka Suomessa ovat edustettuina näkyvällä tavalla. Islamiin palanneet ovat mielenkiintoinen ryhmä, koska he ovat syntyneet ja eläneet täällä, mutta valinneet islamin omaksi uskonnokeksi.

3.2 Haastateltavat

Esittelen seuraavaksi haastattelemani naiset. Käytetyt nimet ovat peitenimiä. En ole kertonut naisten tarkkaa ikää enkä nk. arabinaisten synnyinmaita, koska nämä tiedot voisivat auttaa naisten henkilöllisyyksien tunnistamisessa. Haastattelemani naiset asuivat haastatteluiden aikana yhtä naista lukuun ottamatta pääkaupunkiseudulla.

Fatima

Fatima on alle 30-vuotias. Hän on syntynyt ja kasvanut eräässä Lähi-idän Välimeren rannalla sijaitsevassa valtiossa. Hänen aviomiehensä on kotoisin samasta maasta. Suomessa Fatima on ollut likimain kymmenen vuotta. Haastatteluhetkellä hän oli opiskelija, vaimo, äiti sekä aktiivisesti yhteisön toimintaan osallistuva musliminainen.

Nadja

Nadja on syntynyt Pohjois-Afrikassa yli kolmekymmentä vuotta sitten. Hänen isänsä on muslimi ja äitinsä kristitty suomalainen. Suomessa Nadja on asunut jo yli kymmenen vuotta. Hän on naimisissa muslimimiehen kanssa, joka on kotoisin eräästä Lähi-Idän valtiosta. Haastatteluhetkellä Nadja oli työssäkäyvä perheenäiti. Hän on samoin kuin Fatimakin ollut koko ikänsä muslimi.

Maryah

Maryah on alle 30-vuotias suomalainen nainen, joka kääntyi islamiin pari vuotta sitten. Hän on muslimiksi tulonsa jälkeen avioitunut muslimimiehen kanssa. Heillä ei kuitenkaan ole vielä lapsia. Maryah on suorittanut akateemisen loppututkinnon. Hän opiskelee innokkaasti islamia.

Ramla

Ramla on yli 30-vuotias suomalainen, joka kääntyi islamiin noin kymmenen vuotta sitten. Hän on uskonnollisesti aktiivinen ja opettaa työkseen islamia. Hän on eronnut yksinhuoltajaäiti.

Ayan

Ayan on yli 30-vuotias suomalainen käännynnäinen. Hän on naimisissa muslimimiehen kanssa. Ayan on kotiäiti, mutta välillä hän tekee keikkatyötä. Hän pyrkii osallistumaan yhteisön toimintaan mahdollisuuksien mukaan ja pyrkii pitämään päivittäiset rukoushetket myös työssä ollessaan.

Hannele

Hannele on suomalainen käännynnäinen. Hän on nelissäkymmenissä ja naimisissa muslimimiehen kanssa. Hän on kotiäiti, mutta osallistuu aktiivisesti erilaisten yhdistysten ja järjestöjen toimintaan.

Waris

Waris on noin kolmikymppinen somalialaisnainen. Hän opiskelee, käy työssä opiskeluidensa ohella ja osallistuu yhteiskunnalliseen toimintaan. Suomessa hän on ollut yli kymmenen vuotta. Hän on naimisissa ei-muslimimiehen kanssa ja heillä on pari lasta.

Jasmin

Jasmin on noin kolmikymppinen somalialaisnainen. Hän on monessa suhteessa aktiivinen nainen. Jasmin opiskelee, käy töissä, on mukana yhdistystoiminnassa. Hän on naimisissa somalialaisen miehen kanssa ja on monen lapsen äiti. Hän kuvaa omaa perhettään islamia aktiivisesti harjoittavaksi. Suomea Jasmin puhuu jo hyvin, vaikka on ollut Suomessa alle viisi vuotta.

Zahra

Zahra on neljääkymmentä lähestyvä somalialaisnainen, joka muiden haastattelemieni somalialaisnaisten tavoin on ollut koko ikänsä muslimi. Hän on opiskelija, monen lapsen äiti, vaimo ja osallistuu lisäksi yhdistystoimintaan. Suomessa hän on ollut yli kymmenen vuotta.

3.3 Fenomenologisesti orientoitunut sisällönanalyysi

Proseminarityössäni lähdin liikkeelle siten, että muodostin ensin teoriataustan ja toteutin sitten empiirisen osan: teemahaastattelut ja niiden analysoinnin teemojen mukaisesti. Tätä tutkimusta aloittaessani minulla oli siten haastattelurunko ja esiymmärrystä aiheesta. Ajatuseni oli, että jatkan haastatteluiden tekemistä ja lähden tekemään tätä analyysia aineistolähtöisesti. Aineiston keruuvaiheessa minusta alkoi tuntua siltä, että mikään tuntemani menetelmä ei sovi siihen, mitä koin prosessoivani aiheen parissa. Kävin läpi menetelmiä, kunnes tutustuin fenomenologiaan, joka tuntui puhuvan niistä asioista, joita olin pohdiskellut.

Fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita ihmiselämään liittyvistä ilmiöistä. Tutkimus yrittää selvittää ilmiötä, joka on tutkijan mielessä ja saada selville ilmiöstä olennaisen. (Spiegelberg 1975, 16; Gröhn 1992, 11; Varto 1992, 90 –91; Klemola 1998 b, 163). Fenomenologiassa tavoitellaan olemuksen näkemistä ja sitä, että se saisi ilmetä omana itsenään (Lehtovaara 1994, 4; Klemola 1998 b, 167). Fenomenologisessa tutkimusprosessissa lähtökohtana on ihmisenä olemisen analysointi, josta seuraavat tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja näkökulma (Klemola 1998 a, 17). Juuri tämä fenomenologian kiinnostuneisuus subjektiivisuudesta, eli ihmisen yksityisestä olemisesta (Saarinen 1986, 127 – 128), puhutteli minua. Minusta tuntui helpolta samaistua fenomenologiseen ihmiskäsitykseen, jossa ihminen ymmärretään ainutlaatuisena, tajunnallisena, maailmaan suhteissa olevana ja maailmaa tulkitsevana olentona, joka on jatkuvassa uudeksi tulemisen tilassa (Lehtovaara 1994, 17 – 20).

Oma tutkimusotteeni on fenomenologinen. Päämääränäni on selvittää, mikä on olennaista musliminaisten pukeutumisessa erityisesti yksilöllisyyden kannalta. Tavoitteenani on ymmärtää, mistä asioista muodostuu yksilöllisyys musliminaisten pukeutumisessa ja miten se ilmenee sekä kokemuksena että konkreettisesti. Ontologinen näkökulma tulee tutkimukseen siten, että näen pukeutumisen osana ihmisen olemista maailmassa. Pukeutumista voi ymmärtää vain osana ihmisen laajempaa kokonaisuutta.

Analyysimenetelmäni ei ole kuitenkaan puhtaasti fenomenologinen, koska tutkimuksessani en tavoittele fenomenologian arvostamaa puhtasoppista reduktiota. Fenomenologiassa reduktiolla tarkoitetaan sulkeistamisen avulla tapahtuvaa olennaisen olemuksen etsintää ilmiöstä (Saarinen 1986, 120, Perttula 1995, 45). Sulkeistaminen tarkoittaa sitä, että tutkija purkaa ensin esiyymmärryksensä ja käsittelee kaiken hankkimansa teoreettisen tiedon ilmiöstä, jotta hän voi nähdä, mikä nousee ilmiöstä ja mikä hänestä itsestään (Varto 1992, Lehtovaara 1994). Lehtovaara (1994, 13) varoittaakin, että jos tutkija ei tee ratkaisua käsityksistään tietoisesti niin ne tapahtuvat tiedostamatta.

Kutsun omaa lähestymistapaani aineiston ja teorian välisen vuoropuhelun varaan rakentuvaksi fenomenologisesti orientoituneeksi sisällönanalyysiksi. Sisällönanalyysissa tarkastellaan kirjallisessa muodossa olevaa tekstiä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on kuvailla ja tulkita analysoitavan kohteen ominaispiirteitä. Sisällönanalyysillä tutkitaan sitä, miten ja missä yhteydessä jokin asia ilmaistaan, mihin erilaisilla ilmaisuilla pyritään ja miten lausumat ovat tulkittavissa. Sisällönanalyysi kiinnittää huomion siihen, mitä teksti ilmaisee, mitä aiheita käsitellään, mistä vaietaan ja miten asioita painotetaan. (Jussila, Montonen & Nurmi 1989, 172 – 173). Fenomenologinen orientaatio tai ote analyysissä tarkoittaa, että tavoitteeni on edellä mainittujen erittelyiden kautta löytää ilmiöstä musliminaisten pukeutuminen yksilöllisyyden kannalta olennainen, heidän pukeutumisensa elämismaailma. Fenomenologian tapaan sisältöä analysoimalla pyrin löytämään merkitysyhteyksiä, -tihentymiä ja -verkostoja, joiden avulla voi kuvata ilmiön muodostumista ja olemusta. (Saarinen 1986, 115 – 116, 133; Varto 1992, 99; Perttula 1995, 45, 74)

Teorian ja aineiston vuoropuhelu merkitsee analyysissä sitä, että aineiston analysoinnin ja tulkinnan apuna käytetään muuta materiaalia (Jussila ym. 1989, 198). Tässä tutkimuksessa

diskurssin ja tutkimani ilmiön analysoinnissa apuna toimii tutkimuskirjallisuus. Ajatukseni on, että tutkimusraportti ja analyysi etenee aineiston ja muun kirjallisuuden vuoropuheluna.

3.4 Aineiston analysointi

Analyysini on edennyt siten, että ensin olen lukenut aineiston useaan kertaan. Sen jälkeen olen koodannut aineiston ATLAS/ti -ohjelmalla. Koodaus on edennyt aineistolähtöisesti sisällön perusteella siten, että olen koodannut sisältöä vastaavan kokonaisuuden kaikilla koodilla, jotka kuvaavat asiaa. Valmista runkoa koodaukseen en tehnyt, vaan koodit ovat syntyneet aineiston lukemisen myötä. Tekstisegmenttien laajuudet vaihtelevat ja yhteen tekstisegmenttiin on koodattu useissa tapauksissa monta koodia. Koodauksessa on myös päällekkäisyyttä, mikä on seurausta sisältöjen päällekkäisyydestä.

Aineiston jäsentämiseksi ryhmittelin aineistoa koodiperhetyökalua käyttäen. Ryhmittelin koodit samaan ryhmään kuuluviksi siten, että niille löytyi yhteinen niiden sisältöä vastaava nimittäjä. Esimerkiksi pukeutumisen tilannesidonnaisuus -ryhmään liitin kaikki koodit, jotka ilmaisivat pukeutumista liittyen johonkin paikkaan tai tilanteeseen. Tällaisia koodeja olivat mm. moskeija, opiskelu ja työssäkäynti.

Koodattuani puolet aineistosta tarkistin koodausta, koska aineistoa ja koodeja oli runsaasti. Koodiryhmiin liittyviä tekstisegmenttikokonaisuuksia tarkastellessani huomasin koodauksen pysyneen kurssissaan suhteellisen hyvin huolimatta siitä, että ehkä hieman vähemmälläkin koodimäärällä olisi päässyt samaan tulokseen. En kuitenkaan halunnut sulauttaa koodeja toisiinsa, koska siten olisin ehkä menettänyt osan tulkinnan nyansseista sekä ohjelman työkalujen käyttömahdollisuuksista.

Lisäksi ongelmana koodauksessa tuntui välillä olevan se, että saman asian olisi voinut määritellä niin monin tavoin ja useisiin ryhmiin kuuluvaksi. Joidenkin koodien kohdalla tein ratkaisun, että kyseinen koodi kuuluu jokaiseen ryhmään, jonka sisältöä se vastaa.

Kokonaiskuvan saamiseksi ryhmittelin koodiryhmistä vielä laajempia sisällöllisiä kokonaisuuksia. Ryhmittely on tapahtunut tutkimusongelmien avulla. Olen jaotellut koodiryhmät si-

ten, että kaikki ne koodiryhmät, jotka antavat vastauksen tiettyyn asettamaani tutkimusongelmaan, muodostavat laajemman kokonaisuuden.

Jatkoin analyysia siten, että luin kutakin tutkimusongelmaa vastaavan sisällöllisen kokonaisuuden koodiryhmä kerrallaan. Luin ensiksi yksittäisiin koodiryhmiin liittyviä segmenttejä ja tein havaintoja sisällöstä. Luettuani jokaisen tutkimusongelmaa vastaavan kokonaisuuden, kokosin yhteen tekemäni havainnot. Havaintojen pohjalta lähdin kirjoittamaan analyysia. Lopullinen analyysi muodostui kuitenkin vuoropuhelussa teoreettisen kirjallisuuden ja muiden aiheeseen liittyvien tutkimusten kanssa kirjoitusprosessissa.

Analyysi on edennyt tekstisegmenteistä laajempiin kokonaisuuksiin. Tulkintaa tapahtuu joka tutkimusprosessin vaiheessa, joten lopullinen tulkinta on toisten tulkintojen päälle rakennuttanutta. Analyysin viimeiseksi vaiheeksi voisi sanoa sitä, että kun raportti on lähes valmis, se menee parille haastateltavalle luettavaksi. Se yhdessä muun palautteen kanssa terävöittää analysointiprosessia ja saa kenties palaamaan kehällä taaksepäin.

4 KULTTUURIEN RISTEYSASEMALLA

Lähden tässä luvussa tarkastelemaan sitä, miten erilaiset kulttuuriset systeemit vaikuttavat musliminaisen elämään. Tarkastelen ensiksi islamin ja sen ympärille muodostuneen elämäntavan suhteiden järjestelmää. Järjestelmässä keskeisiksi käyttäytymiseen ja pukeutumiseen uskomusten ja arvostusten kautta vaikuttaviksi dikotomioiksi nousevat tässä työssä ihminen – Jumala, nainen – mies sekä yksilö – yhteisö. Toiseksi käsittelen sitä, miten yksilön omaksi kokeman viiteryhmän kulttuuri vaikuttaa pukeutumiseen. Tässä työssä tarkastelen siten arabialaisuuden, somalialaisuuden ja suomalaisuuden vaikutusta pukeutumiseen. Kolmantena asiana kuvaan sitä, miten suomalainen tai länsimaalainen kulttuuri vaikuttaa naisten pukeutumiseen.

4. 1 Islamilaisen kulttuurin vaikutus pukeutumiseen

4.1.1 Jumalan ja ihmisen välinen suhde

Musliminaisen elämä perustuu Millerin ja Michelmanin (1999, 456) mukaan Jumalan tahdon toteuttamiseen. Musliminainen on Allahin palvelija. Aineiston perusteella voi musliminaisilla sanoa olevan kuitenkin vaihtelevia käsityksiä siitä, mikä on Jumalan tahto pukeutumisessa. Haastateltavien kuvausten perusteella voisi sanoa pukeutumiseen liittyvien näkemysten jakavan naiset neljään ryhmään julkisen pukeutumisen suhteen: kasvojen ja käsien kauneuden esilletuomisen hyväksyjiin; kasvonsa peittäjiin; väljiin ja pitkiin vaatteisiin pukeutuviin naisiin, jotka eivät peitä päätänsä ja naisiin, jotka eivät peitä päätänsä ja käyttävät paljastaviakin vaatteita.

Aineistoni aktiivisten musliminaisten, jotka rukoilevat viisi kertaa päivässä, voisi sanoa kuuluvan siihen ryhmään, joka ajattelee käsien ja kasvojen näyttämisen olevan luvallista. *The most important thing that women cover her hear and neck and it is also to cover her whole body excepts hands and face (Fatima)*. Heidän pukeutumisessaan yhteistä on se, että he peittävät kodin ulkopuolella ja perheen ulkopuolisten vieraiden miesten läsnä ollessa päänsä ja vartalonsa. Eroavaisuuksia ilmenee siinä, millaisiin vaatekappaleisiin ja yhdistelmiin he pukeutuvat. Enemmistö suosii pitkiä hameita tai mekkoja housujen sijasta. Heidän pukeutumisensa on nykyisten Koraanin tulkinnan auktoriteettien mukaista (El Kaddioui 1999, 199). Auktoriteettien ja monien muidenkin musliminaisten tavoin he uskovat Profeetta Muhammedin opetuksen normin mukaisen pukeutumisen olevan se oikea tapa pukeutua (Palonen 1999, 183).

Aktiivisten musliminaisten joukossa on myös niitä, jotka kokevat kasvojen peittämisen tarpeellisenä. Kasvonsa peittävästä musliminaisista ei kuitenkaan kukaan suostunut haastateltavaksi, koska heidän ryhmänsä on niin pieni, että he pelkäävät, että heidät tunnistetaan. Yksikään haastattelemistani musliminaisista ei pitänyt kasvojen peittämistä islamiin kuuluvana.

Osa haastattelemistani musliminaisista kokee, että hiuksia ei tarvitse peittää. Wariksen mielestä Koraanista ei löydy tarpeeksi selkeitä perusteluja hunnuttautumiselle. *Minä kysyn kuka*

näin määrää ja miten? Sanoo, että se on Jumalan sanaa, Jumala on määrännyt näin ja mä sanon, että ei, näytä minulle Koraanissa, missä naisen täytyy tehdä näin ja näin ja näin. Hannele puolestaan kokee, että hunnuttautuminen ei ole välttämätöntä tässä ajassa ja suomalaisessa ympäristössä. Joten he edustavat niitä musliminaisia, joiden käsityksen mukaan islam ei velvoita naista käyttämään huivia⁴ (vrt. Laulumaa 1997, 87; El Kaddioui 1999, 195; Palonen 1999, 185).

Hunnuttautumattomien mielipiteet jakautuvat kuitenkin muun pukeutumisen suhteen. Hannelen ja Nadjan mielestä pukeutumisen tulee olla säädyllistä, eikä sen saisi herättää liikaa miesten seksuaalista kiinnostusta. *Se menee siinä mun mielestä se raja, ettei pidä mitään paljastavia, tiukkoja vaatteita (Hannele).* He liittyvät siihen musliminaisten joukkoon, joka Koraanin ohjeiden mukaisesti haluaa pukeutua siveästi ja säädyllisesti (Suura 24: 30 – 31; 33:59). Waris on taas sitä mieltä, että musliminainen voi pukeutua tiukkoihinkin vaatteisiin, kunhan hän peittää seksuaalisesti arat alueet kuten rinnat.

Näiden neljän ryhmän käsitykset koskevat pukeutumista julkisuudessa. Ryhmien sisällä jokaisella yksilöllä on oma näkemyksensä siitä, millainen pukeutuminen on itselle sopivaa oltaessa naisväen kesken. Erilaisia näkemyksiä on myös siitä, miten säännöt sopivat nykyaikaan. Esimerkiksi Ramla kuvaa omaa suhtautumistaan muotiin: *Kun ei se kuulu musliminaiselle se muodin semmonen seuraaminen. Ei tarvi joltain 60-luvulta tulleeltakaan...niinku ihan out of date ei tarvi näyttää.* Ramlan mielestä vallitsevia oloja voi ottaa siis jollain tavalla huomioon tekemättä uskonnollisia kompromisseja. Hannelen mielestä sääntöjä voi soveltaa tähän aikaan, Wariksen mielestä niillä ei ole mitään tekemistä tämän ajan kanssa. Fatima puolestaan vastustaa ajan ja muodin vaikutusta pukeutumiseen.

Aineistossa näkyy, että tulkinnoissa on kyse pitkälti sen pohtimisesta, millainen musliminainen kyseessä oleva yksilö on ja halua olla. Uskonnolliselle musliminaiselle tärkeä pohdinnan aihe se, että mikä hänelle on Jumalan palvelijana sopivaa. Uskonnolla on silloin paljon tarttumapintaa pukeutumisessa.

---

⁴ Huivi ja huntu ovat käytännössä melkein sama asia. Kummankin tulisi peittää pää, kaula, hartiat ja rinnat. Osalla huivi voi olla pienempikin. Olen käyttänyt tässä työssä ko. termejä sen mukaan, miten naiset itse ovat omaa pukeutumistaan kuvanneet. I.Lehtisen (2.9. 2001 henkilökohtainen tiedonanto) mukaan huntu tarkoittaa kasvojen peittämistä. Tässä työssä hunnuttautuminen ei viittaa kasvojen peittämiseen, vaan se tarkoittaa peittävää pukeutumista, johon kuuluu myös pään peittäminen.

Minä en vois enää pukeutua muulla tavalla, minä en vois lähteä semmosena mitä mä oon ennen ollut, minihameessa tai farkuissa. Farkuissa ehkä nyt sillä lailla voisin ajatella, että mulla olis sellaset kivat, löysät, siistit farkut ja joku tunikamallinen bleiseri ja huivi päässä. Voisin kuvitella, että vielä ehkä lähtisin ja löysä pusero siinä, mutta ei silleen, että ne olis hirveen istuvat ne farkut ja tiukka t-paita. En vois lähteä, en vois kuvitella. Se ei kävis ollenkaan mulle.(Ayan)

Maallistuneemmille tällaiset pohdinnat eivät ole ajankohtaisia, eikä uskonto ole samalla tavalla auktoriteetti myöskään pukeutumisen suhteen.

Erilaisten näkemysten olemassaolo synnyttää keskustelua ja erimielisyyttä. Keskustelua käydään siitä, mikä on oikea musliminaisen pukeutumistapa. *On ollut ihan tämmösiäkin kädenvääntöjä, että pitääkö käyttää pitkää kaapua vai riittääkö lyhyt huivi (Maryam).* Koraani ei kuitenkaan naisten mielestä kerro, millaisia vaatekappaleita naisen tulisi käyttää. *Koraani sanoo vain laita hijabi, mutta ei mitään sanota noin pitää olla, ompele, ei mitään (Zahra).* Tässä ei ole sinänsä mitään uutta. Islamia käsittelevässä kirjallisuudessa kuvataan monia erilaisia pukeutumiseen liitettyjä tulkintoja. Tulkintojen runsautta pidetään yleisesti seurauksena siitä, että Koraani antaa pukeutumiselle lähinnä suuntaviivat (Kingma 1992; Kaiser 1997, 523; Dahlgren 1999; Palonen 1999, 183; Akar 21.3.2000). Dahlgrenin (1999) ja Smithin (1987, 235) tavoin voisi siis todeta, että pukeutumisesta ei ole olemassa yhtä ainoaa diskursia tai tapaa pukeutua.

Koraanin pukeutumisohjeiden tulkintaväljyys saa aikaan pukeutumisessa näkyviä eroja. Hurskaan muslimin kannalta pukeutumisessa oleellista on kuitenkin Jumalan miellyttäminen ja kunnioittaminen. *Ei se ole siinä muuttunut, että haluaa miellyttää Jumalaa [laittamalla huivin päähän] (Ramla).* Jumalan kunnioittaminen hunnuttautumalla liittyy erityisesti rukoukseen ja pyhiinvaellukseen. Kaikki haastattelemani naiset, huolimatta siitä miten muuten pukeutuvat, peittävät päänsä rukouksellaan kotona tai jos he menevät moskeijaan, jossa rukouksellaan.

Jumalan suhteen jokainen itse miettii sitä, millä tavalla häntä miellyttäisi. Toinen asia, jonka jokainen omalla kohdallaan ratkaisee, on se, minkä kokee olevan riittävän säädyllistä. *Jokaiselle rajoittaa, mitä hänelle on hyvä. Ajattelee, ehkä tämä riittää. Jos minä ajattelen, ei riitä, minä laitan vähän pidempi nyt. (Zahra)*

Yksilöllisyyttä pukeutumiseen tuo siis se, että jokaisen naisen suhde islamiin on erilainen. Havainnollistan asiaa parilla esimerkillä. Koraani ja Jumala ovat Ramlalle elämän perusta ja ohjenuora. Koraani ja suhde Jumalaan ovat keskeisellä tavalla muovaamassa hänen identiteettiään ja minuuttaan. Sen vuoksi hän rukoilee viidesti päivässä ja pukeutuu peittävästi.

Mä aloin pukeutua islamilaisittain, koska Jumala niin sanoo ja niin pitää tehdä, ...halus niinku alkaa noudattamaan tässäkin mielessä niinku islamia, sitä mitä on tullut Jumalalta...Et se on kuitenkin tärkein asia, että mä olen muslimi ja tää mun uskontoon kuuluu ja ne hyvät asiat mitä siinä pukeutumisessa, ne on edelleen tärkeitä.

Wariksen suhde islamiin on liberaalimpi ja etäisempi. Hän ei rukoile kovin usein ja pukeutuu maailman muodin⁵ mukaisesti.

Esimerkeistä näkyy, miten suhde islamiin vaikuttaa kokonaisvaltaisesti naisten elämään. Ne, jotka suhtautuvan islamiin vakavasti, miettivät enemmän Koraanin ohjeiden noudattamista kuin ne, joille uskonto ei ole yhtä tärkeällä sijalla elämässä.

Mahdollisuuksia pukeutua yksilöllisesti tuo erityisesti se, että islamin moraali perustuu ihmisen henkilökohtaiseen vastuuseen. (Hallenberg 1998, 50). Naisten kuvauksissa tämä henkilökohtainen vastuun ottaminen näkyy siten, että he vastustavat toisten puuttumista omaan pukeutumiseensa. Heidän mielestään kukaan ulkopuolinen ei voi puuttua pukeutumiseen, koska se on ihmisen ja Jumalan välinen asia. Toiset voivat kyllä yrittää ohjata oman näkemyksensä mukaiseen oikeaan musliminaisen pukeutumiseen. *Se ei oo mun asia mennä sanomaan, et mä tiedän, että se on heidän ja Jumalan välinen asia. (Maryam)*

4.1.2 Miehet, naiset ja seksuaalisuus

Nadja kertoi olleensa joskus häissä Lähi-Idässä. Juhlissa olevat naiset olivat pukeutuneet hyvin seksikkäästi. Tunnelma muuttui, kun miehiä tuli paikalle. Naiset vetivät chadorit⁶ ylleen. Kuvaus on havainnollinen esimerkki miesten vaikutuksesta naisten pukeutumiseen. Miehet jakavat naisten maailman pukeutumisen kannalta kahteen todellisuuteen. Naisten ja perheen miesten kesken nainen voi pukeutua vapaammin. Vieraiden miesten läsnä ollessa naisen pukeutumiselta odotetaan peittävää pukeutumista ja säädyllisyyttä. *Sitten meillä ei oo ihan pak-*

---

⁵ Maailman muoti tarkoittaa tavallista muotia, jota esiintyy kaikissa maanosissa melko samanlaisessa muodossa. Tätä muotia edustavat mm. t-paidat, farkut, blazerit. (Eicher & Sumberg 1995)

⁶ Chador on pitkä musta asu, joka peittää kaiken kasvoja lukuun ottamatta (Sciolino 1999)

ko olla muslimi, jos meillä on vain naisille. Me voimme puketa ihan kauniisti ja laittaa myös ilman huivi. (Zahra)

Miehet eivät jaa naisten elämää kahteen osaan vain pukeutumisessa. Muslimimaailma on monien tutkijoiden mukaan jakautunut naisten ja miesten maailmaan juuri seksuaalisuuden vuoksi (Evers Rosander 1991; Mallouhi 1994; Laulumaa 1997; Miller & Michelman 1999, 456). Smithin (1987, 240) mukaan naisten ja miesten erottelu oli seurausta Koraanin (Suura 33:53 – 59) kohdan tulkinnasta, jossa Muhammedin vaimoja käskettiin puhumaan muille miehille verhon takaa. Suomessa miehet eivät kuitenkaan jaa haastattelemieni naisten elämää kahteen kokonaan toisistaan irralliseen todellisuuteen, vaikka he naisten elämään monin tavoin vaikuttavatkin. Kahtiajako näkyy Laulumaan (1997) mukaan kuitenkin siinä, että moraalijärjestelmään ja kunniallisuuteen liittyen yhteisön kokoontumisissa moskeijassa miehet ja naiset ovat erillään toisista. Vastakkaisen sukupuolen kättelyä ja silmiin katsomista tulee välttää. (Mt. 84 – 86)

Meitä suomalaisina voi ihmetyttää tällainen sukupuolinen kahtiajako. Monien ajatus voi olla, että sillä yhdessä pukeutumisen kanssa kontrolloidaan naisia. Aineiston perusteella voi kuitenkin sanoa olevan kyse enemmän perhe-elämän suojelemisesta. Seksuaalisuutta kontrolloidaan, koska sen pelätään hajottavan islamin keskeisen perussolun eli perheen. *Pukeutuminen on se perhe-elämän ja moraalin niinku turva, moraalinen turva ihmisille ja perhe-elämälle yleensä ja säädyllisyys ja vaatimattomuus on siinä ne pointit (Ramla)*. Aineiston perusteella voisi sanoa perheen olevan osa uskonnon harjoittamista, keskeinen osa islamia. *Pitää harjottaa islam, jos on islaminuskonto. Pitää olla mies siis, semmosia tärkeitä molemmat. (Zahra)*

Tulkintaa islamin perhekeskeisyydestä ja naisen keskeisestä asemasta sen harmonian suojelemisessa tukee erityisesti islamilaista arabimaailmaa käsittelevä kirjallisuus. Kirjallisuudessa naisen ymmärretään kuitenkin suojelevan enemmän kuin vain perhettään ja yksittäistä ihmistä peittävällä pukeutumisella. Säädyllisen ja peittävän pukeutumisen uskotaan suojelevan koko yhteiskunnan perusrakenteita. (Choueiri 1990, 127 – 129; Mallouhi 1994, 12; Hallenberg 1998, 59; El Kaddioui 1999, 199) Säädyllinen pukeutuminen ei kuitenkaan ole vain naisten velvollisuus, vaikka kirjallisuus korostaakin naisten pukeutumisen yhteiskunnallista merkitystä. Koraanin mukaan myös miesten tulisi pukeutua säädyllisesti. (Hallenberg 1998, 63) Monien muslimien mielestä tämä tarkoittaa pukeutumista väljiin housuihin ja pitkähihai-

siin puseroihin. Pukeutumisen yhteiskunnallinen merkitys ei korostu haastattelu-aineistossa, vaan naisille pukeutuminen on lähinnä perheen ja yksilön turvamuuri.

Aineiston perusteella pukeutumisen taustalla vaikuttavat perinteiset käsitykset miehistä ja naisista sekä siitä, miten seksuaalisuus saadaan pidettyä kurissa. Perinteisen sukupuoliajattelun voi tiivistää seuraavasti:

Ajatukset, uskomukset	Naiset	Miehet
Seksuaalinen olemus	Houkutteleva, vaarallinen	Ei niin vetovoimainen
Seksuaalisuuden hallitseminen	Vahvempi	Heikompi
Tehtävä perheessä	Kodin ja moraalin ylläpito	Kodin taloudellinen ylläpito
	Lasten kasvatus	Suhteet kodin ulkopuolelle
Naisten pukeutumisen tulkinta	Vähän vaatteita: miehet häiritsevät	Vähän vaatteita: kunniaton nainen
Arvostaa vastakkaisessa sukupuolella	Muutakin kuin fyysisiä ominaisuuksia	Näköaistilla voimakas vaikutus

Miehiä pidetään naisia heikompina hillitsemään seksuaalisuuttaan sekä naisia voimakkaampina seksuaalisilta haluiltaan. *Sen takia naiset rukoilevat miesten takana, että mitä siitäkin tulisi jos sorja ja uhkea 20-vuotias nainen pyllistelisi miehen edessä (Maryam).* Maryamin kuvaus rukoustilanteesta kertoo toisenkin asian, joka vaikuttaa naisten pukeutumiseen. Perinteisen ajattelutavan mukaan miehen ajatellaan joutuvan kiusaukseen, jos hän näkee naisen kauniita fyysisiä ominaisuuksia. Tästä voi päätellä, että mieheen vaikuttaa näköaisti ja naisen fyysinen olemus. *Miehet, kyllä ne kättelee ihan tarkasti, enkä mä tykkää...Miehet on, en mä voi sanoa kaikki, mutta ne on hyvin tämmösiä seksihakuisia. (Nadja)*

Naisista puolestaan ajatellaan, että heissä on paljon miehiä seksuaalisesti houkuttelevaa. Tämä houkuttelevuus koetaan niin vaarallisena, että se pitää piilottaa. *Ei saa missään tapauksessa näkyy hiukset, rinnat, kaikki...Pitää peittää nää kielletyt alueet (Jasmin).* Naiset itse eivät välttämättä koe seksuaalisuutensa peittämistä pahana asiana. Pikemminkin siten toimimalla he kokevat suojelevansa sekä miehiä, perheitä että itseään. Osa naisista kokee peittävällä pukeutumisellaan suojelevansa miehiä kiusauksilta. *Islamissa miesten ajatellaan olevan fyysisempiä...Sen vuoksi naiset peittää itseään miehiä enemmän, koska islamissa suojellaan heikom-*

pia (Maryam). Osa naisista pitää peittävää pukeutumista naisen itsensä kannalta tärkeänä, koska se tarjoaa turvaa miesten lähentelyiltä.

I don't know maybe here in Finland it didn't look like this boy go after girls and then rape them, but in our country it is easy when they saw like woman wear this islam dress, they know that this woman is respectable and there is no way to go near her, but if she doesn't have this dress they have this think: Ahaa this means, Ok, we can go and talk to her or go near her or touch her. (Fatima)

Fatiman kuvaus kertoo myös islamilaisen kulttuurin sisällä vallitsevasta miesten perinteisestä ajattelutavasta. Miehet tulkitsevat hunnuttoman naisen tarkoittavan oikeutta lähennellä. Tämän vuoksi monet naiset voivat pitää peittävää pukeutumista hyvänä asiana, koska nainen saa olla rauhassa.

Seksuaalisuuden vaarallisuutta kuvaavat monet islamia käsittelevät lähteet. Naista pidetään voimakkaana seksuaalisena olentona (El Mernissi 1985; El Kaddioui 1999). Lähteet korostavat naisen seksuaalisuutta, jonka vuoksi naisen pitäisi esiintyä julkisuudessa mahdollisimman epäeroottisesti ja vartalonsa peittäen sekä siveästi käyttäytyen (Suura 24: 31; Ribeiro 1986; 13 – 14; El Kaddioui 1999, 198; Akar 21.3.2000). Naisten kuvauksista muodostuu kuitenkin kuva miehistä vaarallisina seksuaalisina olentoina.

Perinteinen ajattelumalli vaikuttaa naisen pukeutumiseen myös kotona. Kotona naisen kuuluu olla viehättävä. Muutaman naisen kuvauksen perusteella naista voidaan kuvata miehen aarteena ja arvokkaana jalokivenä. Osa naisista ei kuitenkaan pidä tästä ajatuksesta, koska se viittaa naiseen miehen omaisuutena. *Miehet haluavat, että naiset peittävät naisellisuutensa. Heidän mielestään on synty, että niinku kaikki miehet ihailevat. (Waris)*

Kaikki naiset eivät kuitenkaan allekirjoita perinteistä ajattelumallia naisesta keskeisenä kodin, yhteiskunnan ja moraalin ylläpitäjänä. Esimerkiksi Nadja kysyy, miksi hänen pitäisi peittää itsensä, kun miehetkään eivät noudata pukeutumissääntöjä.

Nekin, jotka asettavat perinteisen sukupuoliin liittyvän ajattelumallin kyseenalaiseksi, kohtavat sen arkipäivässä. Esimerkiksi Waris kertoi siitä, miten miehet ovat lähennelleet häntä, koska hän pukeutuu omia fyysisiä ominaisuuksiaan korostaviin vaatteisiin. Miehet olivat yllättyneet Wariksen käyttäytymisestä: *Niin, sit minä sanon, ei, anteeksi, ei käy. Minä en pidä sinusta. Sitten he pettyvät. Miten sinä saatoit tehdä tällöistä.* Miesten käyttäytyminen kuvaa, miten he olivat luulleet häntä yleiseksi naiseksi, jota voi lähestyä kuka tahansa. He yllät-

tyivät, koska kunniallisuus on perinteisesti liitetty niihin naisiin, jotka peittävät itsensä (Evers Rosander 1991, 36; Dahlgren 1999, 103). Waris on siis omalla käytöksellään kyseenalaistanut vanhan kunniallisuusasetelman, jossa hunnuttautuminen ja pukeutuminen pitkiin ja väljiin vaatteisiin on ainoa tapa suojautua miesten häirinnältä ja seksuaaliselta ahdistelulta (Kaiser 1997, 524; El Kaddioui 1999, 184; Palonen 1999, 184)

Perinteisen islamilaisen ajattelumallin mukaista on ollut kahtia jako naisen ja miehen tehtäviin. Nainen hoitaa kodin ja lapset, mies elättää perheen. (Evers Rosander 1991; El Mernissi 1988, 39; El Saadawi 1988, 10; Kingma 1992, 47; Laulumaa 1997, 85 – 86). Roolijako on kuitenkin murentumassa. Tämän tutkimuksen naiset ovat kaikki kodin ulkopuoliseen elämään aktiivisesti osallistuvia. He käyvät melkein kaikki työssä ainakin osa-aikaisesti. Osa on aktiivisesti järjestötoiminnassa. Kaksi opiskelee työssäkäynnin ja järjestö-toiminnan ohella.

Roolijaon murentuminen tuo kuitenkin uusia haasteita. Työelämässä, opiskelupaikoillaan ja järjestöjen tilaisuuksissa naiset tapaavat perheen ulkopuolisia miehiä. Se on yksi tekijä, joka vaikuttaa huivin käyttämiseen. Maryam kuvaa omaa valintaansa: *Senhän takia mä käytän huivia, että mä voin olla tekemisissä muiden miesten kanssa esimerkiksi työelämässä.* Maryamille huivin käyttäminen tarjoaa, monien muiden musliminaisten tavoin, mahdollisuuden osallistua julkiseen elämään arvomaailmansa säilyttäen (El Kaddioui 1999, 197 – 198). Ayan kuvaa sitä miten pukeutuminen tarjoaa moraalisesti hyväksyttävän mahdollisuuden toimia työelämässä miehen rinnalla. *Kun kaksi eri sukupuolta on keskenään, kun ne ei oo naimisissa, työskentelevät yhdessä tai näin, et siinä ei tule semmosia piirteitä siinä yhdessäoloon, että voi tulla ajatuksia ja katseita ja mielitekoja ja muita (Ayan).*

Osa musliminaisista kritisoi länsimaisen kulttuurin tapaa suhtautua naisiin ja seksuaalisuuteen. Esimerkiksi Ramla haluaa osoittaa omalla pukeutumisellaan, että *ihmistä ei saisi arvostella ulkonäön mukaan.* Monesta musliminaisesta se ei ole vapautta, jos naisen pitää pukeutua vähiin vaatteisiin saadakseen huomiota. Pukeutuminen voi olla osalle muslimi-naisista merkki tasa-arvosta, jossa naisen arvo ei perustu naisen ulkoisiin avuihin. Heille pukeutumisessa on siten kyse mielipiteen ilmaisusta. He yhtyvät niihin musliminaisiin, jotka vastustavat naisen alistamista seksisymboliksi (Palonen 1999, 184).

Naisten pukeutumisen toteuttamisen kannalta voisi siis sanoa merkityksellistä olevan sen, miten hän suhtautuu perinteisen ajatusmalliin naisista ja miehistä. Jokainen nainen joutuu

kuitenkin jossain määrin ottamaan huomioon perinteisen miehiä ja naisia koskevan ajattelumallin, koska monet muslimit toimivat sen mukaisesti. Uskonnollisen ja perinteisiä moraalisia arvoja kunnioittavan naisen pukeutumiseen miehet vaikuttavat siten, että hän pukeutuu julkisuudessa pitkiin ja väljiin vaatteisiin. Kotona ja naisten kesken jokainen pukeutuu omien mieltymystensä mukaan. Liberaalimmat voivat sen sijaan pukeutua julkisuudessaakin tiukempiin ja paljastavampiin vaatteisiin.

4.1.3 Yhteisön pukeutumiseen liittämät merkitykset

Kolmas asia, joka kuuluu olennaisena islamiin Jumalan tahdon noudattamisen ja perhekeskeisyyden lisäksi, on yhteisöllisyys. Palosen (1999, 191) mukaan islam on voimakkaasti yhteisöllinen elämäntapa niissä maissa, joissa islam on valtauskontona. Hallenbergin (1998, 16) mukaan yhteisö voi tarkoittaa joko paikallista yhteisöä, esimerkiksi samassa moskeijassa käyviä tai maailman kaikkien muslimien muodostamaa yhteisöä. Suomessa yhteisöllisyys ei ehkä ole yhtä vahvaa, koska islam tapahtuu pitkälle yksityisenä uskonnonharjoituksena (Das-setto ja Nonneman 1996, 195 – 203).

Yksittäisen musliminaisen kannalta tällä heikommallakin yhteisöllisyydellä on vaikutusta pukeutumiseen siihen liitetyn merkkiluonteen vuoksi. Merkin voima piilee siinä, että pukeutumiseen suhtaudutaan siihen liitettyjen merkitysten mukaisesti. Aineiston perusteella näyttää siltä, että huivin ja peittävien vaatteiden käyttämiseen tai käyttämättä jättämiseen liitetään tiettyjä merkityksiä. Kuvailen seuraavaksi näitä merkityksiä.

Päänsä peittävät ja pitkiin, väljiin vaatteisiin pukeutuvat kuuluvat kunnioitettujen tai kunniallisina pidettyjen musliminaisten ryhmään. *Sä oot kunnon nainen, sit sun pitää pukeutua huiveihin ja huntuihin (Waris)*. He saavat osakseen arvostusta ja kunnioitusta, koska pukeutumisen ajatellaan olevan todistus uskon vahvuudesta. Peittävän pukeutumisen ajatellaan kertovan, että pukeutuneen uskonelämä on kunnossa. Hunnun tai huivin pitämistä pidetään myös merkinä aikuisuudesta ja suhtautumisesta vakavasti islamiin. *Kun mä olen lapsi tai nuori, mä en ihan tiennyt, että tärkeä tai mitään (Zahra)*.

Käytännössä kunniallisena pidetyn naisen voi olla helpompi saada ystäviä yhteisön sisällä. Hän voi myös helpommin saada aviomiehen. Ramla kertoi naurahtaen mistä tämä johtuu: *Huivi päässä sekoittaa miesten päät, koska se kertoo miehelle, että tässä on hyvä vaimokan-*

didaatti, se antaa kuvan uskonnollisesta naisesta. Toiset musliminaiset voivat tervehtiä hunnuttautuvaa naista linja-autossa, kadulla perinteisellä islamilaisella salam aleikum -tervehdyksellä. Hän voi siten selkeästi kokea tulleen hyväksytyksi yhteisöön.

Niihin naisiin, jotka pukeutuvat tiukempiin ja paljastavampiin vaatteisiin suhtaudutaan varauksellisesti. Tällaista pukeutumista pidetään merkinä siitä, että tämän ihmisen sisimmässä kaikki ei ole kunnossa. *Ois se kumminkin hirveän ristiriitaista jos, jos tuota...just tiukoihin ja paljastaviin asuihin ja ulkomuoto ja kaikki tämmönen seksikkyys...Se on ristiriitasta sen kans, että se sisin, muslimi, koska...ettei oo niillä vaatteilla tarkoitus hirveesti tuoda itseänsä esille.* (Hannele) Jos nainen ei pukeudu peittävästi, sitä voidaan pitää osoituksena uskon heikkoudesta ja väärinymmärtämisestä. *Molemmilla on tärkeä, sisä ja ulko, esimerkiksi jos mä oon, sanon islami, islam on sisällä ja mä en näyttänyt mitä uskonto sanoo, tää ei vahva, vain tää on väärinkäsitys (Zahra).* Käytännössä heidän pukeutumisensa voi merkitä, että heidän on vaikeampi ystävästyä yhteisön kunniallisina pidettyihin musliminaisiin. Heitä ei välttämättä myöskään kadulla tervehditä perinteisellä tervehdyksellä, koska toinen ei voi olla varma, onko vastaantulija muslimi vai ei. Pukeutumisen tulkinta voi johtaa siihen, että maailman muodin mukaisesti pukeutuvaa pidetään epäkypsänä ja lapsellisena.

Palonen (1999, 184) ja Kasurinen (2001) vahvistavat tulkintaa hunnuttautumiseen liitetystä kunniallisuudesta. Tutkimuksissaan hekin ovat päätyneet siihen, että hunnuttautuminen on merkki hyvästä, arvostetusta ja uskonnollisesti aktiivista musliminaisesta.

Pukeutumiseen liitetyt merkitykset sekä yhteisöllisyys voivat vaikuttaa osaan musliminaisista siten, että he kokevat tarpeellisenä pukeutua peittäviin vaatteisiin ja huiveihin.

Sä tuut osaksi muslimiyhteisöä ja huomaat, että musliminaiset pitää huivia niin tavallaan jos et pidä, sä oot vähemmistössä tässä joukossa ja siitä saattaa tulla yksi tekijä, mikä on askel kohti huivinpitämistä justiin tää on yksi muiden, on osa tätä yhteisöä eikä poikkea ja joudu selittelemään miks mä en pidä, vaikka välttämättä ei kysytä, mut mä oon huomannut, että niillä on tarve selitellä sitä, että miks ei he pidä, et sillä tavalla se on yhteisöllistä. Yhteisöhän on muslimiella sillä tavalla aika vahva, että me ei tulla kirkon jäseniksi, vaan me tullaan osaksi muslimiyhteisöä, kun me tullaan muslimieiksi, sitä ummaa. (Ramla).

Yksilö voi siten omalla valinnallaan osoittaa sitoutumisensa yhteisöön ja sen jakamiin merkityksiin (Mc Guire 1992, 82 – 84). Pukeutumiseen liittyvistä käyttäytymismalleista ilmenee, miten inhimillisellä toiminnalla on merkitystä käytännön välittäjänä (Dahlgren 1999, 91).

Voisikin kysyä muuttaisiko musliminainen pukeutumistaan, jos siihen ei kiinnitetäsi min-käänlaista huomiota?

Jotkut kritisoivat sitä, että jotkut alkavat käyttämään huivia saadakseen hyväksyntää tai että hyväksyminen tapahtuu pukeutumisen perusteella. Pukeutumisessa ei heidän mukaansa ole kyse toisten ihmisten miellyttämisestä vaan sydämen asiasta. *Et se hunnun laittaminen, se pitäis lähteä ihan niinku omasta sydäimestä (Nadja)*. Yleisesti ottaen naiset tunnustivatkin sen, että peittävä pukeutuminen ei takaa ihanteellisen musliminaisen käytöstä. Pohjimmiltaan pukeutumisessa naisten mielestä on kyse Jumalan, ei ihmisten miellyttämisestä. *Make other people respect her...It doesn't matter had the other people respect or not. The most important thing is that she please God. (Fatima)*

Voi kuitenkin pohtia sitä, kuinka vahva ihmisen täytyy olla, että hän ei etsi toisten hyväksyntää. Vaikka yksilö olisikin niin vahva, ettei hän välitä siitä mitä toiset ajattelevat, voiko hän olla välittämättä siitä mitä toiset sanovat? Yhteisössä joku voi tulla sanomaan toiselle jotain hänen pukeutumisestaan, koska islamissa yhteisön velvollisuudeksi katsotaan huolehtia siitä, että sen jäsenet harjoittavat uskontoaan (Rissanen 1992, 107). Muutamat haastateltavat kertoivat, miten toisia naisia voidaan kehottaa muuttamaan pukeutumistaan, koska se on rakkautta toista muslimisiskoa kohtaan. *Jos ei sano mitään, jos toinen tekee väärin eikä sano mitään niin silloin minä en välitä siitä ihmisestä (Ayan)*.

Toiset kokevat heidän pukeutumiseensa puuttumisen loukkaavana. Esimerkiksi Waris välttää yhteisön tapahtumiin osallistumista, koska on väsynyt siihen, että aina hänen pukeutumiseensa ollaan puuttumassa. Suurin osa ei kuitenkaan koe, että heidän pukeutumiseensa olisi puututtu tai että se olisi tuntunut kauhean ikävältä. *Monta kertaa ehdotettiin, että mä käyttäisin iso, iso tää hijab. Mä en näe, että se on paha...mulle kerrottiin ystävällisesti ja sanottiin, että käytät, mutta mä vain vastasin, että mun mielestä, nytkin minä olen hyvässä kunnossa. (Jasmin)*

Yhteisössä ei siis ole yhtä ainoaa näkemystä ja tulkintaa oikeasta pukeutumisesta. Yhteisön sisällä on erilaisia ryhmiä, joiden kesken ja joiden sisällä näkemykset pukeutumisesta vaihtelevat. Yhteisössä nämä tulkinnat kohtaavat ja aineistoni perusteella synnyttävät kii-vaitakin keskusteluita oikeasta tulkinnasta pukeutumisen suhteen. *Välillä käydään semmonen yhteisön, niinku tää kaikki muukin keskustelu välillä hirveän kuuman, puolesta ja vastaan (Hannele)*.

Aineisto osoittaa, että Suomen tilanne ei poikkea muun muslimimaailman tilanteesta. Joka puolella maailmaa on musliminaisia, joilla on toisistaan poikkeavia näkemyksiä pukeutumisen suhteen. (Miller & Michelman 1999, 456; Sakaranaho & Pesonen 1999, 11).

Tulkinnalla näyttää siis olevan valtava voima yhteisössä. Se vaikuttaa ihmisten pukeutumiseen, käyttäytymiseen ja käytyihin keskusteluihin. Dahlgrenin (1999, 87, 92) mukaan tulkinta on se kanava, joka muuttaa islamilaiset tekstit käytännön todellisuudeksi.

Yhteisöllä on siis vaikutusta yksilön pukeutumiseen ainakin siinä mielessä, että hänen on ratkaistava kantansa yhteisön ideaaliin. Haluaako hän kuulua arvostettujen musliminaisten joukkoon vai pukeutua siitä poikkeavalla tavalla?

4.2 Kansallisten ja alueellisten kulttuurien vaikutus pukeutumiseen

Haastatteluaineistossa ilmenee, että musliminaisten pukeutumisessa on eroja maittain ja kulttuureittain. Kirjallisuudessa tämän lisäksi kuvataan eroja pukeutumisessa yhteiskuntaluokittain. (Mustanoja 1983, 154 – 155; Kenneth 1994) Pukeutumisen eroihin maiden välillä vaikuttavat paikalliset perinteet, uskomukset sekä politiikka (Hallenberg 1998, 63; Kaiser 1997, 523; Miller & Michelman 1999, 456). Toisissa maissa kuten Turkissa hunnuttautumisesta pyritään estämään, toisissa kuten Iranissa hunnuttautumiseen painostetaan jollain tavalla (Kaiser 1997, 523; Akar 21.3.2000). Näiden ääripäiden väliin jää suuri osa muslimimaista. Maiden sisällä eroja synnyttävät sosiaaliset hierarkiat, etniset ja kulttuuriset erot, maaseudun ja kaupungin väliset erot ja alueelliset perinteet (Dahlgren 1999, 90). Konkreettisessa pukeutumisessa erot maiden välillä ja sisällä ilmenevät haastatteluaineiston mukaan siinä, miten pukeutumista toteutetaan: mitä ja miten peitetään, millaisia vaatekappaleita, koruja ja värejä sekä materiaaleja käytetään. Jasmin kuvaa pukeutumisessa olevia eroja seuraavasti:

Esimerkiksi arabialaiset, ne pukeutuu erilaiset, silmät kiinni ja tällaista, jossain käytössä Ylä-Arabiassa ja esimerkiksi, kun sä käyt Irakin ja jonnekin, heillä pieni hijabi riittää ja sitten kun Abu Dhabissa käyt, heillä on ihan eurooppalaiset vaatteetkin. Se on joka puolella islam uskonto, se on erilainen.

Yksilön pukeutumisen kannalta kansallisella kulttuurilla on merkitystä. Yksilön on vaikea luopua kulttuurisista juuristaan, koska Rönnholmin (1999, 19) mukaan yksilö on persoona ennen kaikkea tietyn kulttuurin tai kansallisuuden edustajana. Esimerkiksi suomalaiset kään-

nynnäiset pukeutuvat pääasiassa suomalaisista vaatekaupoista löytyneisiin pitkiin ja sopivan väljiin hameisiin, pitkähihaisiin puseroihin ja housuihin, koska he kokevat ne suomalaiseen kulttuuriin sopiviksi. Kaksi heistä oli kokeillut kaapumaisia mekkoja ja isompia huntuja. He kuitenkin luopuivat kaapumaisista mekoista, koska eivät kokeneet niitä suomalaiseen kulttuurin kuuluviksi. Ramla kertoi miten hän vaihtoi kaapumaiset mekot ha-meeseen ja tunikaan, koska *se tuntuu enemmän itselle ja suomalaiseen kulttuurin sopivalta*. Kolme on alkanut pitää huivia, mikä koetaan pukeutumisessa ainoaksi poikkeukseksi suomalaisesta kulttuurista. Yksi oli taas pitänyt huivia, mutta luopunut siitä, koska se peitti tärkeän osan hänestä: *yksi osa, miten minun hiukset on laitettu niin ei näy kenellekään. Minkä väriset on mun hiukset, onko ne vaaleat vai tummat. (Hannele)* Hiusten peittämisen ahdistavuudessa tuntui olevan kyse osittain juuri siitä, että se peittää suomalaisuudesta muodostettuihin mielikuviin yhdistyvät hiukset.

Suomalaisten käännyneiden pukeutuminen vaikuttaa samanlaiselta kuin Kivimäen (2000) tutkimus suomalaisen naisen vaatekaapista: molempien tutkittujen ryhmien pukeutumista kuvaa ajattomuus ja hillitty värien käyttö. *Me ollaan aika samanvärinen sakki, saman-kaltainen sakki (Ayan)*. Toisaalta tämä suomalaisuuden piirre sopii hyvin islamin pukeutumisperiaatteisiin, ettei herätä huomiota pukeutumisellaan. Ehkä tämä hillitty tyyli kuvastaa Peltosen (1998, 23) ajatuksia lainaten suomalaisten kansallista vaatimattomuutta. Toisaalta suomalaisten käännyneiden ajatuksiin vaikuttaa opittu individualismi, pukeutuminen on oma asia jossa jokainen tekee omalla tyylillään. *Varsinkin kaikki käännyneiset musliminaiset haluaa olla yksilöllisiä, koska sehän on, se länsimainen ideologia: tee se itse -mies ja cowboy ratsastaa tota kaupungin pelastettuaan auringonlaskuun (Maryam)*.

Haastattelemani naiset tiedostavatkin omien kansallisten juuriensa vaikutuksen islamin sääntöjen soveltamisessa pukeutumiseen. Kulttuurin ja uskonnon yhdistämiseen pukeutumisessa naiset suhtautuivat pääasiassa hyväksyvästi. *Musliminainen voi pukeutua oman kulttuurinsa mukaan, koska jokainen muslimi on myös oman kulttuurinsa edustaja (Ramla)*. Paheksuntaa herättää lähinnä pukeutuminen tiukkoihin tai paljastaviin vaatteisiin. Yksi naisista kuitenkin suri sitä, että hunnuttautumispolitiikka tuhoaa somalialaisen pukeutumiskulttuurin, koska hunnuttautuminen ei ole siihen perinteisesti kuulunut. *Minusta on surullista, että nää naiset eivät ymmärrä pitää kiinni oma kulttuurista...sen sijaan ottaa joku muu pukeutumistyyli (Waris)*.

Naisten kuvausten perusteella arabialaisen ja islamilaisen kulttuurin yhdistelmään kuuluu kullan arvostus. *We like too much of gold. We like to show, to dress gold and make our body full of gold (Fatima)* Aineistossa ja kirjallisuudessa kultakorujen arvostusta selitetään sillä, että arabialaisessa kulttuurissa korut ovat merkki arvostetusta ja rakastetusta vaimosta. Naisen statukselle vähäinen määrä kultakoruja merkitsee häpeää. (Mallouhi 1994, 19 – 23) Arabialaisuuteen yhdistetään naisten kuvauksissa myös värikkyyys, tyylikkyys, kauneus ja itsensä laittaminen. Mallouhin (1994, 22 – 23) mukaan toisissa arabimaissa arvostetaan muodikkaita vaatteita. Nadjan kotimaa on esimerkki tällaisista maista: *meillä nainen pitää niinku hyvin tärkeänä pukeutumisen. Että kyllä niinku satsataan rahaa niinku pukeutumiseen.* Osassa arabimaita arvostetaan pukeutumista vaatimattomasti ja peittävästi.

Arabinaisten pukeutuminen naisten kuvausten perusteella voi vaihdella länsimaisesta pukeutumisesta pitkiin mekko tai kaapu ja huiviyhdistelmiin; hame, pusero ja huiviyhdistelmiin; kasvojen peittämiseen tai erilaisiin housujen ja pitkien tunikoiden yhdistelmiin. Yksi haastateltavista suositteli minulle matkustamista eri muslimimaissa sen ymmärtämiseksi, kuinka paljon pukeutuminen vaihtelee paikasta toiseen. *Jos te menisitte esimerkiksi Marokkoon tai Tunisiaan tai sitten Lähi-idässä niin kyllä te huomaatte sen eron (Nadja).*

Somalialaisten pukeutumiseen kuuluu aineiston perusteella hennan käyttö, värikkyyys, kukallisuus, koristautuminen ja kauneuden arvostaminen. Naiset voivat pitää hennaasiltoja, joissa käsiä, jalkoja ja hiuksia värjätään ja koristellaan hennalla. Hennaamisessa jokainen käyttää omia niksejään: *teetä, joka tekee väristä tummemman; sitruunaa, joka vaalentaa sävyjä; soke-ria tai bensaa, jolla voi saada jopa mustan aikaiseksi (Maryam).* Myös korut, erityisesti kultaiset, ovat tärkeitä, niitä käytetään paljon ja ne voivat olla suuria. *Me käytämme paljon kultaa, eri koruja, eri korvakoruja, eri kaulakoruja, paljon rannekoruja (Zahra).* Aineistos-sani kuvastuu se, mistä Tiilikainenkin (1999a) puhuu: somalialaisnaisten pukeutuminen voi vaihdella länsimaisesta tyylistä täyshunnuttamiseen. Osa peittää jopa kasvonsa. Hunnuttautuvien somalialaisnaisten pukeutumisessa voi olla monta kerrosta. Nähdessämme ulkona naisen, jolla on iso, yksivärinen ja paksumpaa materiaalia oleva hunttu, sen alla voi olla ohut, läpikuultava hunttu ja mekko-, hame- ja puseroyhdistelmiä. Toisaalta pukeutuminen voi muodostua ulkonakin pienestä huivista, jakusta ja pitkästä hameesta.

Ryhmien välisiin eroihin pukeutumisessa kansallisuudella näyttää tämän tutkimuksen perusteella olevan vaikutusta. Arabialaisten, somalialaisten ja suomalaisten pukeutumisessa esiin-

tyy heille kullekin ryhmänä luonteenomaisia piirteitä ja arvostuksia. *Jos on muita kuin suomalaisia, jos vaikka somaleja tai arabeja niin minä näytän suomalaiselta (Ayan).* Voi sanoa, että samanlaisuutta ilmenee tietyssä mielessä enemmän yhden kansallisen ryhmän sisällä. Toisaalta avioliitot kahden eri kulttuurin välillä, ystävyysuhteet ja matkustelu tuovat vaikutteita pukeutumiseen. Esimerkiksi suomalaisnainen, joka on naimisissa somalialaisen miehen kanssa tai ystäväystynyt somalialaisten naisten kanssa on voi käyttää hennaa.

Pukeutumisen suhteen naiset erottelevat, mikä kuuluu tai ei kuulu omaan kulttuuriin. Tässä kuvastuu se, miten yksilö määrittelee omaa identiteettiään ja minuuttaan myös kansallisuuden ja kulttuurin avulla. Kansallisuudesta voi Lempiäisen (2000, 87) tavoin todeta, että se on systeemi jonka avulla yksilö voi yhdistää omia piirteitään johonkin ryhmään kuuluvaksi ja toisesta ryhmästä eroavaksi.

4.3 Elämää suomalaisessa yhteiskunnassa

Suomi on demokraattinen maa, jossa naisella on globaalisti ajateltuna vahva asema. Suomessa tavoitellaan sukupuoletonta tasa-arvoisuutta, jossa naisia ja miehiä kohdellaan tasa-arvoisina. Suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluakseen on jokaisen on opiskeltava ja tehtävä työtä. (Lempiäinen 2000, 96 – 97) Tästä näkökulmasta ajateltuna olettaisi, että naisena olisi lottovoitto asua Suomessa. Haastatteluaineiston perusteella voisi kuitenkin sanoa, että musliminaisten kohdalla elämä suomalaisessa yhteiskunnassa ei kuitenkaan ole kovin helppoa.

Aineistossa on lukuisia esimerkkejä naisten suomalaisessa yhteiskunnassa kohtaamista ristiriidoista. Näiden naisten kokemus samoin kuin Palosenkin (1999) tutkimuksessa oli epäluuloisen käyttäytymisen kohteeksi joutuminen, koska islam tai ulkomaalaisuus näkyy ulkoisessa olemuksessa. Epäluulo koettiin seuraukseksi tiedon vähyydestä ja median luomasta negatiivisesta musliminaisen kuvasta. *Kun ne näkee kadulla huivipäisen naisen, että se on semmonen alistettu nainen, joka istuu neljän seinän sisällä ja sillä on ainakin kymmenen lasta (Maryam).*

Epäluulo ilmenee haastateltavien mukaan tuijottamisena, ikävinä kommentteina, uteliaisuutena ja jopa väkivaltana. Päänsä peittävän voi olla vaikea saada työtä. Koulussa muslimityttö voi pukeutumisensa vuoksi joutua kiusatuksi. Palosen (1999) ja Tiilikaisen (1999b) tutki-

mukset sekä viimeaikaiset lehtikirjoitukset osoittavat, että musliminaiselle voi pukeutumisesta seurata ongelmia. Muualta Suomeen tulleiden musliminaisten kohdalla ennakkoluulojen ahdistavuutta lisää se, että on yksin ja erilaisena muukalaisten joukossa. *Ensin meillä oli vaikeaa. Vaatteet vaihtunut ja kaikki kasvot ja... eivät tiedä mitä, minkä takia tämä vaatteita ja tosi vaikea siihen pukea välillä. (Zahra)* Monessa haastattelussa oli luettavissa, sekä suoraan että rivien välistä, kuinka vaikeaksi ennakkoluulot tekivät päänsä peittävien elämän erityisesti pään peittämisen alkuvaiheessa.

Pelkäsin esimerkiksi metrossa joskus. Nämä lapset rupeaa huutamaan ja minun pitää ruveta komentamaan ja minua pelottaa ja jännittää ja minä en uskalla ja oikeastaan ku kaikki muutenkin kahtoo, kun mulla on erilaiset vaatteet ja huivi päässä. (Ayan)

Ennakkoluulot vähentävät yksilöllisyyttä pukeutumisessa tai estävät pukeutumasta osaa musliminaisista siten kuin he ehkä pukeutuisivat ilman ennakkoluuloja. Ramla kertoi, miten hän ennen kääntymistään piti kovasti mustasta. Hän pitää mustasta yhä, mutta kokee, ettei voi käyttää sitä niin paljon, koska se lisäisi ennakkoluuloja. Maryam kuvasi taas sitä, miten hän on päättänyt käyttämään lyhyttä huivia osittain juuri ennakkoluulojen takia. Jasmin puolestaan arveli, että hän voisi pukeutua eri tavalla, jos ei opiskelisi ja kävisi töissä. Hänen kommentissaan ilmenee, miten suomalainen yhteiskunta vaikuttaa jokaisen musliminaisen elämään: Suomessa kaikkien odotetaan osallistuvan yhteiskunnallisesti opiskelemalla tai käymällä töissä. Kodin ulkopuolella naiset kuitenkin joutuvat kohtaamaan ennakkoluuloja ja heidän on etsittävä ratkaisua siihen, miten tulla toimeen niiden kanssa.

Suomalainen yhteiskunta voi vaikuttaa yksilön pukeutumiseen myös sekularismillaan. Osassa musliminaisia tällainen sekularismi voi mukaan herättää tarvetta ilmaista islamin paremmuutta suhteessa länsimaiseen ideologiaan – ilmaista, miten länsimainen ideologia ei ole tasa-arvoinen vaan naista sortava. (Acar 1995, 48; Sakaranaho 1998, 181 – 182) Tällaisia länsimaista tasa-arvoa kritisoivia mielipiteitä löytyy myös aineistosta. *Ehkä sen huvin kanssa tuomäärätylnaista naiseutta myös, et se on se islamin tapa ilmaista sitä naisen vapautta (Maryam)* Toisaalta osa naisista kokee vähemmistön edustajana länsimaisen kulttuurin uhkana omalle kulttuurille ja uskonnolle. *Vanhemmat pelkää, että lapset menettää kulttuurin. Lapset menettää oma uskonto. Sen takia on nyt vahva uskonnonjuttuja, mutta Somaliassa ei ollut näin vahva. (Jasmin)* Nämä kaksi asiaa voivat kohottaa yksilön uskonnollisuutta, vaikka se ei ole selitettävissä yksinomaan länsimaisen kulttuurin uhkasta tai arvostelusta johtuvaksi. Uskonnollisuuden vahvistuminen näkyy esimerkiksi hunnun käytön aloittamisena tai isompien huntujen käyttämisenä.

Länsimainen kulttuuri vaikuttaa musliminaisten pukeutumisen yksilöllisyyteen Suomessa myös tarjonnan kautta. Huntua tai huivia sekä pitkää hametta tai mekko käyttävien on vaikea löytää suomalaisista vaatekaupoista omia mieltymyksiään ja tarpeitaan vastaavia vaatteita. *Ei oo ihan meille vaatteita kaupan...meille vaatteet aina arabiasta tai jostain muualta (Zahra).* Tämä tuntui olevan jossain määrin ongelma miltei jokaiselle naiselle erityisesti huivien osalta. Saatavuusongelmien vuoksi musliminaisilla on useammanlaisia tapoja hankkia vaatteita kuin ehkä keskivertosuomalaisella. Moni voi tarttua ompelukoneeseen, koska kaupasta ei löydy tarpeeksi pitkiä hameita. Musliminaiset teettävät vaatteita ompelijoilla, mutta sitä harrastetaan vähemmän, koska se on Suomessa kallista. Vaatteita tilataan tai saadaan ulkomailta ystävien ja sukulaisten kautta. Siinäkin on kuitenkin omat ongelmansa: *Suomessa ei ole mahdollista pukeutua oman persoonallisuuden mukaan, koska vaatteita ei tahdo saada. Jos joku tulee Syyriasta, niin joku repii käsistä. Jos joku lähettää vaatteita, ne eivät välttämättä ole omaa makua.(Maryam)*

Tilanne on kuitenkin menossa musliminaisten kannalta parempaan suuntaan. Helsinkiin on perustettu kaksi kauppaa, joista saa musliminaiselle sopivia vaatteita. Monen naisen kokemus on ollut se, että ei ole voinut pukeutua haluamallaan tavalla, koska on ollut vaikea löytää haluamiaan tuotteita.

Niille musliminaisille, jotka haluavat pukeutua maailman muodin mukaan, suomalaiset vaatekaupat tarjoavat runsaammin vaihtoehtoja. Heidän ongelmansa on ehkä enemmän se, että päänsä peittävät ja muutenkin länsimaisuutta kritisoidut muslimit ovat puuttumassa heidän pukeutumiseensa. Toisaalta osa hunnuttautuvistakin musliminaisista voi tilannesidonnaisesti pukeutua myös maailman muotia hyödyntäen esimerkiksi juhliin. Maailman muotia ja islamilaista pukeutumista ei voi kuitenkaan irrottaa kahdeksi toisistaan täysin erilliseksi maailmaksi. Hannele kuvaa, miten maailman muoti vaikuttaa islamilaisen maailmaan muotiin pukeutumisessa: *Monet samat asiat on muotia kuin länsimaalaisessa pukeutumisessa, ne on vaan mukautettu sinne ne jutut. Tavallaan voi olla vaikka samantyylinen jakkupuku muotia, mutta siinä on vain pitkä hame. (Hannele)*

5. TOISTEN VAIKUTUS PUKEUTUMISEEN

Käsittelen tässä luvussa, miten toiset ihmiset vaikuttavat musliminaisen pukeutumiseen. *Toiset ihmiset* tarkoittaa tässä luvussa omia vanhempia, aviomiestä, ystäviä ja yksittäisiä muslimiä ja muita uskontoja edustavia ihmisiä, joiden kautta musliminainen kohtaa erilaisia pukeutumista koskevia kulttuurisia näkemyksiä ja normeja. Tässä luvussa samoin kuin koko tutkimuksessa lähtökohtana on se, että yksilöllisyyteen sisältyy kaikki olemiseemme liittyvä (von Bonsdorff 1999, 21). Yksilöllisyyteen pukeutumisessa liittyy siten toisten ihmisten vaikutus, koska ihminen on sosiaalinen olento. Ihminen elää suhteessa toisiin ihmisiin ja oppii kulttuuriyhteisön jakaman arvokäsityksiin perustuvan vaatetuksen kielen. (Uotila 1995, 15, 17; von Bonsdorff 1999, 14) Suomessa asuva musliminainen voi olla kasvanut arvostamaan toisenlaisia asioita, mitä hän kohtaa aviomiehensä, ystäviensä ja muiden ihmisten taholta. Tässä luvussa tarkastelen, miten nämä erilaiset arvokäsitykset vaikuttavat musliminaisten pukeutumiseen.

5.1 Vanhemmat

Aineiston perusteella kasvatuksella näyttää olevan musliminaisen pukeutumiseen pitkälle ulottuvia vaikutuksia. Pukeutumisessa näkyy tavalla tai toisella se, mihin on lapsena ja nuorena kasvanut ja tottunut. Erityisen vahvalta kasvatuksen vaikutus pukeutumisessa näyttää niiden naisten kohdalla, joiden ympäristö on vastannut pukeutumisessa kodin esimerkkiä. Esimerkiksi Fatima pukeutuu peittäviin ja pitkiin vaatteisiin kotonakin eikä halua käyttää housuja, koska hän on tottunut sellaiseen lapsuudessaan.

We don't wear too much trousers or shorts or dress very tight clothes. I don't know. My father, he doesn't like too much women or girl to be dressed like this and then I think it has been like this in my family like my mother and my aunts. All the girls in the family has been dressed like this. (Fatima)

Fatiman kohdalla isällä näyttää olevan suuri merkitys hänen pukeutumiselleen aikuisiässä. Hän on niin tottunut tähän yksinkertaiseen ja peittävään pukeutumistyyliin, että ajatus muutoksesta kauhistuttaa häntä.

Nadjan synnyinmaassa pukeutumiseen kiinnitetään huomiota, eikä politiikka ole hänen elinaikanaan kannustanut pään peittämiseen. Hän ei elinaikanaan ole nähnyt kotimaassaan hunnutettua naista. Hän kuvaa miltä hunnuttautuminen hänestä vaikuttaa: *Huntu tuntuu sellaiselta huh huh -asialta, melkein pä primitiiviseltä (Nadja)*. Hänen puheenvuorossaan havainnollistuu se, että itselle vieras ja outo tuntuu helposti pelottavalta ja ahdistavalta. Hän on tottunut erilai-

seen pukeutumiskulttuuriin. Hänen äitinsä oli tuonut lapsille vaatteet Euroopasta. Hän arvostaa edelleen vaatemerkkejä, joita äiti osti Euroopasta. Nadjan kohdalla näkyy, että hän ei peitä päätään ja arvostaa tyylikästä merkkipukeutumista, koska hän on tottunut siihen ja koska hän ihailee äitiään. *Mun äiti pukeutui kans ihan tyylikkäästi (Nadja).*

Pukeutumiseen aikuisiällä näyttää aineiston perusteella vaikuttavan myös se, kuinka paljon yksilö on voinut kokeilla erilaisia pukeutumisvaihtoehtoja ja saanut nuorena päättää omasta pukeutumisestaan. Fatiman kohdalla heijastuu, että kun ei ole saanut nuorena päättää pukeutumisestaan tai kokeilla eri vaihtoehtoja, ei kokeiluun ja muutokseen ole ehkä halua aikuiseen nakaan. Toisaalta vanhempien pakottaminen pukeutumisessa voi synnyttää vastustusta tietyn tyylistä pukeutumista kohtaan aikuisiällä. *Mä en käytä punaista, koska äiti tuputti sitä aina (Maryam).* Waris ja Jasmin kertovat, että he saivat nuorena pukeutua ja kokeilla eri asioita pukeutumisen suhteen. He pukeutuvat yhä niin kuin itse kokevat oikeaksi. Muut voivat sanoa mielipiteensä, mutta valinta on viime kädessä oma. Waris jatkaa länsimaisiin vaatteisiin pukeutumista. Hän ei ymmärrä miksi Suomessa tyyliä pitäisi muuttaa. Jasmin on puolestaan alkanut pukeutua pitkiin mekkoihin ja pieneen huntuun. Heidän esimerkkinsä osoittaa, että jos nuorena on saanut kokeilla ja päättää, niin aikuisenakin uskaltaa muuttaa tai säilyttää pukeutumistyyliänsä, vaikka joku toinen olisikin eri mieltä. Silti niilläkin, jotka ovat saaneet kokeilla ja valita, on jotain kotoa opittua pukeutumisessaan. Jasmin kuvaa koruihin liittyvää kasvatusta: *Se on pienestä asti opetettu käyttämään. Korvakorut on hyvin tärkeitä. Kun menee kouluun, pitää olla kaulakoru, ei ole väliä onko iso vai pieni.*

Islamissa pukeutuminen on osa uskonnollisuutta. Sihvon (1982, 30 – 31) mukaan kasvatus määrää pitkälti sitä, miten uskonto ilmenee yksilön ajattelussa, asenteissa ja käyttäytymisessä. Uskonnollisuus on Sihvon mukaan sidoksissa myös lähiympäristön uskonnolliseen perinteesseen ja siirtämiseen sukupolvelta toiselle. Tämä sopii hyvin yhteen aineiston antamaan kuvaan kasvatuksen ja lähiympäristön vaikutuksesta pukeutumiseen aikuisiällä. Yksilö oppii kotonaan ja lähiympäristöstään, miten hänen tulisi pukeutua eri tilanteissa ollakseen säädyllinen tai kaunis. Musliminainen oppii kotonaan, mitä ja millaisia vaatekappaleita hänen tulisi käyttää. Tämä on aivan samansuuntainen tulos, kuin mistä sosiaalipsykologiakin pukeutumisen suhteen puhuu. Ihminen oppii sosialisoinnin kautta sen taidon, miten pukeutuminen ymmärretään tässä yhteisössä ja millä tavalla pukeutuneena selviää näissä sosiaalisissa verkostoissa (Roach-Higgins & Eicher 1995, 9 – 12; Uotila 1995, 47).

Jokaisen musliminaisen kotitausta on kuitenkin erilainen, joten naiset eroavat toisistaan siinä, millaisen mallin he ovat saaneet pukeutumisesta. Yksilöinä naiset eroavat toisistaan. Toiset kyseenalaistavat vanhempien malleja enemmän. Näyttää siltä, että oman äidin mallin omaksumiseen tai torjumiseen vaikuttaa vanhempien ja lapsen suhde. Suomalaiset käännynnäisnaiset ovat lapsuudessaan oppineet pukeutumaan suomalaisen mallin mukaan. Heidän valinnoissaan näkyy, että opituista asioista ei voi luopua ainakaan kokonaan. Vaikka he ehkä ovat alkaneet pukeutumaan pitkiin hameisiin tai väljiin housuihin tai huiveihin, eivät he vielä ole kuitenkaan oppineet antamaan arvoa esimerkiksi runsaalle korujen käytölle tai värikkyydelle. *It-selle pukeutuminen on ehkä pelkistetympää ja kiinnittää huomiota laatuun. Somaleilla se on ehkä enemmän se koristautuminen, johon kiinnitetään huomiota. (Maryam)*

5.2 Aviomies

Aineiston perustella muodostuu kuva joukosta naisia, jotka itse kokevat valinneensa nykyisen pukeutumisensa. Yleinen ennakkoluulo, että musliminainen on alistettu, ei saa tukea tästä tutkimuksesta. Naisten pukeutumisen suhteen mies voi sanoa mielipiteensä, mutta musliminainen päättää itse mitä tekee. Musliminaisen pukeutumisessa on siis kyse henkilökohtaisesta ratkaisusta, johon toisten mielipiteet voivat kuitenkin vaikuttaa. Palosen (1999) ja Kasurisen (2001) tutkimukset vahvistavat tätä tulkintaa, koska heidän haastattelemansa naiset kuvaavat pukeutumistaan uskon mukaisena henkilökohtaisena ratkaisuna.

Aineistossa on esimerkkejä sellaisista naisista, joiden miehet haluaisivat vaimon hunnuttautuvan, mutta vaimo ei hunnuttaudu. *Hän ilahtuis jos minä niinku rupeaisin käyttämään huntua, mutta kun minä en laita sitä sen takia, että se ei ole minä (Nadja)*. Löytyy myös esimerkkejä, joissa mies on yrittänyt estää vaimoaan hunnuttautumasta. Toiset miehet eivät ota juuri kantaa naisen pukeutumiseen tai heidän ei tarvitse ottaa kantaa, jos he ovat tyytyväisiä vaimonsa pukeutumiseen.

Muslimimiehiä on erilaisia samoin naisia, joten musliminaisen pukeutumiseen vaikuttaa se, millaisen miehen kanssa hän on mennyt naimisiin. Jos aviomiehen näkemys pukeutumisesta poikkeaa naisen käsityksestä tai hän yrittää painostaa vaimoaan omaa näkemystään vastaavaan ratkaisuun, voi seurauksena olla konflikti.

Mieheni ei tykännyt housujen käytöstä, joten aloin käyttämään hametta. Mieheni ei myöskään pitänyt siitä, että aloin käyttämään huivia. Minua miehen käytös hiersi monta vuotta, koska mies ei tukenut minua taistelussa uskon puolesta kuten kunnon aviomiehen olisi kuulunut tehdä. En ollut tyytyväinen mieheni kanssa, joten en välittänyt laittautua. (Ramla)

Hyvä suhde aviomieheen saa vaimon laittamaan itseänsä miestä varten. Palosen (1999, 184) tutkimus viittaa samaan suuntaan: kotona pukeutumiseen liitetään miehen miellyttäminen. Joten aviosuhteen laadulla ja miten kumpikin pukeutumiseen suhtautuu on vaikutusta musliminaisen pukeutumiseen. Tosin aina laittautuminen ei ole suhteen laadusta kiinni, vaan toiset eivät vain välitä niin paljon laittautua. *Mä en jaksa kuten jotkut kaikkien päivän rukousten jälkeen lakata kynsiä ja meikata kotona miestä varten. Jos ei kelpaa tämmösenä niin ottakoon toisen. (Maryam)*

Musliminaisen pukeutumiseen mies voi vaikuttaa toisellakin tavalla. Jos aviomies on eri maasta, saa nainen miehen sukulaisilta lahjaksi vaatteita. Miesten sukulaisten tai miehen ostamien vaatteiden käyttämisessä voi olla kyse osittain miehen miellyttämisestä, koska mies voi loukkaantua jos hänen lahjoittamansa tai sukunsa lahjoittamat vaatteet eivät kelpaa. *Joo, kommentoi...ehkä jotain sellasta jos sukulaiset on lähettänyt vaatteita niin, sä et ikinä käytä niitä. Voisit edes joskus laittaa päälle. (Maryam)* Osittain vaikutteita tulee myös sitä kautta, että nainen hankkii miehen kotimaasta vaatteita, koska niitä on vaikea löytää Suomesta. Pukeutumiseen voi tulla vaikutteita myös avioliiton myötä tulleiden ihmissuhteiden välityksellä.

Avioliitto voi vaikuttaa pukeutumiseen myös epäsuorasti. Hunnuttautumalla mahdollisuudet avioliittoon voivat parantua. Suomessa tällä seikalla ei välttämättä ole suurta painoarvoa, koska nainen tulee taloudellisesti toimeen ilman aviomiestäkin.

5.3 Ystävät

Musliminaisen pukeutuminen voi muuttua siitä, mihin hän on lapsuudessaan ja nuoruudessaan tottunut. Muutoksen taustalla voivat olla toisilta naisilta saadut esimerkit. Esimerkin vaikuttavuus pukeutumiselle riippuu siitä, mihin ryhmään musliminainen haluaa kuulua tai liittyä. Tässä havainnollistuu, miten yksilö määrittelee omaa identiteettiään ja minuuttaan samastumalla jonkin ryhmän pukeutumiseen ja erottaumalla jostain toisesta ryhmästä (vrt. Freitas ym. 1997). Esimerkiksi Jasmin kuvaa, miten hän naimisiin mentyään alkoi käyttää

huivia, koska hän huomasi, että muutkin naimisissa olevat somalialaisnaiset käyttävät. Hän osoittaa pukeutumisellaan haluavansa kuulua aikuisten somalialaisnaisten joukkoon.

Yksittäisen musliminaisen pukeutumisen kannalta merkitystä on sillä, keiden ihmisten kanssa hän on tekemisissä, kuinka häntä kohdellaan ja kuinka paljon hän arvostaa tapaamiensa ihmisten näkemyksiä. Jos häntä kohdellaan ystävällisesti, ei kehotuksia koeta loukkaavina. Jos yksilö kokee toisen ihmisen painostavan ja tuomitsevan hänen pukeutumisensa, niin sellaisten puuttuminen koetaan loukkaavana ja se synnyttää vastustusta. *Se on väärin. Mä en pidä, minä suutun silmittömästi, jos joku sanoo minulle näin. (Waris)* Toisin sanoen aineisto osoittaa sen Lowen ja Buckleyn kuvaileman seikan pukeutumisessa, että tyytyväisyyttä herättää, jos kokee itse voivansa valita oma pukeutumisensa (Kaiser 1997, 479). Sen vuoksi sanattomat esimerkit ja ystävällinen kehoitus vaikuttavat tehokkaammin pukeutumiseen kuin painostaminen, koska silloin yksilö kokee kuitenkin itse valitsevansa. *Ne sanoo ystävällisesti, että tää olisi parempi tehdä näin, koska se on ehdotus, sä voit ottaa tai sä voit jättää (Jasmin).*

Toisen esimerkillä ja kehotuksella näyttää olevan erityisesti silloin vaikutusta, kun omasta pukeutumisesta ja uskon toteuttamisesta ollaan epävarmoja. Toisten ohjeita ei silloin koeta välttämättä ikävinä, varsinkin jos sanoja on tuttu ihminen.

Minäkin oon uusi muslimina, en tiä kaikkee, nyt kävin kuukausi sitten moskeijassa ja rukkoilin ja mulla oli kynsilakkaa...niin yksi somalinainen, yksi minun semmonen tuttu...niin se sano: Et voi rukoilla, sulla on kynsilakkaa, että pitää ottaa ensin kynsilakka pois, sitten tehdä se pesu ja sitten rukoile. Niin, että on kiva, että tällä tavalla saa tietoa, toiset sanoo, että näin voi tehdä ja näin ei voi tehdä. (Ayan)

Jos jostain asiasta ollaan epävarmoja, voidaan neuvoa kysyä joltain viisaammalta. Saadut neuvot voivat vaikuttaa omaan pukeutumista koskevaan tulkintaan ja sitä kautta pukeutumiseen. *Mä voin mennä imaami ja kysyy, että mitä sanoo jos minulla on , ei ole ihan selvä tai jotakin (Zahra).* Yksilö voi toimia myös toisten toivomalla tavalla välttääkseen ristiriitoja.

Silloin, kun minä menen tapamaan jonkun muslimin kanssa...mä en käytä välttämättä tämmöstä vaatetta [tiukkoja housuja]. Mä en halua kauheesti, että tehdään riitoja...Mä pukeudun vähän, en käytä huivia enkä huntuja, mut kyl mä voin sillä lailla käyttää hameita tai tämmöstä, mutta ei muussa tapauksessa. (Waris)

Ei-muslimien suhtautuminen pukeutumiseen on, että kyllähän sä saat olla muslimi, mutta älä käytä huivia (Maryam). Tällaista suhtautumista musliminaiset ja erityisesti käännyneiset kokevat sekä sukulaistensa että ei-muslimiystäviensä taholta. Jokainen musliminainen ratkaisee tämän asian omalla tavallaan. Toiset jättävät sanomisen omaan arvoonsa tai voivat käyttää

pienempiä huiveja ei-muslimiystäviensä kanssa. Hannele koki huivin pitämisen niin vaikeana, että luopui siitä. Jasmin kuvaa omaa ratkaisuaan taas: *että jätä [pieni huntu] pois, ne kaverit vähän kiusaa minua välillä. Sitten pidän vähän aikaa pois ja tällaista*. Saman asian voi siis ratkaista monella eri tavalla. Palosen (1999) tutkimuksen tulokset ovat saman suuntaisia. Naiset ratkaisevat pään peittämistä ja pukeutumista koskevat kysymykset kukin omalla tavallaan.

5.4 Pukeutumisen areenat

Aineistossa tulee esille, miten toisten vaikutus pukeutumiseen on tilannesidonnaista. Musliminaisten pukeutumiseen vaikuttaa se, mihin ollaan menossa tai mitä ollaan tekemässä ja keitä ollaan tapaamassa. Yksilöllisyyden rajoitteeksi tulee silloin se, että musliminaisen on mietittävä, mitä toiset odottavat häneltä tässä tilanteessa ja millaisen vaikutelman hän haluaa itsestään muille antaa. Tässä ei ole oikeastaan mitään eroa verrattuna ihmisiin, jotka eivät ole muslimeja. Jokaisen ihmisen odotetaan toimivan tiettyjä pukeutumismenelmiä ja sääntöjä noudattaen (Uotila 1995, 47). Musliminainen kohtaa kotonaan, työpaikallaan, opiskelupaikassaan, moskeijassa, juhlissa, liikkuessaan kodin ulkopuolella erilaisia normeja.

Kotona pukeutumiseen kohdistuu vähiten normeja, kun perheen ulkopuolisia miehiä ei ole paikalla. Yksilöstä ja aviomiehen odotuksista riippuen naisella voi kotonaan olla rento kotiäiti-look tai hän voi pukeutua lyhyempiin ja ohuempiin vaatteisiin sekä meikata enemmän. Työ- ja opiskelupaikalla suurin osa joutuu kohtaamaan työ- ja opiskelutoverien ennakkoluulot. Työpaikalla on mietittävä sitä, miten osoittaa vakuuttavuutensa ja ammattitaitonsa. *En mä voi sellasessa kukkakaavussa hypätä tonne jonnekin seminaariin selittämään mun jostain tuloksista (Maryam)*. Yksilöön toisilla ihmisillä on vaikutusta von Bonsdorffin (1999, 13) mukaan, koska monelle on tärkeää se, mitä hänestä ajatellaan. Aineiston perusteella musliminainen pohtii pukeutuessaan sitä, mitä häneltä odotetaan siinä tilanteessa, johon hän on menossa.

Moskeijassa odotetaan, että olisi pukeutunut säädyllisesti ja huomiota herättämättömästi ja päänsä peittäen. Moskeijasta voisi sanoa, että siellä odotetaan uskonnollista pukeutumista. Juhlissa, kuten häissä jokaiselta odotetaan laittautumista ja voidaan arvioida kunkin statusta korujen perusteella. Kodin ulkopuolella liikuttaessa odotetaan säädyllistä pukeutumista, mikä

tarkoittaa jokaiselle naiselle hieman eri asiaa. Tavatessaan toisia naisia odotukset riippuvat siitä, keitä on tapaamassa.

Aineistosta huomaa, että musliminaiset yksilönä muuntautuvat tilanteen ja ympäristön vaatimuksiin. Yksilöllistä on se, mitä tuo muuntautuminen tarkoittaa ja kuinka paljon omassa pukeutumisessa ottaa huomioon toisten odotuksia. Hyvä esimerkki yksilön muuntautumiskyvystä on Hannelen kuvaus, miten hänellä on kaksi kokonaan erilaista vaatekaappia. Toinen on Suomessa ja toinen miehen kotimaassa, jossa he viettävät joskus pitkiäkin aikoja. Hänelle kahden erilaisen pukeutumismaailman olemassaolo ei tunnu rasisitteelta, vaan ehkä jopa hauskalta vaihtelulta.

6 YKSILÖÖN LIITTYVIEN TEKIJÖIDEN VAIKUTUS PUKEUTUMISEEN

Yksilö ei voi valita kenen lapseksi hän syntyy, missä ja minä aikakautena. Hän ei voi päättää omia perintötekijöitään tai vanhempiensa yhteiskunnallista asemaa. Yksilön kannalta tämä tarkoittaa sitä, että hänen elämiseensä ja olemiseensa vaikuttaa suuri joukko asioita, joita hän ei ole itse valinnut (von Bonsdorff 1999, 21). Toisaalta yksilö voi esimerkiksi haluta lapsia ja saadakin niitä. Naisen kannalta lasten syntyminen tuo muutoksia hänen elämän rytmiinsä ja ruumiillisuutensa. Nämä muutokset voivat olla erilaisia, kuin mitä on odottanut ja ne ovat tietyllä tavalla yksilön ulottumattomissa. Tässä luvussa tarkoituksenani on tarkastella, miten tällaiset ihmisen ruumiillisuuteen, elämäntilanteeseen ja sisäiseen maailmaan sidoksissa olevat asiat vaikuttavat pukeutumisessa.

6.1 Ruumiillisuus

Ruumiillisuus vaikuttaa musliminaisen pukeutumiseen monin tavoin. Peritty ominaisuus kuten ihonväri merkitsee Somaliasta Suomeen muuttaneille erilaisuuden korostumista, varsinkin jos pukeutuminen poikkeaa valtaväestöstä. Tämä voi olla musliminaisen kannalta raskasta, ja hän voi kokea painetta pukeutua valtaväestön tavoin. *En mä voi käyttää niin pitkii hijabii, kun mun pitää juosta kouluun ja tarhaan viedä lapset ja lukee ja olen yksin ainoa muslimi ja ulkomaalainen meidän luokassa (Jasmin).*

Ihonväri samoin kuin vartalon muoto ohjaavat vaatteiden valintaa riippuen siitä, halutaanko omia ominaisuuksia korostaa vai piilottaa. *Mutta ei ruskea kun mun ihonväri, se ei erotu (Waris)*. Musliminaiset erosivat toisistaan siinä, kuinka paljon he halusivat omia muotojaan yleisesti ottaen tuoda esille. Muotojen piilottamisen tarve korostui niillä, jotka kokivat itsensä ylipainoisiksi. Heidän ongelmanaan oli löytää makkarat piilottavia vaatteita. Heidän kohdallaan näkyy Suomessakin lisääntyvä paine hoikkuuteen. Polson (1996, 41, 59) tutkimuksen mukaan laihduttamista pidetään tavoiteltavana, koska siten voi pukeutua kauniimmin ja on helpompi katsella itseään peilistä tai joutua muiden katseiden kohteeksi. Asumalahden (1998, 50) tutkimustulokset ovat samansuuntaisia: naisen tyytymättömyys omaan ulkonäköön lisääntyi painoindeksin noustessa. Jotain samaa tyytymättömyyttä on aistittavissa aineistossa Nadjan kuvauksessa omasta pukeutumisestaan, kun hänen ei tee mieli katsoa itseään peilistä ja ei ole enää motivoitunut pukeutumiseen samalla tavoin kuin ennen:

Se on muuttunut siitä lähtien, kun mä oon saanut 30 kiloa lisäpainoa. Sekin vaikuttaa huomattavasti, ettei voi näin vain ostaa. Mulla oon taas semmosia vaatteita, joissa on vielä etiketti mukana kaapissa, että kohta kaappi räjähtää. Ihan totta. Ettei voi pukeutua silleen, kun ei oo varaa ostaa Lorellalta niinku vaatetta. Nehän maksaa aika paljon, kun on enemmän kangasta niin on enemmän hintaa.

Sen sijaan haastateltavat Waris ja Jasmin, jotka olivat hoikkia, eivät halua pukeutua kovin isoihin vaatteisiin, koska he haluavat korostaa omaa kauneuttaan. Itsensä ylipainoiseksi kokevien naisten ja hoikkien naisten kuvauksista tulee esille, miten suhtautuminen omaan vartaloon vaikuttaa pukeutumiseen. Jos on tyytyväinen omaan vartaloonsa, ei ehkä koe niin suurta tarvetta piilottaa itseänsä.

Vartalon muoto ja koko vaikuttavat yksilöllisyyteen toisellakin tavalla. Hannele kertoo ompelevansa kaikki hameensa itse, koska hän on niin isokokoinen, ettei saa tarpeeksi pitkiä hameita kaupasta. Hannele kokee myös, että hän ei voi pukeutua isokukkaisiin mekkoihin konsa vuoksi. Vartalon muoto vaikuttaa myös vaatteiden istumiseen, jolloin samakin vaate voi näyttää erilaiselta eri ihmisten päällä. *Erilaisii ihmisii kun laittaa vaatetta päälle, sit ne näyttää erilaisilta, vaikka on samaa vaatetta, mutta jokainen niinku istuu eri tavalla (Waris)*.

Fatima on allerginen kullalle. Kulta-allergian vuoksi hänen pukeutumisensa voi poiketa muista runsaasti kultakoruja käyttävistä arabinaisista, vaikka hän pitääkin kullasta ja haluaisi käyttää sitä enemmän.

6.2 Elämänhistoria

Naiset kuvaavat, kuinka erilaisia muslimeja maailmassa on. Toiset ovat syntyneet ja kasvaneet muslimeiksi. Osa voi olla maallistuneita tai tapamuslimeja. Osa on kääntynyt islamiin aikuisiällään. Samankin yksilön kohdalla voi tapahtua muutoksia uskonnollisuudessa. Jossain elämänvaiheessa uskonnollisuus voi nousta voimakkaampana. Esimerkiksi käännyn-näisen kohdalla uutta identiteettiä voidaan halutaan ilmaista pukeutumisella.

No ehkä se oli sitä semmosta usko, sitä tavallaan sitä uskon alkuaikaa sillä tavalla, että sitä niin, koska se on semmonen hirveen, heti kun sä laitat sen huivin päähän, niin kaikki tietää, että sä oot musliminainen, ehkä sitä halus korostaa (Hannele)

Pukeutumisen toteuttamisen kannalta sillä on merkitystä, millainen uskonnollinen tausta yksilöllä on ja millaista vaihetta hän elämässään elää. Somalialaisten kohdalla sota on vaikuttanut voimakkaasti pukeutumiseen. Monet Suomessa asuvista ja Somaliaan jääneistä somalialaisista naisista ovat alkaneet hunnuttautua. Jasmin kokee, että hunnuttautumisen taustalla vaikuttaa syyllisyyden tunne:

Uskonto, se on noussut sota-aikana, kun jokaisella jotain syyllisyyttä tuli, että kun me ei kunnioitettu uskontoa, kun me ei, se ihmiset sai tällaista kuvaa, että sen takia on Somaliassa ollut sotaa ja kaikkia, että kun me ei noudatettu sen uskonto ja nyt vahvasti taas nousi, nousi ja jokaiselle rukoilee ja hyvin ja käy Koraanissa ja kaikki vaatteet on tosi hyvä ja kaikkia silleen.

Näkemyksiä siitä, miksi somalialaisnaiset ovat alkaneet hunnuttautua on monenlaisia. Waris on sitä mieltä, että somalialaisnaisia on helppo painostaa hunnuttautumiseen, koska heillä on vaikeaa Suomessa.

Monet somalit, jotka asuu täällä, täällä Suomessa, heillä on vaikeuksia. Silloin kun elämä on vaikeuksia, ei oo yhteiskunnassa omaa paikkaa, ei työelämässä ja monet muut vaikeuksia, sisällisiä ongelmia ja muut. Ainoa niinku helppo vetää uskonto puoleen.

Huolimatta erilaisista selityksistä on nähtävissä, että olosuhteiden muutokset ovat vaikuttaneet somalialaisnaisten pukeutumiseen.

Pukeutumisen kannalta sillä näyttää olevan merkitystä, missä on asunut ja mitä on tehnyt elämänsä aikana. Aiempien elämänvaiheiden vaikutteet näkyvät pukeutumisessa jollain tavoin. Esimerkiksi Maryam kuvaa sitä, miten hänen opiskeluaikainen asumisensa Italiassa vaikuttaa yhä häneen pukeutumiseensa: *Mä esimerkiksi pidän hirveesti mustasta, mikä johtuu siitä, että mä olin joskus, asuin Italiassa ja kaikki pukeutui mustaan ja mä totuin siihen. Köyhän opiskelijan oli helppo yhdistää vaatekomeron sisältöä silleen, että kaikki oli suurin piirtein samaa*

sävyä. Ayan, joka ennen kääntymistään vietti suuren osan ajastaan tallilla ratsas-tushousuissa ja villapaidassa, pitää edelleenkin villapaidoista ja rennoista vaatteista, joissa on hyvä käydä päivän töihin. Housut ovat vain vaihtuneet hameeseen.

Nykyisellä elämänvaiheella näyttää kuitenkin olevan enemmän merkitystä pukeutumiselle. Monella naisella lasten saanti on vaikuttanut pukeutumiseen monellakin tavalla. Kiire on lisääntynyt, kun on lapsia ja täytyy käydä töissä. Monen kokemus on, että enää ei ehdi huolehtia ulkonäöstään niin paljon kuin aiemmin. *Eikä tässä oo mahollistakaan kolmen pienen lapsen kanssa peilin edessä seisoo pää tolkulla, kun pittää tehdä näitä kotitöitä ja hoitaa lapsia (Ayan).* Oman itsen laittaminen jää taka-alalle, koska ensin täytyy huolehtia lapsista. *Aina kun käyn hakemassa lapsia ulkoa voin lompsauttaa jotkut miehen isot kengät jalakaani ja olla vähän villapaita roikkuu siellä ja huivi röpsöttää tuolla, että se on semmonen kotiäiti-look (Ayan).* Musliminaisen elämä ei näytä tässä suhteessa poikkeavan ei-musli-minaisista, joilla on lapsia. Kivimäen (2000, 264) tutkimuksessa äidin roolin korostuessa lasten ja perheen toiveet ajavat henkilökohtaisten toiveiden edelle. Toisaalta työssäkäynti asettaa omat vaatimuksensa: *Jos mä meen johonkin puhumaan islamista niin ajattelen, että pistää ne parhaimmat vaatteensa, että ois niinku tietyllä tavalla edustava muslimina (Ramla).*

Monelle kuitenkin pukeutumisessa olevat rajoitteet ovat taloudellisia. Ei ole varaa pukeutua yhtä hyvin kuin haluaisi. Taloudellisista rajoitteista puhui suuri osa haastateltavista. Rajoituksia muodostui lähinnä siitä, että Suomessa myytävät huivit ja asut ovat kalliita.

6.3 Yksilön sisäinen maailma

Kaiserin (1997, 478) mukaan rajoitukset pukeutumisessa voivat olla taloudellisia, sosiaalisia tai konkreettisesti havaittavia. Pukeutumista ohjaa kuitenkin ulkoisten seikkojen lisäksi Uotilan (1995, 41) mukaan pukeutujan sisäinen maailma. Pukeutujan haasteena onkin ratkaista, miten hän pukeutuu yhdistäen oman ulkoisen ja sisäisen todellisuutensa. Käsittelen tässä niitä yksilön sisäiseen maailmaan kuuluvia tekijöitä kuten arvoja ja uskomuksia, joiden muodostumista ei voi irrottaa kuitenkaan ulkoisesta todellisuudesta, koska ne syntyvät kulttuurin jatkumissa tilassa (von Bonsdorff 1999, 14).

Arvoilla näyttää olevan voimakas merkitys musliminaisten pukeutumiseen. Esimerkiksi Fatima, joka ei halua muutosta ja arvostaa sekä islamin sääntöjä että oppimansa perinteen jatku-

mista, pukeutuu pitkiin ja peittäviin vaatteisiin päästä varpasiin lukuun ottamatta käsiä ja kasvoja.

Maryam ja Ramla, jotka arvostavat oppineisuutta islamin suhteen ja tasa-arvoa, pukeutuvat moderniin versioon hijäbista eli huiviin, pitkään hameeseen ja pitkähihaisiin puseroihin tai bleisereihin. Heidän arvomaailmassaan ja pukeutumisessaan on paljon samaa, mitä Gölen (1996, 4 – 9, 84 – 88) tutkimuksen islamisti-intellektuelli naisissa, jotka ovat kiinnostuneita tietämään, mistä oikeassa islamissa on kyse. Esimerkiksi Maryam tekee aivan samoin kuin hekin eron oman huivin ja perinteisen hunnun käytön välillä. Samoin hän kritisoi kuten nämä islamisti-intellektuellitkin niiden pukeutumista, jotka pukeutuvat oppimansa perinteen mukaan ajattelemta sitä sen enempää.

Henkilökohtaisesti mitä niinkö naisten kanssa, jotka on syntynyt muslimiksi saa käsityksen, niin he saattaa olla aika tiukkaipoiisiakin sen vaatetuksen suhteen, mikä yleisemmin johtuu siitä, että he eivät tiedä minkä takia he pukeutuvat silleen, että se johtuu siitä, että se on muuttunut pelkäksi kulttuuriasiaksi (Maryam).

Hornin ja Gurelin (1981, 252) mukaan arvot ja uskomukset motivoivat pukeutumiskäyttäytymistä. Pukeutuessaan yksilö ilmaisee tärkeinä pitämiään arvoja ja uskomuksia. Tämä näkyy aineistossa myös musliminaisten kohdalla. Se, kuinka tärkeinä naiset pitävät islamin sääntöjä ja minkä he uskovat olevan oikea tulkinta säännöistä, on paljon vaikutusta pukeutumisen toteuttamiseen. Esimerkiksi Wariksen kohdalla tämä ilmenee siten, että hän ei hunutaudu, koska hän uskoo pukeutumissääntöjen olevan vanhentuneita ja lähinnä hyvin tulokinnanvaraisia ja suosituksen kaltaisia.

Muhammedin aikana ja Muhammedin kuoleman jälkeen tämä kertomus, mikä on kirjoitettu, se ei vastaa nykyaikaa. Jos on viisisataa vuotta sitten tai elämänteromusta, se ei vastaa nykyaikaa, se on aivan erilainen. (Waris)

Nadja uskoo pahan silmän olemassaoloon. Hän kuvaa, mistä pahassa silmässä on kysymys: *Toiset naiset voivat olla kateellisia ja mustasukkaisia toiselle naiselle tämän pitkistä, ihanista hiuksista. Se, että toinen katsoo kadehtien, voi tarkoittaa, että, että kadehdittuun iskee joku paha.* Sen vuoksi hän pitää hiuksia kiinni, koska hän pelkää, että joku ihailee hänen hiuksiaan. Koraanissakin paha silmä eli kateellinen katse on mainittu. Jotkut naiset suojautuvat tätä pahaa silmää vastaan esimerkiksi turkoosikivillä. (Hallenberg 1998, 63). Nadja ei koe kuitenkaan koe pienestä korusta olevan apua, vaan hän ajattelee paremmaksi vaihtoehdoksi matalan profiilin pitämisen hiusten kanssa.

Pukeutumista ohjaa arvojen ja uskomusten ohella se, kuinka paljon pukeutumisesta on kiinnostunut (Eicher, Evenson & Lutz 2000, 340 – 341). Haastateltavat jakautuivat kahteen ryhmään siinä, miten paljon he olivat kiinnostuneita pukeutumisesta. Toiset olivat kiinnostuneempia pukeutumisesta ja käyttivät siihen myös enemmän aikaa. Toiset taas kertoivat ostavansa silloin, kun kokevat tarvetta ostaa uusia vaatteita. Nadja ja Maryam kuuluvat kiinnostuneimpien ryhmään: he voivat käydä ostoksilla myös huvin vuoksi ja hemmotellakseen itseään. *Mä olen enemmän semmonen, joka tykkää shoppailla ja sovotella ja katella (Maryam)*. Voi olettaa, että Nadjan ja Maryamin vaatekaapeista löytyy enemmän valinnanvaraa kuin niiden vaatekaapeista, jotka ostavat tarpeeseen. Zahran vaatekaapista löytyy todennäköisesti myös paljon erilaisia vaatteista, koska hän pitää vaihtelusta. *Me tykkäämme mitä meillä on vaatteita, että meillä on aina erilainen puku (Zahra)*. Nekin naiset, jotka eivät koe pukeutumista niin tärkeäksi, kuitenkin myöntävät, että ei se nyt kuitenkaan ihan sama ole, mitä päällensä pistää. Kaikille naisille yhteistä oli se, että he halusivat olla pukeutuneita vähintään siisteihin vaatteisiin, joissa on hyvä olla.

Uusia vaatteita hankkiessaan naiset miettivät, mitä omasta vaatekaapista löytyy. Mihin vaatteisiin tämän vaateen voisi yhdistää. *Sit mä tietysti mietin sitä mitä muita puseroiden kans pukeudun niihin ja minkä värisiin hameisiin ja housuihin, käykö se muiden vaatteiden värien kans (Hannele)*. Uusia vaatteita hankittaessa valintaa ohjaa siten aiemmin muodostunut tyyli ja kokemus oman näköisistä vaatteista (Vrt. Kivimäki 2000, 264). Joten voisi sanoa, että kaapin sisältö ja tyyli muuttuu hitaasti.

Tunteet ja mielialat vaikuttavat haastateltavien kuvausten mukaan siihen, mitä vaatteita kaapista aamulla valitsee päällensä. Mielialalla tuntui olevan vaikutusta erityisesti siihen, minkä väriset vaatteet valitsee päälle. *On se musta kiva, kun ruppee laittaa vaatetta päälle, kun aattelee, että mitähän laittaisin päälle. Ei tarvi kuin fiilikset, minkälainen fiilis on... sitten värit on hirmu tärkeitä, että minkä väriseksi mä haluan pukeutua aamulla. (Ayan)* Tässä ei toisaalta ole mitään ihmeellistä, sillä värillä on todettu olevan läheinen yhteys mielialaan (Kaiser 1997, 329).

7 MINUUS ON YKSILÖLLISYYDEN SYDÄN

Spiegelbergin (1975, 16) mukaan fenomenologisesti orientoituneessa analyysissä tärkeintä on löytää tutkittavan ilmiön keskeinen olemus. Lukiessani aineistoa kerta toisensa jälkeen aloin ymmärtää, että pukeutumisen prosessissa olennaisinta on etsiä kokemusta minuudesta. Lähtiessäni lukemaan aineistoa, en ollut ajatellut minuuden kokemisen tavoittelun nousevan aineistossa näin keskeisellä tavalla esiin. Tämän aineiston perusteella se kuitenkin näyttää olevan yksilöllisyyden sydän, sen keskeinen olemus. Kuvaan tässä luvussa, millaisista tunneperäisistä elämyksistä kokemus minuudesta muodostuu ja mikä auttaa naisia saavuttamaan kokemuksen minuudesta.

7.1 Tavoiteltu kokemus minuudesta

Naisten kuvaukset paljastavat kuinka suuri merkitys pukeutumiseen liittyvillä kokemuksilla on yksilölle. Kokemukset ohjaavat pukeutumisvalintoja, koska negatiivisia tuntemuksia minuudesta pyritään välttämään ja positiivisia taas tavoitellaan. Esittelen seuraavaksi, millaisia positiivisia tuntemuksia minuudesta naiset tavoittelevat ja millaisia tuntemuksia he torjuvat.

Tärkeä pukeutumisvalintoihin vaikuttava kokemus on tunne sopivuudesta. Esimerkiksi vaatteet valitaan sen mukaan, kuinka hyvin ne koetaan itselle sopiviksi. *...täytyy ottaa huomioon se oma itse, mikä niinku sopii hyvin itselle, se on semmonen asia mitä aina pistää (Hannele).* Sopivuus tarkoittaa tunnetta, että oma pukeutuminen sopii yhteen omien yksilöllisten ominaisuuksien, identiteettien ja persoonallisuuden kanssa. Sopivuus on jotain, mikä voidaan nähdä ja tuntea, mutta se ei ole aina sanoin selitettävissä. *...että mä tiedän, että se tulee sopimaan minulle, että siinä niinku oma persoonallisuus kans... Että mä näen oman itseni välillä. (Nadja)*

Sopivuuden kokemisesta seuraa, että vaatteista tulee osa vartaloa. Pukeutuja tuntee olevansa niiden kanssa sinut. Jos hän kokee, että vaatteet eivät sovi, ne tuntuvat häiritseviltä. *Et se ei koskaan tullu normaaliksi osaksi mun elämää, että ma laitan sen päähän, mä en ajattele, että joka kerta, kun mä näen naamani jostakin, vaikka metron ikkunasta heijastuksen, kyllä se huivi aina näkyy, että se ei tullu osaksi mun kroppaa. (Hannele)*

Jos pukeutuja puolestaan kokee, että vaatteet eivät sovi hänelle, hän ei valitse niitä. Muutama nainen kuvasi hyvin sitä, miten tärkeää pukeutumisessa on itsensä tunnistaminen. Jos pukeu-

tuja kokee olonsa kokeilemissaan vaatteissa vieraaksi ja oudoksi, hän ei halua pukeutua niihin. *Jos mä näen peilissä muukalaisen niin mä en laita niitä vaatteita (Fatima).* Fatiman esimerkki kuvaa hyvin, miten kaikkea muukalaisuutta ja outouden tunnetta pyritään välttämään. *Mä en pidä kovin semmonen löysä ja iso vaate, semmonen reilu kokonen. Mä tunnen itseni linnuksi, jos mä laitan sellaset vaatteet, että reilu vaate, se on iso. (Waris)* Naisten kuvauksissa tulee esille, miten he pyrkivät Uotilan (1995, 81) mainitsemaan pukeutumisen laadukkuuteen, jonka mittarina on itseyden tunnistus.

Pukeutumisella tavoitellaan myös kauneutta ja hyvä oloa. Nadja kertoo meikkaavansa juuri tästä syystä. *Pidän tärkeänä meikkivoiteen ja maskaran käyttämistä... tulee jotenkin siistimpi. Tulee hyvä olo ja piristyy, kun katsoo itseään peilistä.* Nadjan kohdalla havainnollistuu, miten pukeutumisen miellyttävyyttä lisää se, jos se saa näyttämään hyvältä ja antaa siten energiaa (Raunio 1996, 186). Mukavaan ja hyvään oloon liittyy läheisesti tunne kotoisuudesta. Jokainen nainen halusi pukeutua vaatteisiin, jotka tuntuvat omilta. Sitä vastoin sellaisia vaatteiden käyttämistä vältellään, jotka eivät tunnu omilta. *En mä välttämättä tuntis oloani kauhean kotosaksi, jos mulla olis vaikka sellanen kultakirjailtu mekko tai jotain muuta, vaikka ne oliskin jonkun muun mielestä kauniita, ne ei oo mun juttu. (Maryam)* Koskennurmi-Sivosen (1998) mukaan tällainen mielihyvän kokeminen on osoitus pukeutumisen sopivuudesta yksilön identiteettiin.

Naiset haluavat myös pukeutua tavalla, jossa he kokevat olonsa turvallisiksi ja tyytyväisiksi. Monille naisille peittävä pukeutuminen on turva miesten lähentelyltä. Osalle naisista sitä hyödyntäen voi välttyä erimielisyyksiltä toisia musliminaisia tavatessa. Joillekin turvallisuus liittyy jumalasuhteeseen.

Jos mä noudatan säännöt ja pukeudun sillä lailla, se hyvä tunto kuitenkin tuo ja iloa. Kyllä se vaikuttaa, koska mä oon tyytyväinen ja iloinen ja olen toteutunut, mikä Jumala sanoi, sillä lailla mä tunnen iloa ja turvallisuutta ja hyvää oloa. (Jasmin)

Jasminille sääntöjen noudattaminen ja huivin käyttäminen merkitsee turvallisuutta ja hyvää oloa. Koskennurmi-Sivosen (1998, 262) tutkimuksessa pukeutumisen turvallisuuden tärkeys liittyi sosiaalisesti pelottaviin tilanteisiin. Omassa aineistossani turvallisuus tuntuu kuitenkin liittyvän enemmän jumalasuhteeseen, tunteeseen, että oman tulkinnan mukainen pukeutuminen on islamin mukaista.

Sen sijaan pukeutumisesta halutaan torjua kaikki se, mikä ahdistaa, aiheuttaa syyllisyyttä. Nadja miettii pitäisikö hänenkin alkaa käyttämään huivia. *En mä tiedä tuleeks syyllisyyden tunne välillä... mutta toisaalta jos taas käyttäisin sitä, saattaa minua ahdistaa.* Nadja ei kuitenkaan halua alkaa käyttämään huivia, koska häntä pelkkä ajatus huivin pidosta ahdistaa. Hänen ahdistuksensa syntyy siitä, että hän kokee huivin olevan vanhojen mummojen vaate. Nadjan kokema ahdistus nousee Rönholmia (1999, 25) soveltaakseni siitä, että hän pelkää menettävänsä nuoren ja kauniin minuutensa.

Ahdistusta pukeutumisessa synnyttää aineiston perusteella erityisesti se, jos oma minuus ei pääse näkyville pukeutumisessa. Hannelen kertomus omasta pukeutumisestaan oli elävä esimerkki siitä, miten kokemus minuuden peittymisestä pukeutumisessa saattaa vaikuttaa. Hannele luopui huivin käyttämisestä, koska hänellä oli se tunne, että *mua katsotaan vaan sen huivin läpi*. Hannelen kokemus on lähellä Michelmanin (1998) johtopäätöstä, että yksilö kokee sen rasittavana, jos vain joku puoli hänen minuudestaan tulee esille.

Tärkeä elementti pukeutumisessa on kokemus mahdollisuudesta itse päättää omasta pukeutumisestaan. Naisten tyytyväisyyttä lisää se, että on kokenut voivansa päättää itse omasta pukeutumisestaan. *Suddenly I wan't to put this scarf and I put it and I like it so much. (Fatima)*. Toisten painostamisesta naiset eivät pidä. Jokainen nainen haluaa pukeutua omaa minuuttaan vastaavasti. Pukeutumisessa tärkeintä on säilyttää kokemus siitä, että pukeutuu uskollisesti omaa minuuttaan kohtaan. *En minä aattele onks se eri tavalla vai samalla tavalla, minä ajattelen, se mikä sopii mulle. (Ayan)*

Pukeutumisessa ei tämän aineiston perusteella tavoitella yksilöllisyyttä, vaan positiivista kokemusta minuudesta. Yksilöllisyyttä voi pitää enemmän minuuden kokemusta tavoittelevan pukeutumisen seurauksena, koska islamin niveltymisen osaksi minuutta ja pukeutumista vaihtelee tapauskohtaisesti (Hallenberg 1998, 13 – 14; Dahlgren 1999, 90 – 92; Miller & Michelman 1999, 456). Musliminaisten kohdalla korostuu kokemusten merkityksellisyys. Tätä tulkintaa vahvistaa Raunion (1996, 189) mielivaatteita koskevaa tutkimustulos, jossa tärkeintä pukeutumisessa näyttää olevan pukeutujan yhteys omiin kokemuksiinsa. Roach-Higgins ja Eicher (1995) tukevat myös tulkintaa minuudesta pukeutumisen alkuvoimana. Heidän mukaansa pukeutumisessa on kyse juuri siitä, että yksilö pyrkii pukeutumaan minuutta vastaavasti ja sitä vahvistavasti. (Mt. 576)

Minuuden kokemuksen tavoittelussa voisi sanoa olevan kyse rajankäynnistä positiivisten ja negatiivisten kokemusten välillä. Siinä on paljon samaa kuin identiteetissä. Pukeutuja pyrkii kokemustensa avulla siihen pukeutumiseen, millainen hän haluaa olla ja kokee olevansa kussakin tilanteessa. Vastaavasti hän yrittää välttää olemasta sellainen kuin ei ole tai ei halua olla. Pukeutuminen on siis jatkuvassa uudelleen tulemisen tilassa. (Hall 1996, 3 – 4; Freitas ym. 1997, 323; Kaiser 1997, 576)

7.2 Minuuden kokemiseen pääseminen

Symbolisen interaktioteorian mukaan pukeutuminen on voimakkaasti kommunikatiivinen ilmiö. Tämä johtuu siitä, että pukeutuminen on osa sosiaalista vuorovaikutusta, jossa yksilö rakentaa identiteettiään ja minuuttaan sekä ilmentää niitä toisille. Teorian mukaan pukeutuminen auttaa yksilöä identiteetin ilmaisemisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ihminen oppii, miten toiset ihmiset todennäköisesti suhtautuvat hänen pukeutumiseensa. (Roach-Higgins & Eicher 1995, 10 – 11, 16; Uotila 1995, 47)

Pukeutumisen kommunikatiivinen luonne näkyy ihmisen pukeutumisessa, vaikka toisia ihmisiä ei olisikaan läsnä. Davisin (1992, 24) mukaan tämä kommunikatiivisuus ilmenee yksilötasolla sisäisinä dialogeina, jossa pukeutuja miettii, miten hän haluaa esitellä itsensä. Hän pohtii sitä, mitä hän haluaa kertoa itsestään (1997, 578). Uotilan (1995) mukaan tämä sisäinen dialogi konkretisoituu sovittamalla yksittäisiä vaatekappaleita. Sovituskierroksia – kulkua peilin ja vaatekaapin välillä – voisikin verrata luonnosteluun, jossa pukeutuja käy dialogia näkymättömän ja näkyvän todellisuutensa kanssa vaateparren tarjoamien pienten vihjeiden välityksellä. Se on toistuva ja sangen arkinen prosessi, jossa ihminen luo päivittäin itsejensä ulkoiseen todellisuuteen nähden, saaden jotain, uhraten jotain. (Uotila 1995, 77, 79.) Raunio (1996, 179) yhtyy edellä mainittuihin kirjoittajien ajatuksiin toteamalla, että pukeutujan arkisena ongelmana on tasapainoilu sosiaalisen ja sisäisen todellisuuden välillä.

Tämä minuuden rakentamisen problematiikka näkyy myös haastattelemieni musliminaisten pukeutumisessa. Vaatteiden kokeileminen ja peilin käyttäminen toimii myös heillä apuna oman sisäisen maailman ja ulkoisen todellisuuden yhteensovittamisessa. Esimerkiksi Jasminille peilin käyttö on tärkeä osa jokapäiväistä pukeutumisprosessia. *Jokainen kerta pitää katsoa peilistä minkälainen on. Tekeekö ne lisää kaunista. Jos tulee ajatus, että ei se nyt tällä*

hetkellä sopivaa, niin vaihdan jotain rumempaa. Peilin avulla hän voi miettiä tilannetta, johon on menossa. Peilikuvansa avulla hän voi ratkaista sopivatko hänen kokeilemansa vaatteet tuohon tilanteeseen. Toisaalta hän voi myös miettiä, kaunistavatko vaatteet häntä hänen toivomallaan tavalla.

Peilin auttaa naisia arvioimaan myös sitä, vastaako oma pukeutuminen sisäistä todellisuutta. Peilin avulla pukeutuja voi ratkaista vastaako tämä pukeutumiskokonaisuus esimerkiksi sitä mielialaa, joka hänellä pukeutumishetkellä on. *Joskus kun laittaa vaatteita niin peilistä näkee ettei ole kaunis, niin vaihtelee jos tämä väri ei ole tänään hyvä. (Waris)*

Peili tekee mahdolliseksi saman kuin objektiminä. Yksilö voi tarkastella itseään kuin ulkopuolisen silmin ja keskustella subjektiminänsä kanssa siitä vastaako se, mitä näen sitä, mitä koen tärkeäksi ja toteuttamisen arvoiseksi. (Cooley 1956,184; Uotila 1995, 33) Mikäli pukeutuja kokee sen, mitä hän näkee peilistä ja tuntee ruumiillaan vastaavan kokonais-käsitystä itsestään eli minuuttaan, hän valitsee sen kokonaisuuden.

Kokeilemisen ja peilaamisen merkitys nousee ehkä enemmän esille haastattelemillani musliminaisilla uusia vaatteita hankittaessa. Naiset kertoivat siitä, miten uusia vaatteita hankkiessa vaatteita täytyy aina kokeilla, koska halutaan nähdä, miten vaatteet sopivat itselle. *Uusia vaatteita katson peilistä, että onko ne minulle sopivat. Onko väri hyvä ja olenko tyytyväinen siihen mitä näen. (Fatima)* Peilin avulla voi siten arvioida pukeutumisen ja oman minuuden vastaavuutta. Uusia vaatteita hankittaessa koetaan myös enemmän tarvetta saada palautetta toisilta. Tästä syystä moni voi haluta makutuomarin mukaan ostoksille, että saisi jonkin käsityksen toisten reaktioista näihin vaatteisiin. Esimerkiksi Jasmin pyytää juuri tästä syystä miehensä mukaan juhlavaateostoksille. *Sitten mä kysyn mieheltä, että tämä, tuleeko minkälainen sitten, minkälainen tulee, kun laitan tämän päälle, että minkälaisen ihmisen näkönen mä oon.* Juhlat olivat yleisesti ottaen tilanteita, joihin valmistautumiseen liittyi paljon kokeilua ja keskustelua toisten naisten kanssa.

Uusien vaatteiden hankinnassa tulevat ajankohtaisiksi identiteettiä koskevat kysymykset, koska uusista vaatteista ei ole kokemusta, miten niihin suhtaudutaan (Rönholm 1999, 25). Peilaamisessa ja makutuomarin apuna käyttämisessä konkretisoituu Uotilan (1995), Hallin (1996) ja Freitasin ym. (1997) kuvaama identiteetistä neuvotteleminen. Yksilö kokeillessaan eri pukeutumisvaihtoehtoja määrittelee itseään suhteessa siihen, millainen hän haluaa olla tai

ei halua olla omissa tai muiden silmissä. Esimerkiksi Ramla miettii uusia vaatteita hankkiessaan, miten vaatteet sopivat hänen uskonnollisen musliminaisen identiteettiinsä: *Vaatteita ostaessani koen, että on katsottava peilistä. Peilistä näkee onko halkio liian syvä... Peilistä näkee myös helpommin, istuuko esimerkiksi paitapusero ja onko se sopivan väljä.* Ramla saa siten kokeilun ja peilin avulla käsityksen siitä, onko hänen pukeutumisensa tarpeeksi säädyllistä ja peittävää.

Kysyessäni naisilta peilin merkityksestä pukeutumiselle, sain käsityksen, että peilailua ei pidetä kovin suotavana. Hurskaan naimisissa olevan musliminaisen ei saisi olla liian kiinnostunut omasta ulkonäöstään. Esimerkiksi tämä näkyi siinä, että Ayan möi peilinsä, joita hänellä oli paljon, kun hän muutti oman työnsä vuoksi perheensä kanssa ulkomaille. Rivien välistä oli aistittavissa, että peilin käytön merkitystä vähätellään. Monelle se oli kuitenkin tärkeä apuväline sen ratkaisemisessa, että vastaako pukeutuminen omaa tavoitetta olla esimerkiksi asiallinen tai kaunis.

Kokeilemisen merkitys näyttää tulevan musliminaisten selkeämmin esille, kun elämässä tapahtuu muutoksia. Esimerkiksi Maryam kertoi hunnun käyttöön aloittamiseen liittyvistä kokeiluista: *Silloin kun mä käännyin, tottakai mulla oli silloin myös niinku vaatekokeiluja ja mä huomasin, et että jos muut on rentoutuneita myös mun on helpompi olla heidän kanssaan. Et, et sen takia tavallaan se pienempi huivi on heille helpompi esimerkiksi... (Maryam)* Maryam etsi kokeiluillaan pukeutumistapaa, jossa hän voisi yhdistää uuden muslimi-identiteettinsä ja tulla toimeen vanhojen tuttaviansa kanssa.

Jasminin pukeutumisen muutos liittyi avioitumiseen.

Sitten sen jälkeen, kun menin naimisiin, sitten mä vain itse mietin, että nyt asia kuuluu siihen, että nyt mun pitää laittaa, että naapurit ja kaikki näkee, että mä oon nainen, että mä sillä lailla, että vähän aikuistunut. En mä heti ottanut, kyllä kesti joku kaksi kolme kuukautta, ennen kuin mä käytin siihen huiviin, mutta sillä lailla. Sitten välillä en käyttänyt ollenkaan, välillä käytin ja välillä en käyttänyt.

Jasminin esimerkistä ilmenee, miten muutokseen liittyvää kokeilua voi pitää myös jonkinlaisena sopeutumisena. Jasmin kokeili pukeutumista, jonka hän koki kuuluvan naimisissa olevalle naiselle. Pukeutumista voi samalla pitää sopeutumisena uuteen minuuteen vaimona ja aikuisena naisena.

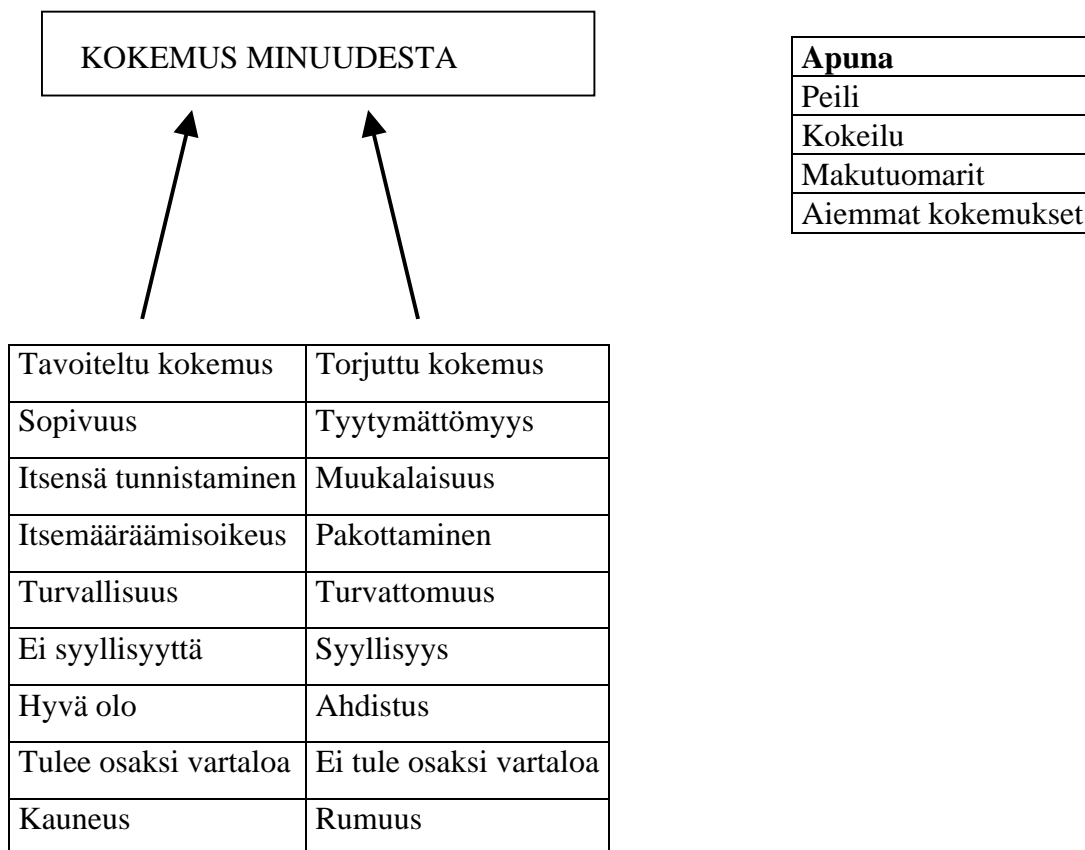
Maryamin ja Jasminin kokeiluissa paljastuu se Uotilan (1995) kuvaama prosessi, jossa pukeutuja etsii tasapainoa uuden sisäisen minänsä ja ulkoisen todellisuuden välille. Kokeiluiden seurauksena voi olla uusi pukeutumistyyli, joka on syntynyt tarpeesta tulla sinuiksi uuden itseyden kanssa. (Mt. 93)

Pukeutumiseen ja minuuden suhteeseen näyttää kuitenkin liittyvän myös se, että aina pukeutuja ei tarvitse peiliä ja kokeilua avukseen. Raunion (1996, 191) tutkimuksessa mielivaatteet ovat pidettyjä siksi, että yksilö tietää millaisia tunteita ja tuntemuksia ne tarjoavat. Samasta asiasta voi olla kyse niissä vaatteissa, jotka ovat olleet käytössä pitkään. Niistä on kokemuksia, jolloin ne voi pukea päälle sovittamatta. Aineistossa on esimerkkejä tästä. Aina pukeutumisesta ei tarvitse miettiä, vaan samat vaatteet voidaan pukea päälle monena päivänä peräjäkkeen. *Voi olla yks vaatetus viikko, sit mä vaihdan seuraaviin (Waris)*. Pukeutuminen oman vaatekaapin vaatteisiin ilman peilausta tai kokeilua kuvaa identiteetin kohtuullista pysyvyyttä. Ihminen pyrkii säilyttämään identiteettinsä, vaikka se onkin alttiina muutoksille. (Hall 1996)

Yhteenveto

Tämän luvun analyysin yhteenvedon voi havainnollistaa kuviolla 2 Pukeutumisen kokemukselliset tavoitteet

Kuviosta 2 ilmenee ehkä juuri se Rönnholmin (1999) oivallus, että minuuus muodostuu suurelta osin tunneperäisistä elämyksistä. Kuvio kertoo, millaisista tunneperäisistä elämyksistä Suomessa asuvien haastateltujen musliminaisten kokemukset minuudesta muodostuvat ja millaisiin tuntemuksiin naiset pyrkivät. Kuviossa ovat myös ne tuntemukset, joita naiset yrittävät torjua pukeutumisvalinnoilla. Kuvio kertoo lisäksi siitä, mikä auttaa pukeutujaa minuuden kokemiseen pääsemisessä. Kuvio osoittaa, miten minuuden kokemiseen on kietoutunut rajankäynti positiivisten ja negatiivisten kokemusten välillä. Naiset pyrkivät positiivisiin kokemuksiin. Negatiivisia kokemuksia ei kuitenkaan voi ajatella minuuden kokemuksiin kuulumattomiksi, koska ne auttavat yksilöä määrittelemään itseänsä.

KUVIO 2. Pukeutumisen kokemukselliset tavoitteet

Kokemus minuudesta on hyvin kokonaisvaltainen. Sen voi nähdä dynaamisena ja jatkuva prosessina naisten elämässä. Se on aistein havaittavissa, se on osittain sanoin kuvailtavissa, mutta toisaalta se on myös intuitiivista ja tiedostamatonta. Se on jotain itseä puhuttelevaa, mutta jota ei ole välttämätöntä selittää. *Tietää, että tulee sopimaan minulle. Se tulee jotenkin tämmönen kova touch.* (Nadja)

Kokemus minuudesta on tärkeä aineistoni naisille. Sen tavoittamiseksi vaatteita kokeillaan ja katsotaan peilistä. Kokeilun avulla yksilö määrittelee itseään, kertoo itsestään ja saa argumentteja toisilta. Naisille on väliä sillä miten pukeutuu, koska pukeutumisella halutaan olla sinut itsensä kanssa.

8 YKSILÖLLISYYS MATERIAALISENA TODELLISUUTENA

Tässä luvussa tavoitteenani on luonnostella kuvauksia haastattemieni naisten pukeutumisen toteuttamisesta ja pukeutumisessa ilmenevistä keskeisistä piirteistä. Nimitän kuvausta luonnosteluksi, koska haastattelujen avulla pukeutumisesta voi muodostaa kuvan, joka muistuttaa lähinnä luonnosta. Uskon, että luku avaa kuitenkin näköaloja siihen, miten erilaisia naiset ovat pukeutumisessaan.

Fatima

Fatima pukeutuu pitkiin ja peittäviin vaatteisiin joka tilanteessa. *I like to be somehow to be like very scout and not to show too much my body.* Fatima kuvaa omaa pukeutumistaan yksinkertaiseksi ja pelkistetyksi. *I get used to wear this simple, long dress like this dress at home and it is continued.* Fatima painottaa sitä, että hänen pukeutumisensa ei ole muuttunut vuosien kuluessa. Pukeutumisessa hänelle on tärkeää, että se on islamin sääntöjen mukaista. Valitessaan vaatteitaan hän sanoo tärkeintä olevan sen, että se on musliminaiselle sopiva vaate eli tarpeeksi väljä, pitkä ja peittävä. Sen jälkeen sen on oltava myös sellaista, mistä hän pitää.

Kotona Fatima pitää mielellään oman kotimaansa värikkäitä, pitkiä ja väljiä mekkoja, joissa on kirjaillut tai koristellut pääntiet ja rannekkeet. Asussa hän arvostaa sitä, että se on arabialaisen naisen puku. Kotona hän voi pitää myös hametta ja puseroa tai jopa väljiä housuja, mutta kodin ulkopuolella hän ei käytä housuja, ei edes talvella hameen alla. Työssä Fatiman voi nähdä pitkässä hameessa ja pitkässä puserossa tai takkimekossa sekä soljella kiinnitetyssä huivissa, joka ulottuu puoliselkään ja peittää rinnat. Huiveja hän on käyttänyt 13-vuotiaasta. Rukoillessaan hän käyttää pitkää huntua, jossa voi olla jotain koristelua kuten pitsiä.

Fatima myöntää olevansa kiinnostunut hiusten laittamisesta, mutta se ei vie häneltä paljon aikaa. Hän meikkaa joskus tai ystävät meikkaavat hänet. Pukeutumisessaan hän haluaa olla siisti. Vaatteiden valinnassa hän pitää tärkeänä sekä värin sopivuutta itselleen että puseron ja hameen värien ja mallien sopivuutta toisiinsa. Juhliin hän pukeutuu pelkistetyistä tyylistään poiketen. Hän laittaa ylleen juhlapuseron tai mekon, jossa on pitsiä ja joka on juhlavampaa materiaalia. Juhliin mennessään hän käy kampaajalla ja laittaa muutenkin itseään enemmän. Juhlissakin hän kuitenkin haluaa pitää pitkää hametta. Koruja hän käyttäisi enemmän ellei hänellä olisi kulta-allergiaa.

Fatiman pukeutumisessa korostuu muutoksen vastustaminen ja uskonnollisuus. Voisikin sanoa, että Fatiman kohdalla ilmenee, että hän on kasvanut ympäristössä, jossa uskonnollisia selitysmalleja ei ole kyseenalaistettu (Acar 1995, 61 – 63). Tätä tulkintaa vahvistaa se, että hän myöntää, ettei ole miettinyt pukeutumisasioita aiemmin. Hän on aina tottunut pukeutumaan näin ja kokee olonsa hyväksi ja turvalliseksi. Pukeutumiseen liittyvä perinne merkitsee hänelle turvallisuutta (Sakaranaho 1998, 200 – 209). Uskonnollisuuden korostuminen pukeutumisessa on yhteydessä siihen, että Fatima on aktiivinen muslimi. Hän uskoo siihen, että Jumala tietää, mikä hänelle on parasta ja pyrkii siksi elämään sen mukaan. Hän rukoilee viisi kertaa päivässä, hänellä on vastuutehtäviä yhteisössä ja hänen työnsäkin liittyy islamiin. Haastateltavan identiteetissä tärkeä osa on myös arabialaisuudella ja omalla maalla, joka näkyy arabialaisten asujen ja korukulttuurin arvostamisena.

Nadja

Nadjan puheista huokuu rakkaus pukeutumiseen. Nadja on pusero- ja kenkäfriikki, ja hän arvostaa tiettyjä merkkejä. Hän arvostaa myös hyvää materiaalia, joka on hengittävää, aitoa ja sileää. Hän käy usein katselemassa vaatteita, haistelemassa hajuvesiä ja hemmottelee välillä itseään ostamalla meikkejä. Hän tekee alennuslöytöjä ja voi ostaa jopa hetken mielialojhteesta. Toisten vaatteiden hankintaa hän saattaa miettiä pidempään toivoen, että ne tulisivat alennukseen.

Jos taas jotain iskee silmiin ja eikä oo rahaa, kyllä mä jään miettimään sitä monta viikkoa. Sit mä ostan jos se taas menee suoraan sydämeen niin esimerkiksi niinku kaunis laukku tai ihanat kengät tai ihana pusero, niin sitten maksaa vaikka neljä, viisi sataa ja no, yleisesti odotan sitä alennusmyyntiä, sitten vasta ostan. Mutta jos ei jostain syystä alenneta, niin kyllä mä sitä niinku ostan.

Nadja haluaa olla tyylikäs ja huoliteltu pukeutumisessaan. Hän käyttää tämän vuoksi päivittäin meikkivoidetta ja ripsiväriä. Joskus hän laittaa myös huulipunaa ja luomiväriä. Pronssi ja vaaleanpunainen ovat hänen mielivärejään meikeissä. Hän pitää vaatteissa vihreästä, sinisestä, keltaisesta, ruskeasta, vaaleanpunaisesta ja turkoosista. Hiuksiaan hän ei sen sijaan värjää.

Nadja pukeutuu pitkiin jakkuihin, bleisereihin tai mekko-mallisiin tunikoihin sekä housuihin. Hän pitää tärkeänä sitä, että yläosan vaate on niin pitkä, että se peittää takapuolen. Pukeutumisella hän toivoo myös saavansa peitettyä ylikiloja.

Huivia Nadja ei käytä muualla kuin moskeijassa ja rukouksissaan. Moskeijaan hän pukeutuu myös hameeseen housujen sijasta. Hiuksiaan Nadja pitää kiinni kodin ulkopuolella, koska hän pelkää pahaa silmää. Hän ajattelee, että kun hän laittaa pitkät ja paksut kiharat hiuksensa kiinni, niin kukaan ei kadehdi hänen kauniita hiuksiaan.

Muiden arabialaisten naisten tavoin hän kertoo omistavansa pienen aarrearkun. Hän pitää koruista. Hän ei kuitenkaan peitä päätään kuten monet musliminaiset, koska hän oppi arvostamaan kotimaassaan ja äitinsä esimerkin myötävaikutuksella länsimaista pukeutumistyyliä, tiettyjä merkkejä, laittautumista ja tyylikkyyttä. Hän ei myöskään kotimaassaan nähnyt hunnettua naisia.

Nadjan puheenvuoroissa tulee esille feminismi. Hän kritisoi ja kyseenalaistaa, kuten osa musliminaisista muualla maailmassa, islamin sääntöjä (Smith 1987, 248 – 249; Acar 1995, 45; Sakaranaho 1998, 181 – 182). Hän kysyy, miksi hänen pitäisi noudattaa pukeutumis-sääntöjä tarkasti, kun sitä ei vaadita miehiltäkään.

Olen kans huomannut mä vähän feministi kanssa. Et et niinku miehet saa pukeutua ihan niinku ne haluaa ettei sitten ihan tiiviisti, mutta heillä on kans tietyt säännöt. Ne saa olla ihan shortseissa ja ilman t-paitaa...

Nadjan vastauksista näkyy myös tasapainoilu länsimaalaisuuden ja islamin välillä. Hän haluaa pukeutua länsimaalaisesti, mutta ei kuitenkaan liian alastomasti. Hän ei pukeudu läpinäkyviin tai paljastaviin vaatteisiin, koska hän ei halua miesten tuijottelua. Hän arvostaa islamia ja miettii välillä sitä, pukeutuuko kuitenkin väärin.

Kyllä mulla aina semmonen feelings, että kun meillä on, kun se Koraani on Jumalan sana, kyllä mä kans niinku, tulee välillä semmonen tunne, että minun on jatkuvasti laitettava se huntu, kyllä mä sen niinku...niinku en mä tuleeks syyllisyyden tunne välillä...mutta toisaalta jos taas käyttäisin sitä saattaa minua ahdistaa (naurua).

Maryam

Maryamin pukeutumisessa yhdistyy kaksi erilaista tasoa. Hän pukeutuu mustiin, harmaisiin tai beigeihin pitkiin bleisereihin, puseroihin ja hameisiin. Huivit, joita hän pitää, voivat olla värikkäämpiä. Tämän kaikille näkyvän tason lisäksi hänen pukeutumiseensa yhdistyy taso, joka on häntä itseään varten. Tummien ja joskus pelkistettyjen vaatteiden alta voi löytyä värikkäämpi ja romanttisempi kerros.

Käänttyään muslimiksi hän on alkanut käyttää hameita housujen sijasta. Housuja hän käyttää hameen alla, ainakin silloin, kun on pyörällä liikenteessä. Kääntymyksen jälkeen hän on alkanut myös käyttää enemmän koruja. Muuten hänen tyylinsä ei ole muuttunut, vaan hän kertoo aina olleensa viehtynyt bleisereihin, korkokenkiin ja laadukkaisiin vaatteisiin, joita hän edelleen käyttää.

Pukeutumisessaan Maryam haluaa olla yksilöllinen. Hän pyrkii tietoisesti valitsemaan hieman erilaista kuin toisilla.

Mä haluan, että vaikka mä pukeudun pitkään hameeseen...että se kuosi on kuitenkin vähän erilainen ko jollakin toisella muslimilla...Mä en osta sitä samanlaista mekkoo mitä toinen ostaa tai samanlaista huiviikaan.

Somalialaisten naisystäviensä vaikutuksesta hän on oppinut koristelemaan itseään hennalla. Siihenkin hän on kuitenkin keksinyt oman yksilöllisen kuvioiden tekotavan: hän pursottaa ne vapaalla kädellä. Somalialaisnaiset käyttävät hänen mukaansa kuvioiden tekemiseen sabluunoita.

Yksilöllisyyden lisäksi Maryam arvostaa vaatteissa laatua, käytännöllisyyttä ja hyvää materiaalia. Kaikkien muiden haastateltavien tapaan hän arvostaa luonnonmateriaaleja. Hän pitää kauniista napeista, koho-ompeleista ja huiveista, joissa pitsi saa huivin kauniisti laskeutumaan. Toisaalta hän pitää myös pelkistetyistä vaatteista.

Maryam käyttää mieluummin aikansa aamulla nukkumiseen kuin laittautumiseen, joten hän voi valita ja laittaa vaatteet valmiiksi illalla seuraavaa päivää varten. Aamulla hän omien sanojensa mukaan voikin näyttää räjähtäneeltä. Tapaamisiin hän kuitenkin laittautuu paremmin. Maryam ei meikkaa päivittäin, mutta meikatessaan rajaa silmiään kohlilla eli perinteisellä islamilaisella kajalilla. Hän käyttää myös ripsiväriä, huulipunaa ja kynsilakkaa. Kotona hän ei jaksakaan niin paljon laittaa itseänsä. Hän ei kuten osa musliminaisista jaksakaan miellyttää miestänsä laittautumalla (Palonen 1999, 184).

Maryam alkoi käyttää huivia kuukausi kääntymisensä jälkeen. Huivia hän ei kuitenkaan käytä kotona eikä naisten kesken. Omassa huivin käytössään Maryam kuitenkin tekee selkeän eron perinteiseen hunnuttautumiseen. Hän ei ole kiinnostunut perinteisistä kaapumaisista vaatteista. Hänen mielipiteissään korostuukin muiden islamisti-intellektuellinaisten tavoin kiinnostus tietää ja määritellä mistä oikeassa islamissa on kysymys (Göle 1996, 4 – 5). Tämä ei

toisaalta ole mikään ihme, koska Maryam on korkeasti koulutettu, joka arvostaa oppineisuutta myös islamin suhteen. Islamisti-intellektuellien tavoin hän kritisoi niiden pukeutumista, jotka pukeutuvat islamilaisittain kulttuurisista tai muiden miellyttämiseksi, eivätkä ole valinneet sitä uskon vuoksi.

Maryamin kannanotoissa tulee esille myös aktiivinen mutta moderni islamilaisuuden kannatus. Aktiivisten islamilaisuuden kannattajien tapaan hänelle huivin käyttö merkitsee myös kannanottoa länsimaiseen elämäntapaan (Acar 1995, 45; Sakaranaho 1998, 180 – 182) Hän haluaa osoittaa monien muslimien tavoin, miten islam on ”täydellisen elämän malli” (Laulumaa 1997, 79). Modernistien tavoin Maryam haluaa osallistua työelämään ja käyttää huivia, koska se on hänen moraalinen turvansa ja tapansa saada kunnioitusta (El Kaddioui 1999, 197 – 198).

Maryamille on kuitenkin tärkeä hänen suomalainen identiteettinsäkin. Hän haluaa pukeutua länsimaisiin vaatekappaleisiin, joita hän löytää shoppailemalla, katselemalla ja kokeilemalla.

Mä en edes niinku tällasii niin perinteisiä vaatteita halua edes käyttää. Kyl niihinkin oppii, niissä on omat kietaisutapansa ja muuta, ei se niinku oo siitä kiinni. Mutta mä oon länsimaalainen ja mä pyrin pukeutumaan länsimaalaisesti, et se on se.

Ramla

Ramlalle on tärkeää, että hänen pukeutumisensa on islamin mukaista. Hän etsii vastauksia pukeutumiskysymyksiin Koraanista. Hän pukeutuu huiviin ja peittäviin vaatteisiin, koska se on keskeinen osa hänen identiteettiään uskonnollisesti aktiivisena musliminaisena ja islamin opettajana. Hän haluaa osoittaa pukeutumisellaan sitoutumista islamiin. Huivi on hänelle Sakaranahon (1999, 296) kuvaamalla tavalla symboli islamin puolesta taistelemisesta. Omalla peittävällä pukeutumisellaan hän haluaa myös osoittaa, että ihmistä ei saisi arvostella ulkonäön mukaan. Ramla kokeekin löytäneensä islamista vastauksen omiin pukeutumista ja tasa-arvoa koskeviin kysymyksiinsä. Haastateltavan pukeutumisessa on siten osittain kyse monien islamisti-intellektuellien tavoin Sakaranahon (1999) kuvailemasta poliittisesta kannanotosta, jossa sekulaaria kulttuuria kritisoidaan sen epätasa-arvoisuudesta.

Ramla ei pidä pukeutumista kovin tärkeänä asiana. Hänen mielestään ei ole sopivaa laittautua kodin ulkopuolella. Hän ei meikkaa, eikä pidä hiusten laittamista tärkeänä, kun ne ovat suuren osan ajasta huivin alla. Hänen peruskampauksensa on nuttura. Hän pukeutuu tunikaan ja ha-

meeseen sekä rinnat peittävään huiviin muualla paitsi kotona. Huivin hän kiinnittää huivineulalla. Ennen kääntymistään Ramla kertoo käyttäneensä housuja ja neuleita sekä paljon mustia vaatteita. Tultuaan muslimiksi hän on kokenut joutuneensa etsimään värisävyjä, koska hän ei halua lisätä ennakkoluuloja. *Siinä on sit, jos on tummaa vielä, et ollaan oudosti pukeutunu, et ne oli ihan tummissa vaatteissa, siis tämmönen ajattelu, että eikö ne saa käyttää värejä ja muuta...*

Vaatteita hän käy ostamassa suomalaisista vaatekaupoista, kun tulee tarve saada uusia tai kun vanhat alkavat olla kuluneita. Pukeutumiseensa hän sanoo joutuvansa sijoittamaan sen vuoksi, että edustaa islamia työssään. Hän pyrkii ostamaan suomalaisista vaatekaupoista itselleen islamilaisittain sopivaa: tarpeeksi pitkää ja peittävää. Huiveja hän sen sijaan ostaa useammin. Erityisesti hänen heikkoutenaan ovat tietyn siniset, kiiltävät huivit. *Jos mä nään huivin, jossa on tätä sinistä, mun on aivan pakko ottaa, että mulla on useampi eri huivi, jossa on tätä sinistä.*

Pukeutuminen ei ole kuitenkaan Ramlalle täysin merkityksetöntä. Hänelle on tärkeää, että vaatteiden värit sopivat yhteen. Hän pitää yksiväristä vaatteista tai jos on kirjavaa, niin sen täytyy olla hillittyä.

Ayan

Ayanille kääntyminen islamiin ja hunnuttautumiseen on ollut pitkä prosessi. Hänen vaatekaappinsa on muuttunut pikkuhiljaa prosessin myötä. *En mä heti ruvennu huivia käyttämään, vaan pikkuhiljaa kasvoin siihen ajatukseen, että mä laitan huivin päähän ja mä oon musliminainen ja mä tarviin ja näin tää on se mitä mä teen.* Vaatekaappi on muuttunut vähitellen tiukoista stretch- ja ratsastushousuista, farkuista sekä minihameista pitkiin hameisiin. Villapaidoista hän pitää yhä, mutta t-paidat ovat korvautuneet pitkähihaisilla puse-roilla. Pukeutumisen perusajatus ei kuitenkaan ole muuttunut. Ayan pitää rennosta pukeutumisesta. Kotona hän pukeutuu hameeseen ja villapaitaan tai pitkähihaiseen puseroon. Kodin ulkopuolella hän käyttää huivia ja sään vaatiessa vetää takin päälle. Johonkin virallisempaan tilaisuuteen hän voi laittaa bleiserin päälleen.

Laittautumisessa Ayan haluaa noudattaa kultaista keskitietä. Hän värjää ja leikkauttaa hiuksiaan. Hän käyttää ripsiväriä ja rajaa silmiään. Hän ei meikkaa kuitenkaan päivittäin. Joskus hän käyttää myös huulipunaa ja kynsilakkaa. Hän ei ole koruihminen. Hänestä kuitenkin vä-

litty tunnelma, että hän nauttii pukeutumisesta. *On kaikkee muuta ihanaa vaatetta.* Kultaisen keskitien kannattamiseen laittautumisessa vaikuttaa hänen kohdallaan ehkä se, että toisaalta kunnon musliminaisen ei pidetä sopivana laittautua muita kuin miestänsä varten ja toisaalta monen lapsen äitinä hän joutuu ottamaan perheensä toiveet huomioon (vrt. Kivimäki 2000, 264).

Vaatteita hän ei kuitenkaan hanki kovin usein, mutta ostaessaan hän ostaa juuri sitä mistä pitää hinnasta välittämättä. Hänellä ei ole kauhean paljon vaatteita, mutta hänellä on vaatteita, joista hän pitää ja jotka kuluttaa loppuun. Hän pitää löysistä, rennoista yksivärisistä vaatteista. Hänen mielivärejään ovat beige, harmaa, musta, sininen ja vaaleat sävyt. Hän pitää myös yksivärisistä huiveista, joissa ei ole pitsiä. Työelämää varten hän on kehittänyt omia huivinsitoimisniksejä, jotka helpottavat rukoushetkien toteuttamista.

Ayan pukeutuu aamulla mielialansa mukaan. Hänen pukeutumistaan rajoittavat äidin velvollisuudet, ei ole aikaa laittautua niin hyvin kuin haluaisi.

Ayanin kohdalla tulee mielestäni hyvin esille, miten yksilön sisäisessä maailmassa tapahtuva muutos merkitsee myös ulkoista muutosta. Uotilan (1995, 93) mukaan se merkitsee erilaisen pukeutumistyylin tai tavan omaksumista, joka syntyy vapaaehtoisesta tai pakon sanelemasta tarpeesta tulla sinuksi uuden itseyden kanssa. Ayan kuvaa tätä muutosta elävästi: *Kyllähän se näkyy se muutos, jos kattoo vaikka valokuvia...niin minä oon aivan eri näkönen ihminen.* Toisaalta yksilön pukeutumiseen jää aina jotain tuttua, koska ihmisen identiteetti on kiinni kulttuurisissa juurissa ja halussa säilyttää oma identiteetti (Rönholm 1999). Ayanin kohdalla tämä tuttuus näkyy esimerkiksi siinä, että hän monien muiden suomalaisten naisten tapaan pitää hillityistä väreistä (vrt. Kivimäki 2000).

Waris

Waris pitää pukeutumisessa tärkeänä omien naisellisten ominaisuuksiensa korostamista. Hän pukeutuukin usein housuihin ja bodeihin, jossa on iso pääntie. Iso pääntie korostaa kaulaa ja sen pituutta, mikä on hänelle somalialaisena tavoiteltavaa. *Mä tykkään korostaa mun kauneutta, sen takia pitää olla avoin pusero.* Kesällä hän tykkää topeista, jossa on pienet olkaimet. Kotona hän käyttää minihameita ja pukeutuu muutenkin keveämmin.

Monet Somaliasta muuttaneet ovat alkaneet hunnuttautua Suomessa (Tiilikainen 1999a, 68). Waris ei ole seurannut heidän esimerkkiään. Hän ei ymmärrä miksi Suomessa pitäisi muuttaa

pukeutumista. Somaliassa hän kertoo pitäneensä enemmän hameita ja joskus huiviakin, mutta sitä hän käytti suojautuakseen auringolta. Hän ei halua luopua somalialaisiin vaatteisiin pukeutumisesta. Suomessa on kuitenkin kylmempää ja siksi hän kokee länsimaiset vaatteet järkevämmäksi vaihtoehdoksi. Juhliin hän kuitenkin pukeutuu somalialaisiin vaatekap-paleisiin. Huivia hän käyttää ainoastaan moskeijassa. Ystäviä tavatessaan hän voi pukeutua hameeseen ja peittävämpään puseroon, mutta ei peitä päätään.

Vaatteissa Waris arvostaa mukavuutta ja kauneutta. Erityisesti hän pitää vaaleanpunaisen yläosan ja harmaan alaosan yhdistelmästä. Hän pitää myös vaatteissa punaisesta, lilasta, sinisestä, vaalean- ja punaruskeasta. Hänen unelmanaan olisi saada pukeutua haute couture -tyylin hyvin suunniteltuihin uniikkivaatteisiin, mutta hän kokee joutuvansa taloudellisten resurssien vuoksi tyytymään yksinkertaisempiin vaatteisiin. Opiskelu, työssäkäynti, lapset ja yhteiskunnallinen osallistuminen vievät myös oman aikansa, joten nykyään hän sanoo lähinnä huolehtivansa siitä, että vaatteet ovat mukavat, siistit ja ehjät.

Warista voivat monet uskonnollisemmat musliminaiset pitää maallistuneena. Waris on monta kerta kohdannut toisten musliminaisten taholta painostusta muuttaa pukeutumistaan. Hän ei kuitenkaan usko, että hunnuttautuminen on tarpeellista nykyaikana. Hän ei halua uskonnon rajoittavan elämäänsä, vaikka pitääkin islamin viittä peruspilaria tärkeänä. Hän pitää itseään muslimina, vaikka ei rukoilekaan säännöllisesti eikä osallistu aktiivisesti yhteisön tapahtumiin. Hänellä elämässään muitakin tärkeitä asioita kuin uskonto.

Wariksen kohdalla korostuu sekularistisen ja modernin maailman tavoin hunnuttautumisen vastustaminen ja yksilöllisyyden arvostaminen (Smith 1987, 242, 248 – 249; Sakaranaho 1999). *Elämä on lyhyt. Miksi ei nauttisi sitä? Korostaisi ominaisuuksiaan, että kun kaikki käyttävät niinku löysiä vaatteita, se on sama kuin tällöinen uniformu. Vaatteet ei pidä olla, ei saa olla uniformuja, ei kaikki saa olla, ei kaikki saa olla samanlaista.* Hän arvostaa sitä, että jokainen voi pukeutua omia ominaisuuksiaan korostaen. Toisaalta hän on ylpeä somalialaisista juuristaan, joita hän haluaa ylläpitää.

Hannele

Hannele pukeutuu arkisin housuihin ja takapuolen peittäviin puseroihin. Kotona hän voi käyttää myös t-paitaa. Tämä on hänen mielestään säädyllistä pukeutumista. Hän pitää hiuksensa aina lyhyinä, eikä peitä niitä muulloin kuin rukoillessaan tai mennessään moskeijaan. Heti kääntymyksen jälkeen hän alkoi käyttää huivia. Huivin pitäminen kuitenkin ahdisti häntä,

joten hän luopui siitä. Miehensä kotimaassaan hän käyttää huivia. Siellä huivia pitämällä välttyy turhalta huomiolta, kun Suomessa hän kokee välttyvänsä huomiolta jättämällä huivin pois.

Mä en voi edes kuvitella, että ketään täällä Suomessa voi hätkähdyttää se, että nainen näyttää hiuksensa, et se ei voi mun mielestä olla mikään semmonen ratkaseva kysymys, että tota se on hyvin eri asia kun mennään semmisiin maihin, missä kaikki peittää hiuksensa, siellä se voi olla julkisen kummastuksen aihe.

Hannelella on kaksi erilaista pukeutumistyyliä. Suomessa hän käyttää paljon yksivärisiä vaatteita. Jos hänellä on kirjava pusero, niin hän haluaa muiden vaatteiden olevan yksiväristä sen kanssa. Käyttäessään huivia hän haluaa sen olevan samaa sävyä kuin muut vaatteet. Miehen kotimaassa hänen vaatevarastonsa on sen sijaan värikkäämpi ja ylellisempi, koska siellä yksinkertaisempi pukeutuminen herättäisi ihmettelyä.

Hannele sanoo, ettei pukeutuminen ole hänelle kauhean tärkeä asia. Pukeutujana hän on rento. Hiuksiaan hän hoitaa pidän ja pesen periaatteella. Hän meikkaa harvoin eikä ole mikään koruihminen. Hänelle pukeutumisessa tärkeää on kuitenkin olla asiallinen, joten ei se ihan sama ole mitä vaatteita valitsee. Hannele kokee, että hän ei voi pukeutua isokukallisiin mekkoihin, koska hän on pitkä ja iso ihminen. Myöskään arabialaistyyliin vaatteisiin hän ei Suomessa pukeutuisi kuin aivan erityistilanteissa. Hänen kokemuksensa omasta pukeutumisestaan on, että se ei muuttunut täysin kääntymyksen myötä. Hän ei ole ennen kääntymistään ollut mikään laittautuja tai minihameihminen. Vaatekaappi ei ole myöskään kokonaan muuttunut kääntymyksen myötä.

Hannelen kohdalla näkyy, että hän kuuluu ehkä enemmän siihen ihmisryhmään, joka ei halua kauheasti pukeutumisellaan vetää huomiota itseensä. Hänen voisi todeta olevan ihminen, joka haluaa kyllä pukeutua omaa persoonallisuuttaan vastaavasti mutta joka haluaa pukeutumisellaan sopeutua sosiaalisiin tilanteisiin ja ympäristöihin. (Snyder & Fromkin 1980, 198, Eicher, Evenson & Lutz 2000, 340)

Toisaalta Hannelen kohdalla havainnollistuu se, miten uskonnollisuuden voimakkuus vaikuttaa pukeutumiseen. Kääntymisen jälkeen hän koki tarvetta hunnuttautua ja kuulua muiden musliminaisten ryhmään tiiviimmin. Haastatteluhetkellä islam ei kuitenkaan korostu enää hänen identiteetissään samalla tavalla kuin uskon alkuaikoina. Hän luopui huivin käyttämisestä, koska sen tuntui hänen elämäntilanteessaan mahdottomalta.

En mä niitä huuteluita niin, mutta ehkä se oli mun mielestä kaikkein vaikeinta, koska mä oon aina ollu semmonen ihminen, joka on hirveen paljon ollu mukana yhdistystoiminnassa ja ihan puoluepolitiikassakin, tällasissa asioissa ja sillä tavalla tavallaan, että opiskeluaikana myöskin tämmösissä kaikissa koulun johtokunnissa ja tämmösissä asioissa, kun mä jouduin aina uusien ihmisten kanssa tekemisiin niin ensimmäiseksi huomas aina, että se tuli.

Jasmin

Jasmin nauttii pukeutumiseen liittyvistä asioista. Erityisesti hiusten laittamisesta hän pitää. Somalialaisten naisten tapaan hän värjää paljon hiuksiaan. Nuorten tavoin hän voi käyttää hiuksissaan montaakin väriä yhtä aikaa. Hän föönää usein hiuksiaan. Meikillä hän ehostaa itseään lähinnä juhliin käyttäen vaalentavaa kasvoväriä, luomiväriä ja huulipunaa. Juhlat tuntuvat olevan se tilaisuus, johon pukeutumista on erityisesti mietittävä. *Mä mietin minkälainen kenkä mulle menee ja mitä mekkoo mulle menee ja kaikkee mä mietin monta viikkoa ennen kuin on valmista.* Käsien ja jalkojen koristelemisesta hennalla Jasmin pitää myös kovasti. Koruja hän on myös tottunut käyttämään ja korvissaan hänellä voi olla yhtä aikaa monet korvakorut.

Jasmin pitää värikkäistä vaatteista, kukkamekoista sekä yksiväristä vaatteista. Se on kuitenkin tärkeää, että vaatteiden värit sopivat toisiinsa. Hän pitää vaatteissa koristuksista. Hänen mielpukeutumisensa on pitkä ja vartalon muotoja myötäilevä olkaimellinen mekko, jonka päälle voi sitten laittaa ohuemman hihallisen mekon tai puseron. Hän pitää myös pitkiä hameista, joita hän ostaa tai teettää. Hän käyttää mekkojensa ja hameidensa kanssa lyhyttä takkia, koska hänen mielestään lyhyt takki sopii pitkää paremmin hänen pitkiin hameisiinsa. Vaatteensa hän valitsee omien mieltymyksiensä mukaan välittämättä siitä, ovatko ne islamin sääntöjen mukaisia. Juhlavaatteita hankkiessaan hän pyytää kuitenkin miehensä makutuo-mariksi.

Huntua Jasmin on alkanut käyttää avioiduttuaan, koska hän koki sen ystävien esimerkin välityksellä kuuluvan aikuisen ja naimisissa oleva naisen pukeutumiseen. Hän ei kuitenkaan monien somalialaisnaisten tavoin käytä pitkää huntua ulkonakaan, vaan käyttää pientä huntua, joka peittää pään ja kaulan ja rinnat. Huntu voi olla läpikuultavaakin kangasta. Kotioloissa ja naisten kesken hän voi kuitenkin ottaa hunnun päästään tai sitoa sen eri tavoin. Rukoillessaan hän käyttää isompaa huntua.

Suomeen muutto on merkinnyt Jasminille isoa muutosta. Äitinä hän on kokenut suomalaisen yhteiskunnan uhkaksi lasten islamin omaksumiselle. Hän sanoo sen, samoin kuin sodasta seu-

ranneen syyllisyyden, kohottaneen omaa uskonnollisuuttaan. Hän on siirtynyt maailman muodin mukaisesta pukeutumisesta, jota hän nuorena Somaliassa toteutti, hameisiin ja pie-
neen huntuun. Vanha pukeutuminen ei kuitenkaan ole täysin kadonnut. Hän käyttää yhä kor-
kokenkiä, koruja ja muita kaunistuksia. Jasmin ei Suomessa kuitenkaan ole alkanut käyttää
isoa huntua, koska hän on luokassaan ainoa muslimi ja ulkomaalainen. Hän kokee, että iso
huntu olisi hankala hänen kiireisessä elämänrytmissään, jossa hän juoksee opiskelupaikan,
kodin, tarhan ja työpaikan välillä. Lasten ja kiireen vuoksi hänellä ei ole aikaa miettiä pukeu-
tumista yhtä paljon kuin aiemmin. *Nuorena olin aika siisti ja pidin hyvää huolta ulkonäöstä-
ni. Joka toinen viikko oli eri väriä hiuksissa ja meikkasin joka päivä. Nyt kun on lapsia, on
mietittävä mitä laittaa heille päälle ja unohtaa itsensä.*

Wickmanin (1991) mukaan pukeutumisessa on kyse tärkeästä merkkisysteemistä, joka tuo
esiin kantajansa sosiaalista statusta ja rooleja. Omalla pukeutumisellaan Jasmin osoittaa ha-
luavansa kuulua statukseltaan naimisissa olevien, aikuisten somalialaisnaisten joukkoon. Jas-
minin kohdalla tulee esiin miten Suomeen tuleminen on merkinnyt muutoksia, jotka ovat li-
sänneet turvattomuutta. Forsnäsiä (1998, 36) soveltaen voisi olettaa Jasminin muuttaneen
pukeutumistaan kokeakseen olonsa turvallisemmaksi.

Zahra

Zahra korostaa islamin sääntöjen noudattamisen tärkeyttä pukeutumisessa. Hänelle hunnut-
tautuminen on sääntö ja merkki, jota hän toivoo kaikkien noudattavan erityisesti kodin ulko-
puolella liikkueessaan. *Jos esimerkiksi heillä on huivia, näytetään mitä islamissa on tai islamin
pitää merkitä, on hyvä. Jos he ei mitään merkitä, he tulevat islami, mutta he eivät näytä mitä
islami sanoi ja mä en hyväksy.* Itse hän alkoi käyttää isompaa huntua tultuaan Suomeen.
Isomman hunnun käyttö oli hänen mielestään seurausta aikuistumisesta. Aikuinen ottaa hänen
mielestään uskonnon vakavammin. Nuorempien kohdalla hän ymmärtää pie-nemmän hunnun
käytön. Islamin sääntöjen mukainen pukeutuminen ei ole kuitenkaan hänen mielestään tar-
peellista silloin, kun vain musliminaisia on koolla. *Me voimme puketa ihan kauniisti ja laittaa
myös ilman huivi ja laittaa vain ja meillä on ohut vaatteita...*

Kodin ulkopuolella, ja kun kotona on käymässä perheen ulkopuolisia miehiä, Zahra kokee
vartalon peittämisen tärkeäksi. Kodin ulkopuolella hän käyttää paksumpaa ja pidempää hun-
tua, joka voi olla yksivärinen kuten harmaa tai musta. Kotona ja naisten kesken hän sen sijaan
käyttää ohuita, läpikuultavia ja värikkäitä huntuja. Hän on erityisen mieltynyt näihin dhyra-

nimisiin huntuihin, jotka ovat ilmeisesti laajemminkin somalialaisnaisten suosiossa. Hän pukeutuu erilaisiin hame- ja mekkoyhdistelmiin sekä jakkuihin. Hän pitää vaaleista värikkäistä sävyistä sekä kukallisista vaatteista. Housuja hän ei käytä, koska ei pidä niistä.

Zahra käyttää paljon koruja ranteissaan, korvissaan ja kaulassaan. Hän pyrkii pukeutumaan ja laittamaan itsensä kauniiksi, mutta islamin sääntöjen mukaisesti. Hän pitää myös vaihtelusta. Erityisesti juhliin hän haluaisi saada aina uuden puvun. Ongelma vain on se, että puvut ovat kalliita. Juhliin hän laittautuu muutenkin paremmin. Hän koristaa käsiään ja jalkojaan monien somalialaisnaisten tavoin hennakuvioinneilla. Hiusten laittaminen on hänen mielestään helppoa, kun on luonnostaan kiharat hiukset. Ei tarvitse kuin pestä, kuivata ja laittaa öljyä niin tulee hyvä lopputulos. Joskus hän käy myös kampaajalla.

Haastateltavan pukeutumisessa korostuu konservatiivinen uskonnollisuus. Zahra uskoo, että Koraanista löytyvät vastaukset kaikkiin kysymyksiin. Hän uskoo myös siihen perinteiseen säädylisyyden periaatteeseen, että vain kädet, kasvot ja jalkaterät saavat näkyä. (Dahlgren 1999, 92, 96) Tämä sopii yhteen hänen aktiivisen uskonnollisuutensa kanssa, johon osittain liittyy hänen työnsäkin yhteisön hyväksi. Zahra on alkanut monien muiden somalialaisnaisten tavoin käyttämään suurempaa huntua Suomeen tulonsa jälkeen (Tiilikainen 1999a, 68). Pukeutuminen islamin sääntöjen mukaan ei kuitenkaan ole hänelle mikään ongelma. Hän kokee voivansa pukeutua kauniisti ja valita sääntöjen rajoissa oman makunsa mukaisia vaatteita. Lisäksi kotona ja naisten kesken ei ole rajoituksia. Hänelle kuten monille muil-lekaan naisille pukeutuminen ei ole ongelma, joka estäisi elämää (Tiilikainen 1999a, 68 –69).

9 YKSILÖLLISYYDEN MUODOSTUMINEN JA ILMENEMINEN

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut ymmärtää paremmin yksilöllisyyttä musliminaisten pukeutumisessa. Olen etsinyt vastausta siihen, mistä muodostuu yksilöllisyys musliminaisten pukeutumisessa. Toisena tavoitteenani on ollut selvittää, miten yksilöllisyys ilmenee musliminaisten pukeutumisessa. Kokoan tähän lukuun näihin kysymyksiin saamiani keskeisimpiä vastauksia. Toisin sanoen maalaan tässä kuvaa siitä ymmärtämyksestä, joka minulle on yksilöllisyydestä muodostunut tämän tutkimuksen puitteissa.

Yksilöllisyys on prosessi

Edellisessä luvussa kuvasin sitä, miten erilaisia pukeutujia haastatteleman naiset ovat. Toiset naisista peittävät julkisuudessa itsensä käsiä ja kasvoja lukuun ottamatta. Toiset eivät peitä päätään julkisuudessa ja käyttävät housuja hameiden sijasta. Yksi pukeutuu jopa tiukkoihin tai paljastaviin vaatteisiin. Samaan aikaan esimerkiksi käsien ja kasvojen kauneuden paljastavien musliminaisten joukossa pukeutumisessa on yksilöllisiä eroja. Tämä yksilöllisyys näyttäytyy naisten todellisuudessa erilaisina vaatekappaleina, valintoina, yhdistelminä, yksityiskohtina ja väreinä. Se ilmenee erilaisina huivinsitomistapoina, koruina, kampauksina, malleina ja materiaaleina. Nämä havaittavat suuret tai pienet erot ovat osa yksilöllisyyttä, jota tämän tutkimuksen perusteella voi pitää seurauksena prosessista. Jos yksilöllisyydeksi tulkitaan vain prosessin seuraukset, jäädään mielestäni kovin pinnalliselle tasolle.

Musliminaisten pukeutumista koskevat tutkimukset ja kirjallisuus vahvistavat tulkintaa musliminaisista yksilöllisinä pukeutujina. Monissa yhteyksissä kuvataan eri maiden ja yksilöiden vaihtelevia pukeutumiskäytäntöjä, pukeutumiseen liittyviä käsityksiä ja tekijöitä. (Kenneth 1994, Dwyer 1999, Palonen 1999, Sciolino 1999) Yhdessäkään tutkimuksessa ei kuitenkaan selvitetä perusteellisesti, mistä yksilöllisyys syntyy, vaan käsitellään vain osaa prosessiin vaikuttavista tekijöistä. Yksilöllisessä pukeutumisessa on kuitenkin kyse syvällisemmästä asiasta kuin uskonnon tulkinnasta ja käytännöistä tai siitä, mitä voidaan silmillä havaita.

Ymmärrän pukeutumiseen liittyvässä yksilöllisyydessä olevan pohjimmiltaan kyse prosessista, jota ei voi irrottaa yksilön muusta elämästä. Yksilöllisyydessä on siten kyse moniulotteisesta ilmiöstä, josta ei voi irrottaa mitään, mikä vaikuttaa yksilön elämään. Mielestäni von Bonsdorff (1999, 23) kuvaa osuvasti yksilöllisyyttä osoituksena siitä, miten kuulumme maailmaan. Pukeutumisen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että yksilön pukeutuminen ilmentää sitä, millainen menneisyys yksilöllä on ollut ja mitä hänen elämässään tällä hetkellä tapahtuu. Pukeutumisessa paljastuu aina jotain siitä, minkä kulttuurin tai kulttuurien alaisena yksilö elää. Pukeutuminen kertoo myös siitä, keiden kanssa olemme eläneet ja kasvaneet. Esimerkiksi Jasminin pukeutumisessa näkyvät kuuluminen somalialaisten musliminaisen joukkoon. Hänen pukeutumiseensa kietoutuu äidin ja opiskelijan rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Menneisyys vaikuttaa hänen pukeutumiseensa opittuina asioina kuten korujen käytön runsautena ja valinnan tekemisessä oman maun mukaan.

Musliminaisen kohdalla pukeutumisessa voisi sanoa olevan pitkälti kyse siitä, miten ja millaiseen islamilaiseen kulttuuriin, elämäntapaan ja maailmankatsomukseen hän kuuluu. Musliminnaisen pukeutumisessa ilmenee se, miten hän haluaa miellyttää Jumalaa ja millainen hän haluaa musliminaisena olla. Musliminaisen pukeutumisessa ilmenee jotain siitä, millaisessa ympäristössä hän on kasvanut muslimiksi, missä hän tällä hetkellä elää ja mitä hänen elämässään on tapahtunut. Yksilöllisyydessä on kyse musliminaisen kohdalla kaiken edellä mainitun yhdistymisestä. Tämä yksilöllisyys vaikuttaa siihen, miten toteuttaa pukeutumisessa omaan persoonallisuuttaan ja identiteettiään kussakin tilanteessa omaa minuuden kokemustaan vastaavalla tavalla.

Haastatteluita tehdessäni ymmärsin, että minun olisi ollut mahdotonta vain tarkkailemalla musliminaisia tietää, miten erilaiset tekijät vaikuttavat pukeutumiseen. Kuuntelemalla naisten kuvauksia omista elämänhistorioistaan ja itsestään pukeutumisen yhteydessä ymmärsin, miksi naiset yksilöinä pukeutuvat niin kuin pukeutuvat. Oivallukseni oli, että yksilöllisyyttä pukeutumisesta on vaikea ymmärtää irrallaan yksilön historiasta ja hänen persoonastaan. Eicher, Evenson ja Lutz (2000, 339) vahvistavat tätä johtopäätöstä toteamalla, että yksilöllisyyden pukeutumisessa huomaavat parhaiten ne, jotka tuntevat yksilön. Vain se, joka tuntee yksilön, ymmärtää miksi tälle yksilölle sopivat juuri hänen valitsemansa vaatteet.

Olen havainnollistanut yksilöllisyyden muodostumista ja ilmenemistä kuviossa kolme. Prosessissa yksilöön vaikuttavia tekijöitä ovat sekä menneisyydestä nousevat että tällä hetkellä elämään vaikuttavat asiat kuten perimä, olosuhteet, kulttuuri, suhde jumalaan ja toisiin ihmisiin, kokemukset ja tapahtumat. Näitä yksilö arvottaa ja tulkitsee. Nämä tekijät vaikuttavat yksilön valintoihin vaatteita kokeiltaessa ja valitessa. Prosessiin vaikuttaa siis jo alusta pitäen se Uotilan (1995, 35) esille nostama asia, että pukeutumisessaan ihminen on sidoksissa ympäristöihinsä, elämäntilanteisiinsa ja olosuhteisiinsa.

Yksilöllisyyden kannalta keskeiseksi näyttää musliminaisten pukeutumisessa nousevan minuuden kokemus. Mielestäni tulos on lähellä Uotilan (1995) pukeutumiskuvauksen keskeistä aineista. Uotila kuvaa pukeutumisen alkuvoiman lähtevän liikkeelle ihmisen sisimmästä, hänen olemassaolonsa ytimestä (Mt. 37). Tämän tutkimuksen perusteella musliminaisten pukeutumisen alkuvoimaksi ja olemassaolon ytimeksi voi kutsua yksittäisen naisen pyrkimystä saavuttaa myönteinen kokemus minuudesta. Uotilan (1995, 81) mukaan pukeutumisen laadun mittarina on itseyden tunnistus. Aineisto osoittaa, että myös musliminaisten pukeutumisessa saavutettu myönteinen kokemus minuudesta on osoitus yksilöllisyyden olemassaolosta.

Yksilöllisen pukeutumisen prosessissa myönteinen minuuden kokemus on keskeinen tekijä pukeutumisvalinnoissa. Naiset pyrkivät pukeutumaan mahdollisimman pitkälle omaa minuuttaan vastaavasti ja välttämään sellaista pukeutumista, joka ei tunnu omaan minuuteen sopivan. Minuuden kokemisen ei voi kuitenkaan sanoa toteutuvan sataprosenttisesti, koska naiset kohtaavat monenlaisia taloudellisia, sosiaalisia, uskonnollisia, kulttuurisia ja elämänhistoriallisia rajoitteita. Tässä musliminaisten tilanne ei poikkea kenenkään muun ihmisen pukeutumisesta. Jokaisen ihmisen pukeutumisessa on rajoituksia (1997, 478). Rajoituksetkin kuitenkin omalla tavallaan synnyttävät yksilöllisyyttä. Yksilöllisyyttä musliminaisten pukeutumiseen synnyttää se, millaisia rajoituksia kukin nainen kohtaa ja millä tavalla hän suhtautuu näihin rajoituksiin.

Prosessissa on keskeistä myös se, että se uusintaa itsensä. Yksilöllisyys ei ole valmis, vaan se syntyy prosessin kautta aina uudelleen ja uudelleen. Tämä johtuu siitä, että yksilön elämässä ja ympäristössä tapahtuu muutoksia, jotka vaikuttavat pukeutumiseen. Toiseksi yksilö saa palautetta pukeutumisestaan toisilta ihmisiltä. Palautteesta yksilö voi miettiä, miten se vastaa sitä, millainen hän on tai haluaa olla.

Prosessin tulos

Haastattelemini musliminaisten suhtautuminen omaan pukeutumiseensa oli hyvin myönteistä. Jokainen heistä koki pukeutuvansa pääosin haluamallaan tavalla, vaikka kukaan heistä ei voi aina pukeutua niin kuin toivoisi. Yksilöllisyyden esteet eivät kuitenkaan tuntuneet syntyvän niinkään uskonnosta, vaan toisten ihmisten uskontoon liittyvistä näkemyksistä ja omasta elämäntilanteesta sekä elämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Jokainen naisista toimii pukeutumisessa myös päämäärätietoisesti. Eri tilanteisiin pukeudutaan niiden edellyttämällä tavalla mutta oma minuus huomioon ottaen. Esimerkiksi Waris muuttaa pukeutu-

mistyyliään tiukoista housuista pitkään hameeseen tavatessaan uskonnollisempia musliminaisia, koska hän haluaa välttää turhia riitoja.

Jokainen haastattelemanin naisen kokemus oli myös se, että hän pukeutuu omaa arvo-maailmaansa ja identiteettiään vastaavasti. Jokainen tämän tutkimuksen nainen kokee siis voivansa pukeutua siten, minkä kokee oikeaksi ja merkitykselliseksi. Tätä voisi Uotilaa so-veltaen (1995, 23) pitää myös merkinä yksilöllisyyden kokemisesta ja toteutumisesta. Naiset voivat siis luoda itselleen merkityksellisiä pukeutumiskuvia. Tätä tietysti voidaan kri-tisoida siten, että naiset on alistettu omaksumaan tietyt arvot ja asenteet. Tämä tutkimus luo kuitenkin kuvan itsenäisistä naisista, jotka pukeutuvat juuri niin kuin he itse haluavat. Ramla ja Ayan alkoivat käyttää huivia miehensä varoituksista ja vastustelusta huolimatta. Nadja ja Waris kulkevat paljain päin, vaikka he saavatkin kuulla siitä. Tämä kertoo siitä, että isot muutokset pukeutumisessa, kuten hunnuttautuminen, tapahtuvat hitaammin ja syvällisten prosessien kautta, eivätkä jonkun ihmisen käskystä. Uuden pukeutumisen täytyy tulla hen-kilökohtaisella tasolla merkitykselliseksi, ennen kuin yksilö ryhtyy sitä toteuttamaan.

Tässä yhteydessä olisi mahdotonta lähteä kuvaamaan kaikkia niitä tapoja, joilla yksilöllisyys ilmenee, koska se on kuin ehtymätön astia. Tehdäkseni oikeutusta naisten yksilöllisyydelle, minun tulisi kuvata jokaista naista omana tarinanaan, jossa olisi kuvattu tämän ihmisen pu-keutumisen lisäksi hänen historiansa ja olemuksensa. Olen pyrkinyt luvun 8 kuvauksissa luo-maan väläyksen siitä, miten yksilöllisyys ilmenee.

Valitsin tämän työn otsikoksi Maryamin kiteytyksen yksilöllisyydestä: *Ei oo kahta saman-laista siskoo*. Tämä Maryamin lausahdus kertoo tiivistetysti yksilöllisyyden ilmenemisen to-dellisuudesta. Haastattelemanin naiset pyrkivät pukeutumaan omaa minuuttaan vastaavasti. Jokaisen naisen pukeutumisprosessi ja siihen vaikuttavat tekijät olivat erilaisia. Samoin jokai-sen kokemus itselle musliminaisena sopivasta pukeutumisesta oli erilainen. Pukeutumisessa prosessien, lähtökohtien, minuuden kokemisen erilaisuuden seurauksesta syntyi yksilöllinen pukeutuminen. Annan tässä muutamia esimerkkejä siitä, miten tämä yksilöllisyys käytännössä ilmenee.

Fatima pukeutuu myös naisten seurassa peittävästi. Nadja rakastaa merkkivaatteita, hajuvesiä ja koruja. Maryamin tumman ja peittävän vaatetuksen alta voi löytyä värikkäämpi kerros. Ramla rakastaa tiettyä sinistä huiveissa ja osoittaa huivin pidolla sitoutumista islamiin. Ayan

pitää rennoista vaatteista ja pelkistetyistä huiveista. Waris pukeutuu tiukkoihin ja omia ominaisuuksiaan korostaviin vaatteisiin. Jasminin hunnun alla voi olla monin eri värein värjätyt hiukset. Zahra pitää värikkäistä ja kukallista, mutta islamin mukaisista vaatteista.

Käytännön tasolla yksilöllisyyden ilmenemisen pukeutumisessa voi ryhmitellä seuraavasti:

Mitä peitetään	Mitkä ruumiinosat näkyvät
Miten peitetään	Materiaalien paksuus, läpikuultavuus
Millä peitetään	Vaatekappaleet
Yhdistely	Värit, materiaalit, vaatekappaleet, kuosit, korut, meikit, kengät jne.
Hiustyyli	Arkena, juhlassa
Vaatteiden tyyli	Maku
Sijoittaminen	Aika, raha, vaiva
Hankinta	Motiivit, paikat, tavat
Vaihtelu	Kuinka usein, vaatevaraston koko
Koristautuminen	Korut, kuvioinnit, värjäykset, meikkaaminen
Huolittelu	Rento, siisti, viimeisen päälle
Eri tilanteet	Toisten odotuksiin vastaaminen
Erottautuminen	Toisilta saatu palaute ja suhteet toisiin ihmisiin
Samastuminen	
Motiivit	Kannanotto, ominaisuuksien korostaminen, kauneus, turvallisuus

Haastattelemani naiset erosivat toisistaan pukeutumisessa monissa suhteissa. Niilläkin naisilla, joilla oli jotain yhteneväisiä linjoja, oli kuitenkin eroavaisuuksia. Yksilöllisyys muodostui pukeutumiseen siitä kautta, kuinka tärkeänä pukeutumista pidettiin, mitä asioita pukeutumisessa pidettiin tavoiteltavina ja millainen maku kullakin naisella oli. Nämä tekijät näyttivät puolestaan olevan sidoksissa toisilta ihmisiltä saatuihin esimerkkeihin ja sisäistettyihin arvoihin. Nämä seikat vaikuttivat siihen, kuinka peittävästi naiset pukeutuvat eri tilanteissa, millaisiin vaatekappaleisiin naiset pukeutuvat, miten he laittavat hiuksensa ja meikkaavat. Yksilöllisyys ilmeni pukeutumisen lähtökohdissa, se ilmeni erilaisina puettavina vartaloina ja näkemyksinä pukea tuo vartalo. Yksilöllisyys ilmeni myös olosuhteissa, millaisia mahdollisuuksia ja resursseja kullakin oli pukeutumiseen.

Yksilöllisyyden ilmenemistä voisi verrata tauluun, jossa jokainen veto on tärkeä. Jos maalari tahtoo poistaa taulusta jotain, niin siitäkin jää jälkensä. Taulun maalaajalla on maalauksessa myös tavoite ja kohderyhmä, jolle hän aikoo työnsä esittää. Maalaajan taulua voi olla vaikea ymmärtää, jos ei tiedä, miksi hän maalaa sen ja millaisissa olosuhteissa. Maalari maalaa taulun jälkeen uuden taulun. Uuden taulun kohdalla häneen kuitenkin vaikuttavat kaikki ne taulut, joita hän on aiemmin luonut. Taulu kuvaa elämän ja yksilön ihmeellisyyttä. Maalari ei pysty luomaan kahta täysin identtistä teosta, vaikka haluaisikin.

Yksilöllisyyden ilmenemistä voisi lähestyä myös soveltaen Hintikan (1982, 89) ajatusta maailmanviivasta. Maailmanviivassa on kyse viivasta, joka yhdistää yksilön kaikki eri manifestaatiot eri maailmoissa. Pukeutumisen yksilöllisyyteen sovellettuna tämä voisi merkitä sitä, että yksilöllisyys pukeutumisessa muodostuu siitä viivasta, joka yhdistää kaikki yksilön sisäistä todellisuutta konkretisoivat pukeutumisvalinnat eri elämäntilanteissa. Näin ollen yksilöllisyyden ilmeneminen on esittämäni kuvion tapaan jatkuva prosessi, jossa yksilöllisyys on tulemisen tilassa. Yksilöllisyys saa koko ajan uusia rakennusaineita ihmisen elämän virrasta eläessään vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja ympäristöön.

10 YKSILÖLLISYYDEN TUTKIMISESTA PUKEUTUMISESSA

Tässä vaiheessa kuuluu vastata kysymykseen, miten tämä tutkimus onnistui ja mitä annettavaa sillä on tälle maailmalle. Olen kovasti miettinyt, mitä vastata tähän kysymykseen. Olen monta kertaa kysynyt itseltäni, olisiko minun sittenkin pitänyt etsiä vastauksia muilla tavoin esimerkiksi etnografian ja havainnoinnin välinein. Tie, jota lähdin seuraamaan, kulki naisten kuvausten viitoittamaa polkua. Tutkimuksen näkökulmasta tuli siis kokemuksellinen. Olen myös kysynyt itseltäni, olisiko minun pitänyt lähestyä jokaista naista omana tarinanaan ennen yleistämistä. Valitsemani tapa on päinvastoin johdattanut minut prosessin yleisen kuvauksen kautta kohti yksilöllisyyden ilmenemistä. Epäilin välillä myös sitä, oliko viisasta kuljettaa aineistoa ja kirjallisuutta rinnakkain.

Ehkä nämä pohdinnat kuvaavat koko tutkimusprosessini elävyyttä. Aloittaessani gradua ymmärsin, että en voisi tehdä tätä työtä proseminaarissa aloittamallani tavalla, koska ajatukseni yksilöllisyydestä olivat muuttuneet. Tietyissä mielessä paradigmani muuttui ja ymmärsin, et-

ten voisi lähestyä aihetta rakentamalla ensin teoreettisen osuuden. Matkastani tulikin ilmiön ymmärtämisen ehdoilla tapahtuvaa. Minulla oli haastattelurunko, mutta tutkimusta tehdessäni ja ymmärtäessäni ilmiön olemusta paremmin, alkoi herätä erityyisiä kysymyksiä. Uudet kysymykset aiheuttivat uusia yhteydenottoja haastateltaviin. Kysyin kuitenkin itseltäni, kertonvatko uudet yhteydenotot tutkimukseni heikkoudesta ja aiheeni hallitsemattomuudesta. Uusien yhteydenottojen etu oli kuitenkin se, että se tuntui lisäävän tutkittavien luottamusta tutkijaan.

Olen kuitenkin tullut siihen tulokseen, että oma työskentelytapani sopi tutkimuksen tarkoitukseen. Se antoi ilmiötä koskeville ajatuksilleni mahdollisuuden ja tilaa elää. Ilman tätä tilaa en olisi voinut ymmärtää ilmiön perimmäistä olemusta. Tutkimani ilmiö oli monimutkainen ja paljon syvällisempi kuin osasin kuvitellakaan. Tutkimusprosessin aikana oivalsin, miten pukeutumista tutkiessaan tutkii pohjimmiltaan ihmisenä olemista. Pukeutuminen on sidoksissa yksilöön, joka oikeastaan tekee mahdottomaksi tarkastella pukeutumisen yksilöllisyyttä ihmisen olemuksesta ja historiallisuudesta irrallisena.

Tutkimus avasi omia silmiäni näkemään, että musliminaisten pukeutumisessa ei viime kädessä ole kysymys mistään oudosta ilmiöstä, vaan ihmisenä elämisen todellisuudesta. Meistä musliminaisten pukeutumisen todellisuus voi vaikuttaa oudolta, koska emme tunne musliminaisia ja siksi emme näe, miten nämä naiset yrittävät elää omaa minuuttaan todeksi ihan kuten kuka tahansa meistä. Ymmärsin, että pohjimmiltaan musliminaiset eivät ole pukeutumisessaan niin kauhean erilaisia. Heillä on joitakin erilaisia pelisääntöjä, joita jokainen noudattaa omalla tavallaan. Tutkimus vastasi siis tavoitteisiini toisellakin tavalla: samalla kun ymmärrykseni musliminaisten pukeutumisesta lisääntyi, vähenivät myös epäluuloni ja väärinkäsitykseni. Uskon, että tämä työ voi vähentää ennakkoluuloja musliminaisten pukeutumisesta kohtaan. Lukemalla tämän työn moni voi ymmärtää, että uskonnollinen muslimi-nainen pukeutuu peittävästi, koska se on osa hänen minuuttaan. Toisaalta työ paljastaa sen, että musliminaisia voi olla niidenkin naisten joukossa, joiden pukeutumisesta tekemiemme arvioiden perusteella emme luule edes kuuluvan heihin.

Tämän tutkimuksen ansioina voi pitää prosessin ja muidenkin asioiden kuin hunnuttautumisen esilletuomista musliminaisten pukeutumisessa. Musliminaisten pukeutumisen tarkastelu prosessina avaa siihen uuden ja dynaamisen näkökulman. Se auttaa meitä ymmärtämään, miten yksilöllisyys ei ole vain jotain silmillä havaittavaa, vaan koko prosessin taustalla oleva liike

on osa sitä. Yksilöllisyys elää ja kehittyy koko ajan. Omassa prosessissani olen kokenut lähestyvänä Uotilan ajatusmaailmaa, jossa yksilö ulkoistaa itsensä pukeutumisen kuviksi. Valokuvassa voi nähdä siihenastisen yksilöllisyyden prosessin tuloksen. Yksilöllisyydessä olennaisena naisten kuvausten perusteella voi kuitenkin pitää juuri sitä, miten tuosta kuvasta tuli juuri sellainen.

Samanaikaisesti, kun koen ymmärtämykseni lisääntyneen, tunnen matkan olevan kesken. Tutkimus herätti uusia kysymyksiä. Muodostin näistä kysymyksistä suunnitelman fenomenologista toimintatutkimusta varten, jossa yksilöllisyyttä pukeutumisessa lähestyttäisiin monin eri tiedonhankintatavoin. Yksi alue, joka voisi valaista pukeutumisen syvintä olemusta lisää, on peilin ja pukeutumisen suhde. Tässä työssä sivusin aihetta kevyesti. Jatkotutkimuksen kannalta minua kiinnostaisi havainnoida ja nähdä naisten pukeutumisprosesseja. Tämä tarkoittaa sitä, että etnografisella otteella saisi nykyistä kokemuksellista tasoa rikastetuksi ulkopuolisen havainnoilla. Mielenkiintoinen tutkimusaiheen olisi sekin, miten ihminen selviytyy niissä tilanteissa, joissa hänellä ei ole pukeutumisen suhteen mitään valinnanmahdollisuutta. Millä yksilö kompensoi sitä, että minuutta ei voi toteuttaa pukeutumisen kautta? Jäin myös miettimään sitä, miten tutkimustulokset olisivat muuttuneet, jos olisin haastatellut tulkin avulla niitä naisia, jotka eivät osaa englantia tai suomea. Tutkimukseeni valikoituivat aktiiviset ja yhteiskunnallisesti osallistuvat naiset. Miten tutkimuksen antama kuva olisi muuttanut, jos mukana olisi ollut naisia, jotka eivät pysty osallistumaan yhteiskunnallisesti yhtä aktiivisesti?

Pukeutumisen yksilöllisyydestä musliminaisten kohdalla voisi myös todeta, että Suomessa siihen on enemmän mahdollisuuksia kuin monessa maassa. Toisaalta Suomessa uskonnollinen musliminainen kohtaa enemmän ennakkoluuloja. Oletettavaa siis on, että musliminaisten pukeutumisen ehdot muualla voivat olla hyvinkin erilaisia verrattuina Suomeen, jolloin pukeutumiseen tulee uusia sävyjä. Uskon kuitenkin, että pukeutumisessa yhteistä kautta koko maailman on pukeutumisen prosessiluonne. Tämä tarkoittaa sitä, että kenenkään ihmisen pukeutumista ei voi tutkia irrallisena hänen elämästään ja historiastaan. Uskon, että kaikkien maailman ihmisten pukeutumiseen sopii hyvin, mikä tässä tutkimuksessa nousi keskeisenä esille: yksilö pyrkii pukeutuessaan olemaan uskollinen itselleen mahdollisuuksien suomissa rajoissa.

Lähteet

- Acar, F. 1995. Women and Islam in Turkey. Teoksessa Tekeli, S. (toim.) Women in Modern Turkish Society. London: Zed Books, 46 – 65.
- Akar, S. 21.3.2000. Islam, nainen ja huivi. Alustus naisfoorumin järjestämässä keskustelutalouksessa.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Allen, B. 1994. Personality theories. Boston: Allyn and Bacon.
- Asumalahti, M. 1998. Lihavuus, ulkonäkö ja hoikkuusnormit. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Atiya, N. 1982. Khul-Khaal. Viiden egyptiläisen elämäntarina. Suom. Vaikonpää, V. Helsinki: Kääntöpiiri.
- Bogatyrev, P. 1971. The Functions of Folk Costumes in Moravian Slovakia. Paris: Mouton. Approaches to Semiotics 5.
- Bonsdorff von, P. 1999. Ruumis, identiteetti, yksilöllisyys. Synteesi. Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti 3/1999. Ruumiin estetiikka, 13 – 25.
- Choueiri, Y. 1990. Islamic Fundamentalism. London: Pinter. Themes in Right-Wing Ideology and Politics.
- Cooley, C.H. 1956. Human nature and Social Order. Korj. Painos. Teoksessa The Two Major Works of Charles H. Cooley. Glencoe: The Free Press.
- Cloninger, S. 1998. Personality. Description, Dynamics and Development. New York: W.H. Freeman and Company.
- Dahlgren, S. 1999. Islamilaisen naiskuvan monet tulkinnat. Teoksessa Airaksinen, J. & Ripatti, T. (toim.) Rotunaisia ja feminismejä. Tampere: Vastapaino, 87–110.
- Damhorst, M. 1999. Teoksessa Damhorst, M., Miller, K. & Michelman, S. (toim.) The Meanings of Dress. New York: Fairchild, 1 – 8.
- Dassetto, F. & Nonneman, G. 1996. Islam in Belgium and The Netherlands: Towards a Typology of “Transplanted” Islam. Teoksessa Nonneman, G., Nibloch, T. & Szajakowski, B. (toim.) Muslim Communities in The New Europe. Berkshire: Ithaca, 187 – 239.
- Davis, F. 1992. Fashion, Culture and Identity. The University of Chicago.
- Dwyer, C. 1999. Veiled Meanings: Young British Muslim Women and Negotiation of Differences. Gender Place & Culture: A Journal of Feminist Geography 6 (1). Academic Search Elite.
- Ehrnrooth, J. 1990. Intuitio ja analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 30 – 41.
- Eicher, J. B., Evenson, S., L. & Lutz, H. A. 2000. The Visible Self. Global Perspectives on Dress, Culture and Society. 2. painos. New York: Fairchild.
- Eicher, J. B. & Sumberg, B. 1995. World Fashion, Ethnic, and National Dress. Teoksessa Eicher, J. B. (toim.) Dress and Ethnicity. Change Across Space and Time. Oxford: Berg, 295 – 306.
- El Kaddioui, S. 1992. Huntu, nainen ja hijāb: islamilainen hijāb seksuaalisena, yhteiskunnallisena, uskonnollisena ja poliittisena symbolina. Helsingin yliopisto. Aasian kielten ja kulttuurin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- El Kaddioui, S. 1999. Hunnutettu Gaselli. Seksuaalisuudesta islamilaisessa kulttuurissa. Teoksessa Sakaranaho, T. & Pesonen, H. 1999. (toim.) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 193–213.

- El Mernissi, F. 1985. *Beyond the Veil. Male – Female Dynamics in Muslim Society*. Korj. painos. London: Al Saqi Books.
- El Mernissi, F. 1988. *Democracy as Moral Disintegration: The Contradiction Between Religious Belief and Citizenship as a Manifestation of the Ahistoricity of the Arab Identity*. Teoksessa Toubia, N. (toim.) *Women of the Arab World. The Coming Challenge*. Käänt. Booth, M. *Papers of the Arab Women's Solidarity Association Conference*, 36 – 44. London: Zed Books.
- El Saadawi, N. 1988. *The Political Challenges facing Arab Women at the End of the 20th Century*. Teoksessa Toubia, N. (toim.) *Women of the Arab World. The Coming Challenge*. Käänt. Booth, M. *Papers of the Arab Women's Solidarity Association Conference*, 8 – 26. London: Zed Books.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3.painos. Tampere: Vastapaino.
- Evers Rosander, E. 1991. *Women In Borderland. Managing Muslim Identity where Morocco meets Spain*. Doctoral Dissertation. Stockholm University. *Stockholm Studies in Social Anthropology* 26.
- Freitas, A., Kaiser, S., Chanler, J., Hall, C., Jung-Won, K. & Hammidi, T. 1997. *Appearance Management as Border Construction: Least favorite Clothing, Group Distancing, and Identity...* *Sociological Inquiry* 67 (3), 323 – 335.
- Grossberg, L. 2000. *Contexts of Cultural Studies*. Teoksessa Leppänen, S. & Kuortti, J. (toim.) *Inescapable Horizon. Culture and Context*. Jyväskylän yliopisto. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja* 64, 27 – 49.
- Gröhn, T. 1992. *Fenomenograafinen tutkimusote*. Teoksessa Gröhn, T. & Jussila, J. (toim.) *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. *Tutkimuksia* 123,1 – 32.
- Göle, N. 1996. *The Forbidden Modern. Civilization and Veiling*. The University of Michigan. *Critical Perspectives on Woman and Gender*.
- Forsnäs, J. 1998. *Kulttuuriteoria*. Tampere: Vastapaino.
- Hakala, J. 1997. *Right to be Different? Muslim Immigrants and Multiculturalism in Western Europe*. Teoksessa Linjakumpu, A. & Virtanen, K. (toim.) *Under the Olive Tree: Reconsidering Mediterranean Politics and Culture*. Tampere Peace Research Institute. University of Tampere. *Occasional Papers* no.73, 127–147.
- Hall, S. 1996. *Introduction: Who Needs _Identity_*. Teoksessa Hall, S. & du Gay, P. (toim.) *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE, 1 – 17.
- Hallenberg, H. 1998. *Miten elää muslimina*. Teoksessa Palva, H. & Perho, I. (toim.) *Islamilainen kulttuuri*. Helsinki: Otava, 13–76.
- Harré, R. 1983. *Personal Being. A Theory for Individual Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Harré, R. 1987. *The Social Construction of Selves*. Teoksessa Yardley, K. & Honess, T. (toim.) *Self and Identity*. New York: John Wiley & Sons, 41 – 52.
- Heikkinen, K. & Kupiainen, T. 1996. *Merkilliset merkit: Esinekulttuurin semiotiikkaa*. Teoksessa Kupiainen, J. & Sevänen, E. (toim.) *Kulttuurintutkimus*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. *Tietolipas* 130, 249 – 269.
- Hintikka, J. 1982. *Kieli ja mieli. Katsauksia kielifilosofiaan ja merkitysten teoriaan*. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. *Teemahaastattelu*. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Horn, M. & Gurel, L. 1981. *The Second Skin. An Interdisciplinary Study of Clothing*. Boston: Houghton Mifflin.
- Islam – uskomme. 1993. Suom. Translation Team. Helsinki: Suomen Islamilainen yhdistys.
- Jansson, T. 1963. *Muumipapan urotyöt*. Suom. Järvinen, L. Helsinki: WSOY.

- Jussila, J., Montonen, K. & Nurmi, K. 1989. Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Gröhn, T. & Jussila, J. (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 123, 157–208.
- Kaiser, S. 1997. *The Social Psychology of Clothing : Symbolic Appearances in Context*. 2.painos. New York: Fairchild.
- Kasurinen, J. 2001. Hunnuttautuminen – pakko, mahdollisuus vai valinta. Somalialaisten naisten näkemyksiä hunnun käytöstä Suomessa. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Kenneth, F. 1994. *World Dress*. London: Reed International Books.
- Kingma, L. 1992. Nainen Islamissa. Teoksessa Kyyhkynen, M. (toim.) Ajankohtainen Islam. Jyväskylä: Gummerus, 42–48.
- Kivimäki, S. 2000. Aikuisen naisen vaatekaappi. Teoksessa Koskennurmi-Sivonen, R. & Raunio, A-M. (toim.) Vaatekirja. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteen laitoksen julkaisuja 8, 249 – 267.
- Klemola, T. 1998 a. Liikunta tienä kohti varsinaista itseä. Teoksessa Ruumis liikkuu – liikkuuko henki? Fenomenologinen tutkimus liikunnan projekteista. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta 66, 17 – 117 .
- Klemola, T. 1998 b. Kalliokiipeilyn fenomenologiaa. Teoksessa Ruumis liikkuu – liikkuuko henki? Fenomenologinen tutkimus liikunnan projekteista. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta 66, 163 – 170.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 1998. *Creating a Unique Dress: A Study of Riitta Immonen's Creations in the Finnish Fashion House Tradition*. Helsinki: Akatiimi.
- Koraani 1995. Suom. J. Hämeen-Anttila. Jyväskylä: Gummerus.
- Laulumaa, M. 1997. Suomalaisen naisen kääntyminen islaminuskoon. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Pro Gradu -tutkielma.
- Lehtovaara, M. 1994. Fenomenologinen näkökulma ihmisen tutkimisen metodologiaan. Teoksessa Varto, J. (toim.) Kohti elämismailman ja ihmisen laadullista tutkimista. Suomen fenomenologinen instituutti, 3 – 32.
- Lempiäinen, K. 2000. Being Finnish as a Context for Gender. A Case Study on Sociological Texts. Teoksessa Leppänen, S. & Kuortti, J. (toim.) Inescapable Horizon. Culture and Context. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 64, 87 – 111.
- Le Vine, R. 1984. Properties of Culture: An Ethnographic View. Teoksessa Shweder, R. & LeVine, R. (toim.) Culture Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion. Cambridge University Press, 67 – 87.
- Lindqvist, M. 1997. Pieni kirja ihmisestä. Helsinki: Kirjapaja.
- Mallouhi, C. 1994. *Mini-Skirts, Mothers and Muslims: Modelling Spiritual Values in Muslim Culture*. Carlisle: Spear Publications.
- Manninen, M. 2000. Sharia koostuu perimätiedosta ja tuomarin sovelluksista. Helsingin Sanomat 12.2.2000, C 2.
- Mc Guire, M. 1992. *Religion: The Social Context*. 3.painos. Belmont: Wadsworth.
- Merleau-Ponty, M. 1962. *Phenomenology of Perception*. Käänt. Smith, C. London: Routledge & Kegan Paul.
- Michelman, S. 1998. Breaking Habits: Fashion and Identity of Women Religious. *Fashion Theory. The Journal of Dress, Body and Culture*. 2 (2) June 1998, 165 – 192.
- Miller, K. & Michelman, S. 1999. Dress and World Religions. Teoksessa Damhorst, M., Miller, K. & Michelman, S. (toim.) *The Meanings of Dress*. New York: Fairchild, 455–461.

- Mustanoja, U. 1983. Naisen asemasta islamilaisessa kulttuurissa. Teoksessa *Naiset ja kehitys. Artikkeleita naisten asemasta kehitysmaissa*. Lehto, M. & Kiljunen, M-L. (toim.) Helsinki: Gaudeamus, 141 – 157.
- Palonen, T. 1999. Suomalaisten musliminaisten pukeutuminen. Teoksessa *Sakaranaho, T. & Pesonen, H. (toim.) Muslimit Suomessa*. Helsinki :Yliopistopaino, 179–192.
- Peltonen, M. 1998. Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineiksina. Teoksessa *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Alasuutari, P. & Ruuska, P. (toim.) Tampere: Vastapaino, 20 – 34.
- Pentikäinen, M., Holm, F. Jaakkola, M. & Yli-Vakkuri, S. 1997. Suomalainen maasta ja maa-hanmuutto. Teoksessa *Pentikäinen, J. & Hiltunen, M. Suomen kulttuurivähemmistöt. Suomen Unesco -toimikunnan julkaisuja 72*, 195 – 243.
- Perho, I. 1998a. Mamelukit, osmanit, mogulit ja safavidit. Teoksessa *Palva, H. & Perho, I. (toim.) Islamilainen kulttuuri*. Helsinki: Otava, 128 – 166.
- Perho, I. 1998b. Oppisuuntia. Teoksessa *Palva, H. & Perho, I. (toim.) Islamilainen kulttuuri*. Helsinki: Otava, 123 – 126.
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Suomen fenomenologinen instituutti.
- Polso, L. 1996. Kietoutuneen laihduttajan ura. Ylipaino haasteena naisen elämässä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskusraportteja 4/1996.
- Rauhala, L. 1976. Filosofinen orientoituminen psykosomaattikan ongelmaan. Helsinki: Yliopiston monistepalvelu.
- Rauhala, L. 1991. Humanistinen psykologia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Raunio, A-M. 1996. Favorite Clothes – A Look at Individuals' Experience of Clothing. Teoksessa *Suojanen, U. (toim.) Clothing and Its Social, Psychological, Cultural and Environmental Aspects. Proceeding of a Symposium of Textiles, Clothing and Craft design*, Helsinki may 18 – 20, 1995. Department of Teacher education. University of Helsinki. Research Report 161, 179 – 194.
- Ribeiro, A. 1986. *Dress and Morality*. London: Batsford.
- Rissanen, S. 1992. Hurskaan ihmisen elämä. Teoksessa *Kyyhkynen, M. (toim.) Ajankohtainen Islam*. Jyväskylä: Gummerus, 103 – 109.
- Roach-Higgins, M. & Eicher, J. 1995. Dress and Identity. Teoksessa *Roach-Higgins, M., Eicher, J. & Johnson, K. (toim.) Dress and Identity*. New York: Fairchild, 7 – 18.
- Rönholm, R. 1999. Identiteetin lähteillä. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 152.
- Saarinen, E. 1986. Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa *Niiniluoto, I. & Saarinen, E. (toim.) Vuosisatamme filosofia*, 112 – 142. Helsinki: WSOY.
- Sakaranaho, T. 1998. The Complex Other. A Rhetorical Approach to Women, Islam and Ideologies in Turkey. Helsingin yliopisto. Uskontotiede 3.
- Sakaranaho, T. 1999. Huntoretoriikkaa. Huivikiistan tulkintoja turkkilaisessa naistutkimuksessa. Teoksessa *Hovi, T., Nenola, A., Sakaranaho, T. & Vuola, E. (toim.) Uskonto ja sukupuoli*. Helsinki: Yliopistopaino, 296–318.
- Sakaranaho, T. & Pesonen, H. 1999. Muslimit monikulttuurisessa Suomessa. Teoksessa *Sakaranaho, T. & Pesonen, H. (toim.) Muslimit Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 8 – 22.
- Schultz, D. 1981. *Theories of personality*. 2. painos. California: Brooks/Cole.
- Sciolino, E. 1999. The Chanel Under the Chador. Teoksessa *Damhorst, M., Miller, K. & Michelman, S. (toim.) The Meanings of Dress*. New York: Fairchild, 462 – 468.
- Sihvo, J. 1982. Uskonnollisuus ja kirkollisuus. Teoksessa *Askola, I., Lampinen, T. & Lempiäinen, P. (toim.) Kirkkososiologia*. Saarijärvi: Kirjapaja.
- Smith, J. 1987. Islam. Teoksessa *Sharma, A. (toim.) Women in World Religions*. State University of New York, 235 – 250.

- Snyder, C. & Fromkin, H. 1980. *Uniqueness: The Human Pursuit of Difference*. New York: Plenum Press.
- Spiegelberg, H. 1975. *Doing Phenomenology. Essays On and In Phenomenology*. The Hague: Martinus Nijhoff. *Phaenomenologica* 63.
- Strauss, C. 1992. Models and Motives. Teoksessa *Human Motives and Cultural Models*. D' Andrade & Strauss, C. (toim.) Cambridge University Press 1 – 20.
- Tilastokeskus 1998 henkilötillastot. Teoksessa *Suomen Tilastollinen vuosikirja 1999*. Helsinki: Tilastokeskus, 93.
- Tiilikainen, M. 1999a. Islam, pakolaisuus ja somalikulttuuri. Teoksessa Sakaranaho, T. & Pesonen, H. (toim.) *Muslimit Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 59–75.
- Tiilikainen, M. 1999b. Äidin huolet, arjen kivut. Kärsimys, oireet ja strategiat Suomessa asuvien Somalinaisten arjessa. Helsingin yliopisto. Uskontotieteen laitos. Lisensiaatin tutkielma.
- Tolonen, K. 1992. Minuus, minuuden rajat ja yksinäisyyden käsite. Rom Harrén teoriaan pohjautuva tarkastelu. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Lisensiaattintyö.
- Turner, B. 1991. Recent Developments in the Theory of the Body. Teoksessa Featherstone, M., Hepworth, M. & Turner, B. (toim.) *The Body. The Social Process and Cultural Theory*. London: SAGE.
- Uotila, M. 1995. Pukeutumisen kuvaus. Kuvia kulttuurin merkeistä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Hygieia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Virta, E. 1987. Psykologiska perpektiv på tvåspråkighet. Teoksessa Gunnarson, B-L. , Liberg, C. & Nesser, A. (toim.) *Barns tvåspråkighet. Rapport från ASLA:s höstsymposium, Uppsala, 6 – 7 November 1987*. Uppsala: Sveska föreningen för tillämpad språkvetenskap, 198 – 218.
- Virta, E. 1994. Tvåspråkighet, tänkande och identitet. Studier av finska barn i Sverige. Del 1. Sammanfattning. Stockholms universitet. Psykologiska institutionen.
- Vuorinen, R. 1990. Persoonallisuus ja minuus. Helsinki: WSOY.
- Weeks, J. 1990. The Value of Difference. Teoksessa *Identity. Community, Culture, Difference*. Rutherford, J. (toim.) London: Lawrence & Wishart, 88 – 100.
- Weinreich, P. 1989. Variations in Ethnic Identity: Identity Structure Analysis. Teoksessa *New Identities in Europe. Immigrant Ancestry and the Ethnic Identity of Youth*. Liebkind, K. (toim.) Aldershot: Gover, 41 – 76.
- Wickman, J. 1991. Kläderna gör kvinnan –Reflektioner kring kläder, maskerad och könsidentitet. Teoksessa Suolinna, K., Ettore, E. & Lahelma, E. (toim.) *Society, Body and Well-Being. Essays in Honour of Elianne Riska*, 207 – 224. Åbo akademi.
- Wilson, E. 1985. *Adorned in Dreams. Fashion and Modernity*. London: Virago Press.
- Öhrnberg, K. 1998. Kamelin kesyttämisestä Bagdadin tuhoon 1258. Teoksessa Palva, H. & Perho, I. (toim.) *Islamilainen kulttuuri*. Helsinki: Otava, 83 – 127.

Liite 1 Haastattelurunko

TAUSTA

Ikä, siviilisääty/perhetilanne, kauan ollut Suomessa/kauan ollut muslimi, mistä maasta, mihin muslimiryhmään kuuluu, mitä tekee/mitä on tehnyt aiemmin, ovatko vanhemmat muslimeita, onko aviomies muslimi

KYSYMYKSIÄ

Pukeutumisen toteuttaminen (millaista on tai pitäisi olla)

1. Mistä musliminaisen puku muodostuu?
2. Miten kuvailisit pukeutumista kotona ja kodin ulkopuolella? Talvella, kesällä?

Musliminainen: oman itsensä määrittely

3. Miten kuvailisit musliminaista? Kuka ja millainen hän on?
4. Miten pukeutuminen liittyy uskonnon harjoittamiseen?
5. Mitä kaikkea kuuluu omaan uskonnon harjoittamiseen?
6. Millä tavalla ulkonainen olemus liittyy sisäiseen olemukseen?

Islamin antamat pukeutumisäännöt

7. Millaisia sääntöjä pukeutumisesta on annettu?
8. Kuka on antanut nämä säännöt?
9. Miten nämä säännöt toteutuvat omassa pukeutumisessasi?

Yhteisön vaikutus

10. Miten osallistut muslimiyhteisösi toimintaan? Miten se vaikuttaa omaan pukeutumiseesi?
11. Millaista pukeutumista muslimiyhteisö arvostaa? Miksi?
12. Millä tavalla pukeutuminen on yhteisöllinen asia?
13. Millaisia erilaisia näkemyksiä yhteisössä on pukeutumisesta?
14. Millaisia keskusteluja pukeutumisesta käydään yhteisön jäsenten kesken?
15. Miten yhteisö toimii jos joku ei noudata pukeutumisessa yleisesti hyväksyttyä linjaa?
16. Miten koet yhteisön suhtautuvan omaan pukeutumiseesi? Miten se vaikuttaa omaan pukeutumiseesi?

Omat pukeutumisvalinnat

17. Mitä pidät tärkeänä omassa pukeutumisessasi? Miksi?
18. Mistä hankit vaatteesi?
19. Millä perusteilla valitset omat vaatteesi?
20. Mitä kaikkea voit itse valita pukeutumisen suhteen?
21. Missä vaatteissa viihdyt ja tunnet olosi mukavaksi? Miksi?
22. Millaisista yksityiskohdista pidät vaatteissa/pukeutumisessa?
23. Miten suhtaudut hiusten laittamiseen?
24. Miten suhtaudut meikkaamiseen?
25. Miten suhtaudut korujen käyttämiseen?

Pukeutumisprosessi

26. Kun pukeudut, niin millainen tapahtuma se on? Mitä siihen kuuluu?
27. Millainen merkitys peilillä on pukeutumisessasi?

Yksilöllisyys verrattuina muihin

28. Miten pukeutumisesi eroaa muista musliminaisista? Länsimaisista naisista?
29. Millä tavalla haluat erottua pukeutumisellasi muista musliminaisista? Miksi?
30. Missä tilanteissa haluat erottua pukeutumisellasi muista musliminaisista? Entä samaistua?

Pukeutumiseen liittyvä kokemus

31. Miten koet oman pukeutumisesi? Yksilöllisyys ja sen merkitys?
32. Mitä koet saaneesi pukeutumisesi kautta?
33. Mistä koet, että olet joutunut luopumaan pukeutuessasi musliminaisten tavoin?
34. Mitä pukeutuminen sinulle merkitsee?
35. Mitä muutos länsimaisesta pukeutumisesta musliminaisen pukeutumiseen on merkinnyt?
36. Mitä haluat viestittää omalla pukeutumisellasi?

Elämänhistorian vaikutus

37. Miten pukeuduit lapsena? Ennen kuin palasit islamiin?
38. Mitä ajattelet aikaisemmasta pukeutumisestasi? Mitä jäit kaipaamaan siitä?
39. Millä tavalla lähipiirisi suhtautui kun aloit pukeutua islamilaisittain? Miten se vaikutti sinuun?

40. Missä iässä aloit pukeutua kuin nainen? Miten se pukeutuminen erosi lapsuuden pukeutumisesta?
41. Miten avioliitto on vaikuttanut pukeutumiseesi?
42. Miten miehesi suhtautuu pukeutumiseesi? Miten se vaikuttaa pukeutumiseesi?
43. Miten muutto Suomeen on vaikuttanut pukeutumiseesi?
44. Miten pukeutumisesi on muuttunut vuosien kuluessa?

Ympäristön vaikutus pukeutumiseen

45. Millaisia havaintoja sinulla on muotivirtauksista musliminaisten pukeutumisessa? Mitä ajattelet niistä? Miten ne ovat vaikuttaneet pukeutumiseesi?
46. Millaisia ajatuksia tiedotusvälineiden näyttämät kuvat musliminaisten pukeutumisesta ovat sinussa herättäneet?
47. Miten suomalaiset suhtautuvat pukeutumiseesi? Miten se vaikuttaa pukeutumiseesi?

Näkemys yksilöllisyydestä

48. Mitä mieltä olet väitteestä Jokainen musliminainen pukeutuu samalla tavalla?
49. Millä tavalla pukeutuminen on osa sinua?